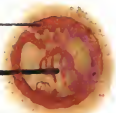

1

CAROLI BUTTINGHAUSEN
 SPECIMEN
 HORARUM HEBRAICARUM
 AC
 ARABICARUM,
 UT ET
 OBSERVATIONUM
 BIBLICARUM.

TRAJECTI ad RHENUM,
 Apud { GISBERT. TIEM. a PADDENBURG;
 ET
 ABRAHAMUM a PADDENBURG,
 Bibliopolas, MDCCLVIII.

PLINIUS Secundus Lib. VII. Epist. IX.

*Ut terræ variis mutatisque feminibus, ita ingenia
nostra nunc hac nunc illa meditatione recolun-
tur.*

Dn.
Ep.
1
V

Dn.
SI
Dn.
SI
Dn.
EC
Dn.
SI
Dn.

VIRO PERILLUSTRI

&

GENEROSISSIMO DOMINO

Dn. ABRAHAMO DE LULS,
CONSILIARIO INTIMO ARCHI PALATINO &
VEN. SENATUS ECCLESIASTICI PRÆSIDI
GRAVISSIMO.

Ac

**MAGNIFICO & NOBILISSIMO
DOMINO**

Dn. JOH. GEORGIO HECHT,
EJUSDEM SENATUS VICE-DIRECTORI MERI-
TISSIMO.

Nec non

**VIRIS SUMME REVERENDIS
CONSULTISSIMIS AMPLISSIMIS
DOMINIS CONSILIARIIS
ECCLESIASTICIS**

Dn. PHIL. LUDOV. PASTOIR,
SIMUL HIST. ECCLESIAST. & ELOQ. PROF.

Dn. CHRISTIANO FUCHS,
SIMUL SUPR. CUR. MATRIM. CONSIL.

Dn. GEORGIO HENR. SCHÆFFER,
ECCLES. MANH. PAST.

Dn. FRIEDERICO WUND,
SIMUL SUPR. CUR. MATRIM. CONSIL.

Dn. GEORGIO CHRISTOH. GROHE,

Dn.

Dn. PHILIPPO FLAD,
SIMUL SUPR. CUR. MATRIM. CONSIL.

Dn. LUDOV. GEORGIO MIEG,
SIMUL EPHORO COLLEGII SAPIENT. & PAST.
ECCLES. HEIDELB. AD S. SPIRITUM:

Dn. JOH. DANIELI BEHR,

Dn. ADAMO ABRAH. MULLER,
SIMUL ECCLES. SCHWETZING. PASTORL.

*MÆCENATIBUS ac PATRONIS
OPTIMIS*

**HOC OBSERVATIONUM
SPECIMEN,
SE SUAQUE STUDIA,**

D. D. D.

CAROLUS BUTTINGHAUSEN.

C A.

CAROLI BUTTINGHAUSEN

S P E C I M E N

HORARUM HEBRAICARUM
AC ARABICARUM, NEC NON
OBSERVATIONUM BI-
BLICARUM.

G E N. I. 26.

aciamus Homines. Multi ex Judæis vo-
lunt, Deum his verbis allocutum esse
Angelos. Huc refero illa, quæ ex *San-
bedrin* exhibet RAYMUNDUS *Pug. Fidei*,
p. 452. ubi ita Judæi: *In hora, quæ
voluit Deus creare Adamum, ברא את אחת של
הם מלאכי השרת ואמר להם* quæ RAYMUNDUS red-
dit: *creavit turmam unam Angelorum Ministerii
& dixit eis.* Sed potius redde: *turmam primam*,
postea enim secunda & tertia Angelorum turma
memoratur. Et simul loco *ברא עד* *creavit lege-
rem ברא* *vocavit eos.* Nam Angeli eadem cum
Adamo Hora non sunt creati. Præterea, quæ
V. D. ibid. in margine ex editione Lubl. citat,
*לא יפה אמר / non reddenda sunt: non recte locuti
sunt;*

A

sunt;

sunt; sed potius: *annon recte locuti sunt*? Cum enim Deus, creator hominis, primam ac secundam Angelorum turmam contradicentem cremasset, tertia quidem annuit, sed cum *pervenissent homines generationis diluvii, illorumque opera essent inordinata*, tunc tertii ordinis Angeli dixerunt: לא יפה אמרו ראשינים i. e. *annon recte locuti sunt illi priores*? qui scilicet erant ex turma אחת i. e. *prima*.

D E

FINE DIERUM.

§. 1.

Phrasin מקץ ימים nonnulli cum LXX. & PILLONE lib. de Sacrif. Abelis & Caini, p. m. 137. D. reddunt: *post dies*; alii intelligunt *finem hebdomatis*; alii vero *finem anni*. Alibi tribus, ut ajunt, verbis קץ ימים (*) per *finem vitæ Abelis* exposui. Postea quidem apud PELLICANUM ad b. l. p. m. 7. B. hæc legi: *contigit post lapsum temporis, cum finis vitæ Abel appeteret, a Domino insitutus*. Sed non satis inde constat, an PELLICANUS reddiderit *post lapsum temporis* i. e. *post multos dies*, & reliqua nexus gratiã addiderit?

(*) Corol. V. annexo Dissertationi Cl. AMMENDORFFII de Adfiliationibus Jobi, Duisburgi 1751. ventilata.

diderit? vel an verba: *cum dies vite Abel appetere*, pertineant ad versionem *תוּמַת יָמָיו*? Prius probabilius videtur. Si vero posterius magis placeat, utique mihi gratulor de consensu tanti Viri. Et hanc jam conjecturam pluribus adstruere animus est.

§. 2.

Et quidem primo nexus generalis mihi maxime favet. Hæc enim non diu ante mortem Abelis contigerunt. Cain & Abel offerunt sacrificia *וְ* 3. 4. *Jehova vero ad Abelem & munus ejus; ad Cainum vero & ad munus ejus non respexit*, *וְ* 4. 5. Cainum, invidia propterea ductum, Deus blande reprehendit, *וְ* 6. 7. Iste vero magis offensus, *וְ* 8. quæ verba reddere possumus: *locutus est contra Abelem*; vel, quemadmodum, docente cel. *VRIEMOET annos. ad dicta Class. Tom. II. p. 317.* *וְ* *אֵת* sæpius apud Scriptores venit, ita: *cogitavit, secum constituit*; id scil. quod postea executioni dedit, necem nempe Abelis: *evenis enim, ut insurgens Cain in Abelem, fratrem suum, interficeret eum.* *וְ* 8.

§. 3.

Nec adeo ab hac mea expositione verba ipsa abhorrent. Nam *וְ* sæpius *vita tempus* denotare, præter alios docet *LUD. DE DIEU, Crit. Sac. ad Pf. CXVI. 2. p. m. 164.* Porro *וְ* *finis* omnibus ferme linguis indicat mortem, quæ

— *ultima linea rerum.*

Imprimis verba, quam maxime parallela adducere juvat ex *Pf. XXXIX. 5. fac, ut experiar וְ קֵץ* *finem meum, & mensuram וְ* *dierum.* Sic & dies

A 21

apud

apud Judæos occurrunt: si nempe quid in vita sua videre optant, exclamare solent: *fiat in diebus nostris*. Ex. gr. Tr. תענית *cap. ult. §. ult.* dicunt: *מן במהרה בימינו אמן exstruatur cito in diebus nostris* (scil. sanctuarium) *amen*. Quam maxime vero huc refero illa loca, quibus *finis* atque *dies* conjunguntur. Apud JOSEPHUM GORIONIDEM, *lib. V. cap. XXXIII. p. 487.* edit. Breith. Herodes principes ac duces hunc in modum alloquitur: קרבו ימי קיצי *appropinquaretis dierum meorum finis*. De Morte Mosis in מדרש אלה הדברים ad *Deut. III. 26.* legimus: שהגיע קצו *appropinquaretis finis ejus*, & dixit ei Sanctus Benedictus: הן קרבו ימיו למות *ecce appropinquerunt dies tui ad mortem*. Sic Liber *de Vita & Morte Mosis*, ex latina FABRICII editione *p. 46.* ita: *Deus Samaeli Mosis mortem mandavit*, — Samael dicit: *venit tibi summa dies*.

§. 4.

Ast objicies, si huic conjecturæ esset locus, Moses scripsisset: *fuit in fine dierum ipsius* scil. *Abelis*. Sed talis ellipsis frequens admodum est. En exemplum, nec longe petitum! Græci dicunt *αβελος νεκρος* *mortuus est*, ubi non tantum est ellipsis *vite*, sed & pronominis relativi suæ: reddi enim debet: *finivit, vitam nempe suam*.

§. 5.

Uterius forsitan excipis, hac ratione non finem *Abelis* sed potius *Caini*. intelligendum esse, de Caino enim Moses *ψ. 2.* ultimo loco locutum esse. Ast responsio est in promptu. Nam 1.) S. S. sæpius respicit ad remotius, non semper ad proxime ante-

antecedens. 2.) Moses initio ψ . antecedentis dixerat: *peperit Abelem*: jam brevitati studens, cum hac nativitate statim conjungit historiam mortis Abelis. Ut vero historia illa rite intelligatur, in fine ψ . 2. vitæ genus, quod *Abel & Cain* secuti sunt, quasi in transitu enarrat, & parenthesi includit hæc verba. *Abel erat pastor gregis & Cain agricola*. Adeoque verba מִימֵי קַיִן non referenda sunt ad Cainum, sed potius ad Abelem.

L E V. XVI.

D E

COMPARATIONE EXPIATIONIS
DIEI CUM EXPIATIONE
JESU CHRISTI.

§. 1.

Eandem comparationem instituit cel. RHEINFERDIUS singulari Dissertatione, Codici *Joma*, Francq. 1696. edito, adjecta, quæque, quod cum cel. GERDESTO *Miscel. Duisb. Tom. II. Fasc. II. p. m. 263. Not. a.* dolemus, omissa est in operibus RHEINFERDII Philologicis: quamque propterea cel. JOH. GERH. MEUSCHEN *Novo suo Testamento, ex Talmude & Antiquis. Hebr. illustrato, p. 1013. seq.* inseruit. Sic cl. A. J. DE KRAKEVITZ, *Diff. de animarum nostrarum Sponso & Sponsore, in monte Oliveti animæ doloribus excruciato, vent. 1708. §. VII. p. m. 15. 16.* observat, Christum, dum *in terram procidens*, Matth. XXVI. *oraret*, imitatum fuisse Judæorum ritum, qui hoc expiationis

tionis die sese in faciem prosternere solebant. Sed jam alia addere liceat.

§. 2.

Et quidem primo videamus hujus diei nomina. Dicitur 1.) *דַּיּוּם הַכַּפּוּרִים* *dies expiationum*, LXX. *ἡμερὰ ἱξίλασμον*; 2.) *דַּיּוּם סְלִיחָה וּמַחִילָה* *dies placationis*, Gem. *Bava Basbra* 121. 1. Quæ nomina expiationi Jesu Christi facile applicari possunt.

§. 3.

Apellatur 3.) *שַׁבָּת* *Sabbatum*, Lev. XVI. 31. Sic Christus acquisivit *σαββατισμον τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ*, Heb. IV. 9. Judæis 4.) est *דַּיּוּם טָנִיב* *Taanish cap. IV. §. 8.* Ita de tempore Messiae exclamant Ps. CXVIII. 24. *Hæc est ista dies, quam effecit Jehova.*

§. 4.

Ac denique hunc diem *καὶ ἕξαχθ* apellant *דַּיּוּם* *diem.* Et hinc cel. LAKEMACHERUS *Observo. Pbil. P. I. Obs. VII. p. 162. — 167.* novam lucem præferre studet verbis Heb. VII. 27. *καὶ ἡμερὰν.* Sed prima hujus interpretationis gloria tribuenda est Cl. JOH. AB HAMM. *de ara inter. p. m. 260.* Cel. PALAIRET *Observo. Pbilologico-Cris. in N. T. ad b. l. p. m. 485.* ad Hebraismum currere recusat, cum *ἡμερὰ* apud Græcos, pro certo, *stato die* usurpetur, idque Elliptice pro *ἡμερὰ ταύτη* vel *ἡμερὰν*. Sed & alio modo phrasin *καὶ ἡμερὰν* de Expiationis die exponere possumus. Apostolus nempe in antecedentibus de expiationis die loquitur, & jam addit: *καὶ ἡμερὰν* i. e. *καὶ ἀνὴν τὴν ἡμερὰν*, quemadmodum &
 ΤΗΘΟ-

THEODORSTUS, *Quaest. 22. in Lev. de expiationis die agens, scribit: καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν.* Quicquid sit! si iste expiationis dies in emphasi מִדֵּי dici meretur, optimo utique jure de Messiae tempore Ps. CXVIII. 24. legimus: *Hæc est dies, quam effecit Jehova.* Nam Christus *amovit iniquitatem terræ die uno.* Zach. III. 9.

§. 5.

Sed ne in solis oculis hæere videamur, pergamus ad rem ipsam. Auctor, qui *Maimonidem* nomine (*) שֵׁם טִיב illustravit, hancce clangoris formulam, in festo buccinarum, quod ad expiationis diem præparabat Judæos, usitatam, memorie prodidit: עורו עורו משנתכם הקיצו משנתכם עורו עורו העסק כהבלי העולם שתודמה השם נלהם עליכם *Excitamini, excitamini e somno vestro, evigilate e somno vestro, qui vana tractatis, nam sopor vobis gravis immissus est.* Sic & Christus, antequam electorum expiaret peccata, Matth. XXVI. 40-45. ter geminis vicibus discipulos iisdem ferme verbis alloquitur.

§. 6.

Die hoc instante juniores sacerdotes Pontificem Maximum a somno avertabant. *Joma Cap. I. §. 7. Cel. HEINIUS Diff. Sac. cap. XI. p. m. 143. 144.* huic loco opponit JOSEPHUM *Antiq. XVII. 8.* & ipsos Talmudicos in *Megilla Cap. I. fol. 72. col. 1.* ubi *Matthias* Pontifex Maximus ea nocte, quæ præ-

(*) Hæc jam adduxi in *Regulis Miscel. observandis in Antiq. Jud. §. XIV. vent.* In Collegio Sapientie per J. C. HERTZOGENBACH 1754.

præcedebat jejuniū diem visus est sibi per somnium cum uxore congregari; & has inde V. D. consequentias nectit: *turpissimo modo sibi ipsis contradicunt, obliti canonis: mendacem oportere esse memorem. Nam vel affirmandum Matthiam vigilando somniasse, quod ridiculum, vel Judæorum hanc παράδοξον absurdam esse contradictionem, quod verissimum existimamus. U. E. D.* Sed heic ne speciem quidem, qui forte meus est stupor, mathematicæ Demonstrationis video. Exempla enim non tollunt leges. Et ipse V. D. *Cap. IX. §. XVI. p. m. 131. 132.* prolixius inculcaverat; a præceptis & legibus ad perpetuam earum executionem nullam valeo argumentationem. Adeoque cum V. D. moneretur, *mendacem oportere esse memorem, Judæi retere possent: reprehensorem oportet esse memorem.* Sed ut e diverticulo in viam redeamus, Cel. RHEMERDIUS Diss. cit. §. X. p. m. 116. Ingens discrimen Pontificem Judæorum inter & Pontificem pacis nostræ his elegantissimis verbis ostendit: *Tantum, inquit, abest, ut Christo simile officium discipuli ejus præstiterint, ut ille e contrario, cum totam noctem insomnis ageret, gravissimis sanctissimisque meditationibus & ardentissimis ad Deum precibus intentus, illos iterum iterumque a somno debuerit excitare.* His specialiores addere liceat meditationes. Loc. cit. *Toma Cap. 1. §. 7.* אישי קהן גדול עמור עד שיגיע זמן השחטה *Domine Sacerdos M. sta, donec maculationis tempus instaret.* Christus discipulos suos ita adhortatus Matth. XXVI. 46. *ἵνα γινώσκωτε ἅγμεν. ὕ. 45. ἰδοὺ ἡ ἰσχυρία ἢ ἡ ὥρα ἵνα ἵσταται τὸ πῶμα τῆς παθῆσῆς μου.*

§. 7.

Porro Pontificem hisce in *Joma Cap. 1. §. 5.* memoratis verbis adjurabant: משביעין אני עליך כמי adjuramus te per eum cujus nomen habitat in hoc templo, quod nempe, ut addunt, non mutabis quicquam. Huc forsitan quis referre posset illud Matth. XXVI. 63. ἔξομαζω σε καὶ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, Ceterum heic conjecturam de Pbarisæorum denominatione exhibere liceat. Loc. cit. pergunt: והן פורשים ונוכחים & illi (his dictis) discedebant & stebant. Hæc vero omnia, ut *Gemara Hierosolymis.* annotat, opposita erant Sadducæis; Conf. Doctiss. SERINGHAMUM *ad b. l. Not. 2. p. m. 8*; adeoque hæc dubio procul a Pharisæis, gravissimis Sadducæorum hostibus, introducta. Et inde forsitan Pbarisæi, qui tanto apparatu dissensum a Saducæorum secta hoc magno expiationis die ostendebant, והן פורשים, dicti sunt פורשים i. e. Pbarisæi.

§. 8.

PHILO *lib. de legatione ad Cajum p. m. 1035. A.* docet, per Pontificem, vota facientem in Sancto Sanctorum, contingere εὐαγγελίαν καὶ εἰρήνην ἀπαντὶ ἀνθρώπων (*) felicem annum & pacem omnibus hominibus. Christus, qui est שר שלום Jef. IX. 5. ac Pontifex pacis nostræ, expiatione sua in cruce pacem nobis reddidit Eph. II. 15. 16. Col. I. 20.

§. 9.

(*) Hujus loci defensionem contra Cl. RIES *Compendio Antiquitatum Judaicarum*, quod jam e PHILONE colligo, refero.

§. 9.

Hoc die diabolus nullam habere potestatem, gloriantur Judæi *Joma fol. 20. 1. Conf. BUXTORFIUM Lex. Talm. V. שטן p. m. 1464. A. RELANDUM Antiq. Sac. P. IV. Cap. VI. §. 1.* Sic & Christus inquit: *ἔρχεται ὁ του κοσμου τουτου ἀρχων, και ἐν ἡμοις οὐκ ἔχει οὐδεν Joh. XIV. 30. Nam δια του θανατου καταργηθη του διαβολου Heb. II. 14.*

§. 10.

Huc spectant ea, quæ RELANDUS loc. cit. ex *Midrasch Schir Hassirim 9. 1.* profert: *שחורה אני כל ימי השנה האמה אני ביזם הכיפרים nigra sum omnibus diebus anni, at pulchra sum die expiationis.* Sic peccator quidem est *ætiops, qui cutem suam mutare nequit Jer. XIII. 23.* sed tamen *tanquam nix exalbescit, & similis est lane alba Jes. I. 18.* Fideles enim *ἠλευκαναν σολας αὐτων ἐν τω αιματι του αἰγιου Apoc. VII. 14.*

§. 11.

Joma Cap. VII. §. 1. legimus: *ונולל ספר תורה ומניחו בהיקו & Pontifex volebat librum legis, & suo pectore collocabat, vel cordi imposuit. Vid. SZRINGHAMUS ad b. l. Not. 9. p. m. 82.* Sic Christus Pf. XLIV. 8. 9. dicit: *in volumine legis scriptum est de me, & lex tua in medio viscerum meorum.*

§. 12.

Hoc die filia Judæ exultabant, Vid. *תענית Cap. ult. §. ult.* Ita & Pf. CXVIII. 24. legimus: *est dies,*

dies, quem effecit Jehovah, exultemus & letemur in eo. Loc. cit. addunt: *filie Israelis egrediebantur induæ vestibis commodatis.* Ita & fideles alieno exornati sunt vestitu *Jes. LXI. 10.*

§. 13.

In formula, quam ex מוֹחֹר GRELOTUS *Præf. ad Prod. in Apoc. §. LI. & WAYENIUS Variis Sac. p. m. 149. 150.* produxerunt, ita loquuntur: זכרון וזכרון & *in recordationem venias memoria nostra.* Latro vero, propriam abnegans justitiam, exclamat: *μησθησι μου κυρις, όταν ιλθης εν τη βασιλειω σου* *Luc. XXIII. 42.*

A N

SACERDOTES VITIO CORPORIS
LABORANTES COMEDERINT
SANCTISSIMA.

§. 1.

An Sacerdotes vitio corporis laborantes jus habuerint comedendi sanctissima, acriter ventilatum est inter JOH. AB HAMM & JOH. HEN. HOTTINGERUM, ex quorum Scriptis hanc in rem *disquisitionem* collegi, *Franeofurti 1756. in 8. editam.*

§. 2.

Ibid. Præf. §. X. observavi, Cel. KIESLINGIUM
lib.

lib. Singulari de legibus Mosaicis circa Sacerdotes vitio corporis laborantes, in Ecclesia Christiana emendatis, Lipsiæ 1754. edito, sententiam Hammianam sicco præterire pede. Id quod utique mirum videtur, si observemus KIESLINGIUM *lib. cit. p. m. 66.* talia ex HAMMIO *de ara inter*: allegare, quæ ibidem non occurrunt. Ceterum, si cum V. D. *p. m. 66. 67.* affirmemus istos sacerdotes extra Hierosolymam in civitatibus, tribui Leviticæ adscriptis transegisse vitam, eo magis confirmatur sententia Cel. HAMMII.

§. 3.

Disquis. Cit. p. 131. §. 11. ostendi, eruditum Juvenem J. C. ERMERICH *Diff. de Sacerdotibus vitio corporis laborantibus a comestione sanctissimorum non temere arcendis* Halæ 1752. sub. præsidio Cel. STIEBRITZII edita, contra Cl. HAMMIUM monere, *voculas מ & ח in constructione cum אכל nunquam non denotare comestionis objectum*, adeoque nullibi vertendas esse per *absque*, ut Lev. XXI. 22. vellet Cl. AB HAMM. Sed postea contrarium plane exemplum deprehendimus Hab. II. 16. *staiatus es מכבוד* i. e. ut Cel. SCHULTENS in Job. XXI. 9. *p. m. 550.* hunc locum explicat, *nulla tibi gloria reliqua, gloria omni tibi detracta.*

N U M. XIX. 19.

Cel. JOH. AB HAMM. *Miscel. Duisb. Tom. II. p. 624. Observ. Biblica ad b. l.* docet, illa, quæ de pueris, asperisionis cineris vaccæ rufæ ministris

nistris Jūdæi tradunt, intelligenda esse de legis studiosis, Juvenibus Sacerdotibus. Quam explicationem forte R. EPHRAEM LEMBURGENSIS in *Jr Hagibburum fol. 105. col. 4.* Edit. Basil. illustrat: ibidem enim tradit, *Eleasarem fuisse ad munus vaccæ ruscæ delectum, ut denotaretur legem quoque PARVULIS esse accipiendam.* Certe Eleasar proprio sensu parvulus non amplius erat.

1 S A M. XIII. 1.

Saul filius anni, בן שנה. De hoc loco prolixius Segit Cel. HEINIUS *Diff. Sac. lib. II. Cap. I. p. 148. — 161.* Hæc notanda habeo. 1.) Forfan deficit particula ב. Hinc & *Cbaldæus ככר* 2.) Si cum SCHULTENSIO in *Job. p. m. 378.* שנים per calamitates & longas miseras ex peculiari Arabum usu exponimus, בן שנה forte esset Vir calamitatibus & miseriis expositus. 3.) Orientalibus, imprimis vero Syris *filius* vel *filia* idem temporis momentum significat: cum enim aliquid eodem tempore & statim factum aut dictum sit, dicere solent **אֲבָרָא בִּנְיָ בִּנְיָ** in filio bora ejus, i. e. eadem bora. Adeoque phrasis בן שנה indicare posset, Saulem hæc egisse eodem anno.

1 R E G. I. 39.

Vivat Rex Salomo. JOSEPHUS *Antiq. Lib. VII. Cap. XI.* aliam formulam substituit: *in æternum Salomo Rex in folio regio sedeat.* Qua de re Cl.

Cl. CHRISTOPH. FRID. SCHOTT. *Programmate* IX. Feb. 1755. Tubingæ edito, ita: *At vero nemo, ut equidem existimo, diu ambiget, utra harum formularum a Populo Israelitico usurpata fuerit, neque ad tollendum hunc dissensum opus esse credo, ut ad Divinam Sacrarum Paginarum auctoritatem provocemus, ut enim taceamus, inter omnes Eruditos constare, summo studio id egisse Josephum, ut in exponendis gentis suæ rebus Gestis, Græcos Scriptores imitaretur, ejusque mores, a reliquarum Gentium agendi ratione ceteroquin longe diversos, ipsarum moribus accomodaret; vel ipsa, quam substituit formula manifesto declarat, a Græcis mutuam eam defutam fuisse. Etenim bis usitatum fuit, Principibus Viris in æneas acclamando, fausta precari &c. Sed, quod pace V. D. dixerim, hæc in Josephum æneas plane est superflua. Nam ex eodem hoc capite, scil. ex 1 Reg. I. 31. satis patet, & Hebræos Regibus suis acclamasse in æneas. Et adde Pf. XXI. 3. 4. 5. Dan. VI. 6. & 21.*

D E

FRAGMENTIS HISTORIÆ MOSAICÆ IN JOBBO REPERTIS.

§. 1.

Quæquam Cel. HEINIUS *Diff. Sac. lib. I. Cap. VII. p. 92. — 107.* eandem hanc materiam singulari cura & magno eruditionis apparatu tractaverit, breve tamen relictum est specilegium.

§. 2.

§. 2.

Duo vero præmittenda duco. Et Prius quidem Cl. HERMAN BRUYNINGS *Miscel. Groning. Tom. III. p. 38.* exhibet: *Non infuetum, inquit, scriptoribus Sacris in describendis hominum sui ævi qualitatibus — alludere ad eos, in quibus primum ejusmodi rei existit exemplum. Sic fastus, superbia vocatur κριμα διαβολου 1 Tim. III. 6. Ita Cainus passim ceu exemplum & imago odii — representatur, quia primus se eo scelere polluit.* Hæc unusquisque præsentis materiæ applicare potest. Deinde cogitemus, multos jam Viros Doctos Historias Mosaicas in Ethnicorum scriptis quævisse. Sed si talia gentibus, spissis in tenebris densaque caligine rerum oberrantibus, innotuerunt, quanto magis statuere licet, Jobum ejusque amicos viarum Jehovæ minime fuisse ignaros.

§. 3.

Ceterum Vestigiis Cl. HENRI *Diff. Sac, Lib. I. Cap. VII. §. V. p. 94. 95.* insistere animus est, qui ita: *in pertractatione non tam ordinem capitulum, quam seriem rerum ac temporum spectabimus, quod & argumentum illustrius & lectionem ipsam faciliorem reddet.*

HISTORIA ADAMI.

§. 4.

Ad ejus creationem & mortem respicit Cap. X. *ex luto fecisti me, Conf. Gen. II. 7. & ad pulverem me reduces, Conf. Gen. III. 19. ut DAVIUS*
ad

ad b. l. Bibl. Crit. Tom. II. p. 577. & SCHEUCHZERUS Jobi Physica Sac. p. m. 53. observant. Hinc & Cel. SCHULTENS ad b. l. p. 270. refutat illos, qui phrasin: in pulverem me reduces, figurate exponunt, nec audet deferere literam hujus formulæ ex Gen. III. 19.

§. 5.

Quam maxime vero huc spectat Cap. XXXIII. 6. **אני כפוף לאל**. Hæc verba, quibus non raro meram inferre noctem ac densas tenebras offundere solent Interpretes, Adami creationem respiciunt. Quocunque enim modo **כפוף** accipias, (vid. PISCATOR *Comment. in V. T. Tom. III. p. m. 75. 76. 78. & Cl. SCHULTENS ad b. l. p. 901. 902.*) verba **אני לאל** optime redduntur: *ego sum Dei*. Huc enim totus contextus manu quasi ducit. Verba **ψ. 4. Spiritus Dei fecit me**, alludere ad historiam creationis Adami in propatulo est, docente Cl. SCHULTENSTO ad **ψ. 4. p. m. 901. vid. & DRUSIUS ad b. l. Bibl. Crit. Tom. II. p. 945.** Dein membrum **ψ. 6. posterius, ex luto & factus sum**, continet exegetin prioris, & indicat, cum allusione ad Adamum dictum esse **אני לאל**. De Adamo enim ex creationis jure recte dicitur, quod fuerit **אני לאל Dei (*)**. His admittis simul lux præfertur Luc. III. 38. **ἄδαμ τοῦ Θεοῦ**. Hunc locum ex Judæorum scriptis passim explicant V. D. vid. WOLFIIUS *curis Crit. ad b. l. p. m. 607.* Sic GROTIUS *ad b. l. Tom. II. p. 367.*

(*) Paucis jam hæc exposui Corrol. II. & III. adjecto Diss. Cel. AMMENDORFFII *de Affectionibus Jobi.* 1751.

p. 367. ad explicationem Lucae loca profert ex JOSEPHO & PHILONE, qui Deum Adami vocat patrem, cujus loci partem ex GROTIUS & proferunt Cl. HEINIUS *Diff. Sac. lib. II cap. V. §. VII. p. 197.* & Cel. QUISTORPIUS *Diff. de Notione Biblica filiorum Dei 1759. vent. §. XVI. p. 58.* cum vero Viri laudati nec Philonis librum nec paginam indicent, moneo, locum existare *lib. de Nobil. p. m. 906. C.* & adde alium PHILONIS locum ex *lib. de Josepho p. m. 564. C.* ubi Josephus ad fratres ita: *του Θεου υιοι.* Quicquid sit! potius Jobi locus adduci meretur: *Eliba*, respiciens ad Adamum, dicit: *אני לא*; & Lucas: *ἄδρα του Θεου.*

HISTORIA CAINI.

§. 7.

Cap. X. 14. 15. Caini historiam respicere videntur. *ψ. 14.* Si peccavero *ישמרתני*. Ita Deus, simul ac Cainus peccatum commiserat, illud punnit Gen. IV. 8. — 11. Apud Jobum additur: *ומעני לא הנקבי* & ab iniquitate sua a poena non absolvit me. Hæc conveniunt cum illis Caini Gen. IV. 13. *נדרה עיני כנשה* / ubi & alii *עני* reddunt iniquitatem, alii vero poenam. Jobus *ψ. 15.* pergit: *לא אשה ראשי* non attollerem caput, nisi justus essem. Ita Gen. IV. 7. *si bene feceris שאת* eris elevatio i. e. vultus, nam vox *פנים* ex antecedentibus repetenda videtur. Hæc si teneamus, grandior, quem ad h. l. inculcat Cel. SCHULTENS, exsurgit sensus; quasi diceret: agis metum, ac si impius essem Cainus.

§. 8.

Jam alius, etiam alludendo, ad Cainum, Jobum Cap. XI. 14. 15. refutare aggreditur. *פ. 14. אן כירך vanitas in manu tua*, quemadmodum & Caini peccatum tribuitur *manui* Gen. IV. 11. *terra accepit sanguinem fratris tui מירך a manu tua.* In Jobo additur: *Et ne habitare finas in tentoriis suis iniquitatem*, & *פ. 15. כי אז תשא פניך מטום כמטום*, quod secus ac alii, quos videre contigit, reddo: *absque labe vel macula.* Sed conferamus hæc Jobi cum Gen. IV. 7. *præ foribus peccatum cubat, & שאת erit elevatio vultus.* Apud Jobum additur: *& non timebis & securus eris, procumbesque nemine conterrente פ. 15. — 19.* Quæ omnia opposita sunt timori Caini Gen. IV. 14.

HISTORIA DILUVII.

§. 9.

Cap. V. 10. *נתן מטר על פני ארץ ושלח מים על פני חוצות* Qui dat pluviam in superficiem terre, & qui emittit aquas super faciem platearum: Plures quidem hunc locum ad naturalem pluviam referunt, ast illum ad aquas diluvii trahendum esse cum PINDEA ad h. l. statuo, cujusque sententiam paucis exornare lubet (Nam 1.) potentia Divina, quam *פ. 8. 9.* maximis ornaverat encomiis, documentum insignius exstat in diluvio, quam quidem in pluvia naturali. 2.) verbo שלח Antiqui præcipue diluvium exprimebant. Sic Enochus Spiritu Prophetico diluvium prævidens, filium vocavit מתושלח i. e. morietur & erit emissio aquarum, quis

quia nempe statim illo mortuo aderat diluuium. Quemadmodum cum magno BOCHARTO sentiunt HEIDECORUS *Hist. Pat. Tom. 1. p. m. 228.* & HENIUS *Diss. Sac. Heb. I. cap. IV. p. 58.* Accerte constans veterum erat opinio, Diluuium a Patriarchis spiritus Prophetico fuisse præuisum. Hinc JOSEPHUS GORIONIDES edit. Breich. *lib. II. cap. XVIII. p. m. 131.* refert Alexandrum ad quandam venisse Insulam, cujus incolæ narraverint, hęc esse sepulchrum קִינֵן filii *Enosi*, quique addiderint: יִבְנֵן בְּחִכְמָתוֹ כִּי הָשֵׁם יִתְבַרַךְ יְבִיא מַבּוּל עַל הָאָרֶץ יִבְנֵן כִּי בְּחִכְמָתוֹ יִבְנֵן נח *is sapientia sua intellexit, quod Deus T. O. M. diluuium Noachi etate induclurus sit.* Et hanc טוֹ שַׁח significationem confirmo verbis ipsius Cel. SCHULTENS qui ad Jobi XII. 15 *p. m. 315.* ita: שַׁח non est simplex emissio e nubibus, e fontibus, ex alveis, verum etiam effusio, quæ fit admissis veluti habenis, omnique freno soluto, ut quæ versum diluuiem stragemque ferant. III.) V. D. ex gr. CODURCUS, PISCATOR ad b. l. Tom. III. *p. m. 15.* GROTIUS ad b. l. op. Tom. I. *p. 204.* & SCHEUCHZERUS *Jobi Physica Sacra p. m. 24.* pluuiam hoc loco considerant ceu signum favoris diuini, ac symbolum benedictionis cœlestis. Verum enimvero & antecedentia & consequentia nobis potius ideam poenæ malis insiētæ suggerere videntur. Sed aurem mihi vellicat Doctiss. SCHULTENS, qui ad b. l. *p. m. 145.* cum SCHMIDIO, cujus tamen luxuriam seueriore falce vellet castigatam, hoc loco format allegoriam, qua insinuatur, pluuias & imbres diuinæ gratiæ largiter defluere in humiles, i. e. in superficiem terræ, & super faciem platearum, i. e. plateæ instar calcatas a superbis. Contra quam vero sententiam, ea, qua decet modestia, hæc monenda duxi. 1.) V. D.

Cap. XX. 26. — 28. *ψ. 26. consumet eum ignis, & depāscetur residuum in tentorio ejus.* Hoc & Num. XVI. 35. factum. *ψ. 27. revelabunt cœli iniquitatem ejus.* Id & Num. XVI. 31. 32. Deus peregit. *ψ. 27. terra insurget in eum.* Sic terra aperuit os suum, & devoravit illos Num. XVI. 31. 32. Nec adeo apud Jobum *ψ. 27. per terram cum DRUSTIO ad b. l. Bibl. Crit. Tom. II. p. 739. intelligo terram inhabitantes;* quasi esset continens pro contentō. *ψ. 29. hæc portio hominis רשע improbi a Numine & hæreditas אמרו verborum ipsius a Deo.* Sic illi *imp̄ii* dura locuti sunt contra Deum & Moſen Num. XVI. 3. 13. 30. Ut adeo non opus sit, vel cum DRUSTIO *ad b. l. per Sermonem ipsum intelligere hominem;* vel cum Cl. SCHULTENSIO *ad b. l. p. 543. 544. אמרו reddere res vel negotia ipsius.*

§. 16.

Coronidis loco observo Cap. XXXIV. 18. *לביעל למך האמר* plane convenire cum verbis *Simeï* 2 Sam. XVI. 8. ad Davidem Regem dicitis: *צא צא איש הביעל*. Quæ *Simeï* forsan ex Jobo desumſit, nisi cum GROTIUS Prol. in Job. affirmare malles, ex Davidis & Salomonis libris & sententias & loquendi quædam generâ ad librum *Jobi* fuisse translata.

P S A L. I.

§. 1.

Hoc Psalmo Fragmenta historię exitus ex E-
gypto reperire, aliasque observationes adde-
re liceat.

§. 2.

ψ. 1. Eruditi triplicem observat. *ἀνεγεν*. Vid.
Cel. LAMPE *Not. Exeget. ad b. l. Miscel. Groning.*
Tom. III. p. 4 5. Tertia *αναβασις* reperitur in
actionibus peccatoris: *ambulat, stat, sedet.* Id
quod jam suo tempore S. OPTATUS, hunc locum
Donatistis applicans, eleganter observavit *lib. II.*
de Schismate Donatistarum p. 35. Edit. Paris.
1702.

§. 3.

ψ. 1. אשרי האיש. Ita & Moses Deut. XXXIII.
אשריך ישראל. Hinc & Ps. CVI. agens de Israe-
litarum exitu ex Egypto, statim ψ. 2. exhibet
אשרי. Heic mihi *δμουψηφους* laudare liceat Ju-
dæos in מדרש תהלים ad h. l. *David benedicit*
Israeli sicut Moses Deut. XXXIII. Moses eduxit
Israel ex Egypto, David de servitute Regnorum.

§. 4.

ψ. 1. additur: *in consilio impiorum* רשעים *non*
ambulat. רשעים sunt commoventes sese, irre-
quieto modo jactati, turbulenti, ut ex S. S. locis
& lingua Arabica post Cl. SCHULTENSIIUM proba-
vit

vit Cel. **VRIEMOET** annot. ad *Dicta Classica Tom. I. p. 284. seq.* Hinc recte *to ambulare* & רשעים conjuguntur, quemadmodum & *Jes. LVII 20.* eleganter dicuntur *mare, quod quiescere nescit.*

§. 5.

פ. 2. ובתורתו יהנה יומם ולילה. Sic & Deus *Jos. I. 8.* והנית בו יומם ולילה. Huc & refer *Judæos, in מדרש תהלים ad b. l.* hæc verba conferentes cum *Jos. I.* Christiani quidem Interpretes, ex. gr. **SENNERTUS** in *Pf. I. p. m. 35.* hoc Psalmo eandem ac in *Josua* phrasin observarunt, sed de egressu ex *Egypto* ne cogitarunt quidem. Psaltes פ. 3. addit: וכל אשר יעשה יצליח. Idem promittitur *Jos. I. 8.* & פ. 9. או תצליח את דרכך. פ. 9. כי עמך יהוה אלהיך בכל אשר תלך.

§. 6.

פ. 3. Erit sic arbor plantata. Sic *Exod. XV. 17.* plantabis eos in monte Sanctitatis. Ceterum פ. 3. proverbialibus vel allegoricis Arabum dictis usurpatur pro corpore hominis, ut pluribus ostendit *Cel. SCHULTENS* in *Job. XXIV. 24. p. m. 689.*

§. 7.

Verum impii פ. 4. כמין אשר תרפנו רוח. Et de *Egyptiis* legimus *Exod. XV. 10.* נשפת רוחך. adeoque erant כקש *Exod. XV. 7.* Hinc *Joh. ARNDT. Conc. in Pf. I. 4. p. m. 6.* recte & ordine *Pharaonis* exemplum allegat.

§. 8.

§. 8.

†. 6. *Novis Jéhova viam justorum*, i. e. Israelitarum, *sed via impiorum*, h. e. Egyptiorum *peribit*. Conf. Exod. XIV. 21. — 30. Ceterum ostendente Cel. SCHULTENSIO *de Defect. Ling. Heb.* §. 217. seq. prima notionis *justitiæ* origo apud Arabes ipsosque Hebræos sita erat in *recto*, *rigido*, quod *inflexibile*, & in *neutram partem declinans*. Hinc eleganter *via* his justis adscribitur, quia nec dextrorsum nec sinistrorsum declinant. Jes. XXX. 21.

§. 9.

Expectamus vero avide in hunc Psalmum Commentarium Cel. Jo. CASIM. MIEGII Professoris apud Herborenenses celeberrimi.

P S A L M U M XXIII.

§. 1.

Vers. 1. יהוה רעה *Jéhova pascens me*. Egrediente ex Egypto populo, non tantum aderant רעה צאנו *pastores gregis ejus*, i. e. Del, sed & ipse Jéhova ducebat eos ut pastor Jes. LXIII. 11. 13. 14. Hinc dicitur רעה ישראל נהג כצאן יוסף *pastor Israelis ducens tanquam gregem Joseph* Pf. LXXX. 1.

§. 2.

Additur †. 1. לא אחסר *non indigebo*. GEIERUS ad h. l. p. m. 358. recte confert illud Moïsis Deut. II. 7.

II. 7. לא חסרת דבר *nihil tibi defuit.* Et in מדרש חהלים ad h. l. *Israël in deserto non egebat esse.*

§. 3.

פ. 2. ינהלני *ducit me.* Sic Exod. XV. 13. נהלת *ducis populum.* Pfaltes addit: *ad aquas.* Nec aqua in deserto deerat populo.

§. 4.

פ. 3. ינחני *ducit me.* Sic, observante ad h. l. GE.ERO p. m. 359. נחה *adhibetur de Deo,* Israelitas per columnam nubis ducente Exod. XIII. 21. Neh. IX. 12. 19.

§. 5.

פ. 3. additur: למען שמו. Ita & omnia in deserto condigerunt למען שמו Pf. CVI. 8. לעשות *Jof. LXIII. 12.* vel, ut פ. 14. legimus: לעשות שם תפארה.

§. 6.

פ. 4. לא אירא *non timebo.* Sic Moses ad populum Exod. XIV. 13. אל תיראו / & adde verba Dei Jof. I. 9.

§. 7.

פ. 4. כי אתה עמרי *quia tu mecum es.* Sic Deus ad Josuam Cap. I. 9. כי עמך יהוה / & Moses ita: יהוה אלהיך עמך Deut. II. 7.

§. 8.

§. 8.

ψ. 4. *Virga tua & baculus tuus consolantur me.* Hæc referenda duco ad baculum Moſis, quo conſolabantur Iſraelitæ Exod. XIV. 16. quique non tantum baculus Moſis, ſed & baculus *Dei* audit Exod. XVII. 9. Ne vero quis putet, hoc eſſe *ivεγμα* luxuriantis ingenit, evolvat mecum Mich. VII. 14. *paſce populum tuum baculo tuo:* & ſtatim ψ. 15. additur: *sicut tempore egreſſionis ex terra Egypti.*

§. 9.

ψ. 5. *תעריך שלחן præparas menſam.* Iſraelita dicebant: *num poteris Deus לעריך שלחן præpara menſam in deſerto.* Pf. LXXVIII. 19. Hinc in מררש תהלים ad h. l. menſam explicant per *Manna.*

§. 10.

ψ. 6. *Habitabo in domo Jebœ.* Conf. Exod. XV. 17. Pſaltes addit: *ימים לארך in longitudinem dierum.* Quæ eſt ipſiſſima decalogi phraſis Exod. XX. 12. למען יארכו ימיך.

P S A L. XXXV.

§. 1.

Verſ. 1. *ידוה ילחם לכם יתוה Jebœa pugnat cum iis, qui pugnant mecum.* Sic Moſes: *ידוה ילחם לכם Jebœa pugnat pro vobis.* Exod. XIV. 14.

§. 2.

§. 2.

ψ. 2. קוּמָה *surge*. Si castra movenda erant, Moses exclamat: יהוה קוּמָה Num. X. 36.

§. 3.

ψ. 3. *Interclude viam in occursum persequensium me*. Id quod accidit Exod. XIV. 19-20. David pergit: *Dic animæ meæ ישעתך אני salus tua sum*. Sic Israelitæ viderunt ישועת את Exod. XIV. 13. וישע יהוה את ישראל Exod. XIV. 30. Atque hinc Exod. XV. 2. dicunt: יהי לי לישועה.

§. 4.

ψ. 5. יהיו כמרז לפני רוח *sint ut gluma è dram vento* Conf. quæ supra ad Ps. I. §. 7. diximus David addit: & *angelus Jehovæ יהוה מלאך impellat eos* ψ. 5. 6. Ita & *Angelus Dei מלאך האלהים* Exod. XIV. 19. *persecutus est Egyptios* Exod. XIV. 24. 25.

§. 5.

ψ. 5. *Vie eorum tenebrae*. Haec refer ad tenebras Egyptiacas Exod. X. 22. & adde Exod. XIV. 20.

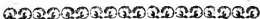
§. 6.

ψ. 10. יהוה מי כמך *Jehova quis sicut tu*. Quæ verba & occurrunt Exod. XV. 11. מי כמכה.

§. 7.

§. 7.

Hæ jam, quæ de hoc Psalmo diximus, confirmat aliquo modo *Chaldæus*, qui putat hæc esse oden factam nomine Israelitarum in deserto.

P S A L. LXXXIII.

§. 1.

Vers. 2. ומשנאיך ומשנאיך *inimici tui & odio habentes te.* Eadem phrasi describuntur hostes Dei Num. X. 36.

§. 2.

ψ. 5. 6. *Contra populum tuum callide inierunt Consilium. Dixerunt: succidamus eos de gente, & ne memoretur nomen Israelis ultra.* Idem contra iniecerunt Egyptii Exod. i. Pf. CV. 25.

§. 3.

ψ. 15. כקש לפני רוח sicut *stipula coram vento.* Sic & Egyptii erant כקש Exod. XV. 7. Ceterum miram hujus ultimi loci emphasin annotare liceat. Populus enim Israeliticus antea ex mandato Egyptiorum colligebat קש *stipulam* Exod. V. 12. Sed jam ipsi Egyptii sunt כקש Exod. XV. 7.

§. 4.

ψ. 16. *Persequere eos tempestate, & turbine tuo terre*

divelli potest a precedenti, quippe qui nullam, nisi ex hypothesi V. D. necessariam connexionem cum *ψ. 10.* habet: & omnino affirmare licet, ad aliud fieri transitum aut progressum (§. 12.) Sed demus Viro Docto, hos versiculos connectendos esse, id tamen nondum allegoriam *ψ. 10.* probat. Si enim Deus *ψ. 10.* sensu proprio *dat pluviam & emittit aquas*, tamen dici potest, hoc factum esse *ad collocandum humiles in excelsum &c.* Id quod patet ex mea hujus loci expositione. Nam ex eo, quod Deus *Diluvium ψ. 10. emiserat super faciem terræ*, Noachus, *in oculis mundi humilis & sordidus, collocabatur in excelsum ψ. 11. loco*, ut verbis utar cel. SCHULTENSII ad h. l. *excelsio, tuto, arce invicta, arced salutis*, en Noachum in arca, utpote loco tuto.

HISTORIA ABRAHAMÆ

§. 10.

Gen. XVIII. 25. Abrahamus ad Deum ita: *ךך חלה לך absit a te, ut morti tradas justum cum injusto. Judex totius terræ יעשה משפט לא non sic judicabit.* Sic Job. XXXIV. 10. *חלה לאל מרשע & ψ. 12. Deus non impie ages, nec omnipotens perterret משפט judicium.* Conf. Job. IV. 7.

§. 11.

Cap. XXXI. 32. *בחן לא ילין נר דלחי לארח אפחה.* Ita & Gen. XVIII. 1. 2. 3. *Abrahami;* & Gen. XIX. 1. 2. *Loti* hospitalitas describitur. Hinc & Jobi exemplum a WETSTENIO Diff. de hospitalitate, vent. præside HOFMANNO 1697. Ba-

fleæ §. XXV. laudatum est; omiffum vero, quod mireris, a Cel. PFAFFIO *Diff. de Hospitalitate* 1752. vent. §. 6. p. m. 10. 11. ubi exempla hospitalitatis, in Sacris tabulis exstantia recenset.

HISTORIA PHARAONIS & EXITUS
EX EGYPTO.

§. 12.

Huc refero Cap. V. 11. — 15. Si ψ. 11. non conjungendum putas cum ψ. 10. (§. 9.) hunc hujus loci habes sensum: *Ad collocandum humiles in excessum, usque fordidati sublimentur salute, ψ. 11. frustratur ψ. 12. supputationes astutorum, & adde ψ. 13.* Sic Deus, *videns miseriam* Israelitarum Exod. III. 7. & *angorem* ψ. 9. destruit Egyptiorum consilium & caliditatem, partim cum Israelitarum masculos delere tentarent Exod. I. & Ps. CV. 25. partim vero cum persequerentur Israelitas Exod. XIV. 3. 8. Jobus ψ. 14. addit: *interdium impingunt in tenebras borrentes: & tanquam noctu palpant in meridie.* Id quod & accidit in Egypto Exod. X. 21. 22. quem locum cum Jobo confert Cl. SCHULTENS p. m. 148. Deinde & Exod. XIV. 19. 20. columna se media inter Israelitas & Egyptios interponebat, ut his meræ essent tenebræ, illis vero clara affulgeret lux. Ad ψ. 15. Cl. SCHULTENS p. 148. ita: *impeditior nexus.* Sed meo periculo, per *sed* redde, & cognosces oppositionem Israelitas inter & Egyptios: *עַשׂוּי sed saluum præstat egenum:* quod sæpius de Israelitis legimus *Liberat vero מִיַּד מִמִּיָּהוּם וּמִיָּד אֶבְרָהָם a gladio, ab ore eorum, & a manu.* SCHULTENS ad h. l. figuratum & improprium gladium, ex ore exeuntem intelligit, utpote qui aptior sit ferici antecedenti, ubi de-

descripti erant sapientes astuti; quam gladius proprie dictus, quo tyranni sibiunt. Sed non est, cur a litere recedere velis. Egyptii erant astuti & simul tyranni validi atque potentes, sed Deus liberat מחרב ומיד ab illorum gladio & manu. Ita enim Exod. XV. 9. hostis exclamat: *stringam חרבי gladium meum, וידי manus mea illos ad pristinum reducet jugum.* Sed quid jam est מפייהו ab ore eorum? SCHULTENS ita: *Si quis gladium proprie dictum mallet, os gladii sumere deberes pro acie, hoc pacto: & vindicat a gladio, ab acie inquam eorum &c.* & hic sensus, iudice V. D. non est abhorrens a vero. Sed & verba simpliciter redere possumus: *a gladio, ab ore eorum.* Egyptii enim cum violentia manuum & insolentiam verborum conjunxerunt. Jobus addit: *a manu חזק i. e. Pharaonis (Obs. ad Jes. XL. §. 9.)* v. 22. 23. similes ferme, observante ex MERCERO SCHULTENSIO, cum Ps. XCI. promissiones continent, & ad Israelitas referri possunt. Vid. Obs. ad Jes. XL. §. 6.

§. 13.

Huc & trahere posses Cap. XXI. 8.—30. v. 8. *Semen eorum stabile cum ipsis, eorumque progenies ante oculos ipsorum.* Ast Israelitæ Exod. 1. Infantes abscondere debebant. v. 9. *Domus eorum pax, absque pavore: & nulla Dei virga super ipsis.* Israelitæ vero dura experiebantur fata. v. 12. *vociferansur & letantur.* Sed Israelitæ præ angustia spiritus Exod. VI. 8. nihil audiverunt. v. 15. *מה שרי quid est omnipotens.* Ita & loquitur Pharaon Exod. V. 2. *מי יחזה מי quis est Jehova.* v. 18. *fiunt רזה לפני רזה sicut palea ante ventum, וכסונו utque gluma quam furatur turbo.* Id & con-

terre eos. Id quod fecit Egyptiis Exod. XIV. 24.
25. & Exod. XV. 10.

§. 5.

פ. 19. וירעו כי אתה שמך יהוה & *cognoscant*;
quod tu sis, cuius nomen Jehovah. Ita Deus de E-
gyptiis Exod. XIV. 4. וירעו כי אני יהוה / ac Israe-
litæ canunt יהוה שמו Exod. XV. 3.

ECCLES. I. פ. 1.

§. 1.

Salomo dicitur בן דוד / & quidem his ex causis.
1.) Gloriosum est piis factum esse parentibus.
Hinc Judæi ex Abrahamo vocantur *semen Abrahæ-
mi*; ex Israele, *Israélite.* 2.) HARDUINI Judicio
Op. Selec. p. 523: Josephus Matth. l. 20. *ויוס דא-
בלד* nuncupatur, ut solus intelligatur fuisse filius &
hæres Davidis, ac proinde primogenitus ex pri-
mogenitis, vel ex iis, qui primogenitis ex jure
successissent. Si hæc Salomoni applicantur, en-
heredem & successorem legitimum Davidis. 3.) Si
Salomonem ut Regem consideramus, hæc deno-
minatio sua non caret emphasi. In Sacro enim
codice pii semper Reges conferuntur cum Davide,
cui Impii opponuntur. Quo atro etiam carbone
peccans noster notatur Salomo 1 Reg. XI. 6. *non
plene sequebatur Jehovah, sicut pater ejus.* Salo-
mo igitur, sese vocans *filium Davidis*, poeniten-
tem sese sistit, iterumque vestigia patris premen-
tem. Sed 4.) phrasis בן דוד adhuc altiora spirat.

C

Maxi-

Maximi videlicet honoris loco reputabant V. T. fideles, quod Messias proditurus sic *κατα σαρχα εξ Ισραηλιταις* Rom. IX. 5. Istudque privilegium primo omnium erat Israelitarum; deinde tribus Judæ; ac tandem speciatim familiæ Davidis. Qui igitur filius Davidis, simul sanguinæ junctus erat Messia. Ac Salomo heic eodem cum Messia nomine gaudet, qui & ipse est *υιου Δαβιδ* Matth. I. 1. *η ριζα και το γενος του Δαβιδ* Apoc. XXII. 16. Hominesque exclamabant: *ιλεησοι κυριε, υιου Δαβιδ* Matth. XV. 22. Adeoque Salomo nostro loco publice de sua in Messiam fide testatur, quippe qui *vanitatem* de qua *ψ. 2.* loquitur Salomo, removere, & in ævum duratura bona nobis impetrare poterat.

§. 2.

Deinde dicitur *מלך בירושלם*. Hierosolyma Metropolis totius erat regni; & hinc facile phrasim explicatur. Sed hæc non sufficiunt interpretibus, in alias hujus denominationis rationes anxie præterea inquirentibus. Sic jam & aliquid tentandum phrasim *מלך בירושלם* derivarem ex sententia divina, in Salomonem peccantem dicta 1 Reg. XI. 11. *lacerabo hoc regnum a te, i. e. a filio tuo ψ. 12. Sed totum hoc regnum non lacerabo, tribum unam dabo filio tuo, propter Hierosolymam, quam elegi ψ. 13.* His suppositis, Salomo sese non nominat *Regem Israelis & Judæ*, sed tantum *מלך בירושלם* quasi diceret: Deus laceravit regnum a me & posteris meis, relicta tantum tribu Juda, sum *מלך בירושלם*. Hinc *ψ. 12.* addit: *אני כהלת* *fui Rex Israelis.* Quem admodum vulgo dicitur: *suimus Troes.*

ECCLES. VIII. 11.

§. 11.

כִּי מָלֵא לֵב *propterea impletum est cor ad faciendum malum.* Convenit phrasis in libro MS. מִשֶׁ מָלֵא אֱלֹהִים dicto, apud TRIGLANDIUM *de Secta Karaorum* p. 13. ubi ita: *Simeon Ben Setach aliteram legem noviter induxit, כאשר מלאו אז לכו, prout sunc impletum est cor ejus.* Ceterum Salomo, qui supra Cap. VII. 30. digito quasi intento Adamum notaverat, cum heic dicat, *ideo, quod non statim fiat judicium impletum esse cor בני אדם filiorum Adami,* respicere videtur ad Adamum: is enim cernens, mulierem comedentem fructum non statim mori, i. e. *non statim fieri judicium,* etiam comedit, h. e. *cor ejus impletum est ad faciendum malum.* Nec obstat ה' omissum. Exempli enim *Adami* sine ה' expressi videantur Gen. II. 20. III. 17. V. 1. 2.

J E S. XXXII. 3.

D E

OCULIS NON VIDENTIBUS
ET AURIBUS NON AU-
DIENTIBUS.

§. 1.

Tota hujus capituli pericopa respicit N. T. tempora. GROTIUS quidem ad *ψ. 1. Op. Theol. Tom. I. p. 303.* scribit: *Ezechie futuram virtutes prædicat, ut supra IX. 7.*; non tamen ideo statim Vir Summus damnandus erit, quasi nullibi apud Prophetas cerneret Christum. Evolvamus quæso Ipsi comment. ad *Jes. IX. ibid ad ψ. 6. p. m. 281.* docet, *hæc multo excellentius ad Messiam pertinere, & in Christo, ut ad ψ. 7. p. 282.* addit, *habere significationem multo ut augustiorem, ita & planiorem.* Adeoque *Jes. XXXII.* Messiam non excludit, sed potius cum *Cel. VITRINGA* sensum literalem *Israclitarum Regi*; mysticum vero Christo applicat.

§. 2.

Inter alia jam hæc Propheta *ψ. 3.* habet: *ולא תשענה עיני ראים ואני שמעים תקשננה.* Offendit interpretes apparens contradictio, qua videntes non videre dicuntur. Longum foret enarrare omnes hujus loci interpretationes; videamus tantum recentiores.

§. 3.

§. 3.

JOH. CHRIST. LOERSTUS Cel. non ita pridem in Academia Duisburgensi Doctor, *Miscel. Duisb. Tom. II. p. 585. seq.* observat ראה esse videre in genere; שעה vero videre cum delectatione. Et hinc locum ita reddit: non videbunt cum delectatione Messiam, qui oculis carnis eum viderunt: ואני sed aures audientium auscultabunt. Et inde docet in divinis auditum præstare visui, quia fides sit ex auditu & non ex visu. Et quod ultimum attinget conferri potest FALSTERUS *amoenit. Phil. P. I. Quæst. XXI. Visusne an Auditus præstantior?* p. m. 81.

§. 4.

Novissime vero hanc Cel. LOERSTI expositionem profligavit Cl. FERD. STOSCHIUS *Program. de Ecclesia N. T. Prophetis non indigente ad Jes. XXXII. 3.* Lingæ 1748. ac verba potius sic reddit: ולא תשענה עיני ראים *Prophetae visiones non habebunt: ואני שמעים הקשונה ac Prophetae nullas amplius revelationes auribus percipient.*

§. 5.

Viro quidem Doctissimo concedimus 1.) Ecclesiam jam non amplius indigere Prophetis. 2.) hanc expositionem a genio linguæ sanctæ non adeo esse alienam: Hinc ipse jam GROTIUS *ad b. l.* per ראים intelligit Prophetas, & Cel. SCHULTENS in Job. XLII. 5. p. m. 1220. scribit: שמע און *auditio auris designare videtur revelationem.* Nonnulla tamen dubia superesse videntur. Et quidem 1.) ne-

gari nequit, initio N. T. extitisse adhuc Prophetas atque revelationes. 2.) Nemo etiam Jesajæ ævo veritatem, quam hoc loco V. D. quaesivit, inde elicere potuisset. Altera enim manu concederet Prophetas: *Et oculi Propbetarum &c.* altera vero manu negaret: *non habebunt revelationes Propbeticas.* Si Jesaias id, quod V. D. vult, intendisset, clarius utique dixisset: *non erunt ulterius Propbetæ.*

§. 6.

Sed quicquid sit! Si cogitemus sæpe ἄλλοις ἢ interrogativum, verba reddere possumus: *an non viderent oculi videntium?* ut adeo, quod sæpius fieri amat אל idem esset ac אלל.

§. 7.

Sed forsitan etiam verba explicanda sunt ut sonant; *oculi videntium non videbunt, & aures audientium non auscultabunt.* Tale enim loquendi genus ubi vis occurrit. Sic ex. gr. PHILO lib. II. Alleg. p. m. 94. E. de ebriis ita: ὁρῶντες οὐκ ὁρῶσι, καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούσι. De oculis non videntibus jam hæc occurrunt. HARIRIUS, celebris apud Arabes Scriptor, Conf. I. p. 22. ita: *ob oculos tibi propositum est, sed simulasti te coecum.* In הנינה apud RAYMUND. Pug. Fidei p. m. 562. ר' יוסי R. Jose dixit: אוי להן לבריות שראות ואין יודעות מה הן רואות *Væ creaturis quæ vident, & nesciunt quid vident.* De auribus vero non audientibus hæc sese offerunt. PHILO lib. quis rerum divinarum hæres p. m. 483. A. ita: οὐκ αὐτὰ μὴ ἴσθ, ἀκούσι δὲ οὐκ ἴσθσι *aures habent cum auditu cæreant.* Audibus enim non sufficit. Hinc legimus in הנינה fol.

3. 2. עשה אונך בארפנסת וקנה לך לב שומע. *fac aurem tuam instar infundibuli, & compara tibi cor obsequens.* Et ABARBANEL in נהלת אבות fol. 100. 1. און שומע על אשרי המדבר על און שומע. *beatus, qui loquitur auri audienti.* Apud alios etiam Prophetas idem videre est. Jer. V. 21, Ezech. XII. 2.

§. 8.

Id & tempore Messæ contigit Matth. XIII. 14. Marc. IV. 12. Luc. VIII. 10. Joh. XII. 40. Act. XXVIII. 26.

§. 9.

Hac ratione demum elegans apparet oppositio inter ψ. 3. & 4. *Sed cor stultorum intelliges scientiam, & lingua balborum velociter loquetur.* Adeoque hæc plane conveniunt cum verbis Christi Matth. XI. 25. ἀπερυσας ταυτα ἀπε εσφηται και ευσετωρ, en oculi videntium non vident! &c. και ἀπεκαλυψας αυτα τησιν οϊσ. Ecce balbos, ecce stultos intelligentes!

§. 10.

Cel. quidem STOSCHIUS loc. cit. §. ult. ex eo banc explicationem rejicit, quod hoc loco benignissima adsit promissio, quæ spectet Messæ confortes. Sed id ex mera V. D. hypothese affirmatur. Promissiones quidem benignissimas hoc capite certo, inde tamen non sequitur illas & occurrere ψ. 3. Moris enim est in S. Literis, promissionibus jungere cominationes, & prosperrimum Ecclesie statum opponere calamitati hostium. En exemplum in ipsissimi hujus capituli ψ. 18. 19.

D E

GLORIA JEHOVÆ MANIFESTANDA.

§. 1.

Exitus ex Egypto procul dubio denotabat spiritualem, Novi Testamenti tempore per Messiam acquirendam, redemptionem. Id quod nec ignotum Mohammedanis. Verba enim Deut. XXXII. 2. *exortus est Jehova יְהוָה* explicant de Messia, & dicunt, *adventum Dei in Sair significare Messiam cum Evangelio.* Vid. Cel. VRIEMOET *annot. ad dicta classica Tom. II. p. m. 73.* Ut adeo non sit, cur in horum Mohammedanorum verborum causas atque rationes anxie inquiramus. Quicquid sit! Ex Jcf. XL. ulteriorem & confirmationem & illustrationem hujus asserti polliceri omnino possumus.

§. 2.

Gloria Jehovæ כְּבוֹד יְהוָה §. 5. illustranda est ex columna nubis & ignis. Quod & Cel. VITRINGA *ad b. I. p. m. 422.* verbulo indicare videtur, sed reliquis hujus Capituli versiculis lucem inde accendere obliviscitur. Videamus igitur hæc paulo distinctius.

§. 3.

Cum hac enim nube *Gloria Domini* semper erat conjuncta, conf. BUXTORFIUS *Exercit. ad Hist. arcæ Foederis p. m. 119.* HASÆUS *Differ. Syll. p. m. 142.* §. 6. Id quod & novissime contra Cl.
Tbale-

Toblemannum monuit Cel. JO. EBERHARD. RAVIUS, Vir his in rebus utique exercitatissimus, *Diff. pro Nube super arcam foederis*, Herbornæ 1757. edita, p. 16. § IV. אִם כְּבוֹד יְרוּחַ apud Jesajam non tantum respicit in genere columnam nubis & ignis, sed quatenus sese manifestavit Israelitis educendis & jam eductis ex Egypto. Huc enim nos antecedentia & consequentia manu quasi ducunt.

§. 4.

ψ. 1. 2. dicit Deus: *Consolamini populum, Laquimini ad cor Hierosolymæ*. Sic Moses ex mandato divino Israelitis annuntiabat verba consolationis plena Exod. III. & IV. Ceterum de modo loquendi ad cor non ita pridem Tubingæ elegantissima prodiit dissertatio.

§. 5.

ψ. 2. כְּלֵאֵה צְמַחָה expletum est definitum tempus lucus. Metaphora, observante ad h. l. VITRINGA p. m. 413. sumta a mercenario, qui molestam obiit stationem. Et hæc refero ad definitum servitutis Egyptiæ tempus Gen. XV. 13. 16. quo Israelitæ sævissimis molestiis atque laboribus premebantur Exod. I. 14. Ac illo demum tempore impleto exiit populus Exod. XII. 40. 41. Hujusque rei quid perspexerunt LXX. Jes: XL. 2. redentes: ὅτι ἐπληθῆν ἡ ταπεινωσις αὐτῆς: quam phrasin & de servitute Ægyptiaca adhibent Gen. XV. 13. καὶ ταπεινωσῶσιν αὐτούς.

§. 6.

Omnis Vallis attolletur, & omnis mons & collis deprimetur &c. v. 4. & quidem propter manifestationem gloriae Domini v. 5. Interpretes hæc vulgo ex Principum Regumque pompa illustrant. Neque tamen *columna nubis & ignis* omittenda videtur, qua Deus & Regiam manifestavit gloriam Exod. XV. 19 יהוה ימלך לעלם ועד. Nam præeunte hæc columna terra movebatur Jud. V. 4. 5. Pf. LXXIII. 8. 9. Pf. CXIV. 6. (*), & *montes exultaverunt ut arietes; colles sicut agni ocium.* Pf. CXIV. 4. 5. Sic & alibi circa Messiae tempora Deus commovebit cœlos & terram, mare & aridam Hag. II. 7. 8. coll. Heb. XII. 26. 27. Ceterum hac de re superesse videntur reliquæ *νατιχρηστος* Patrum in מדרש ילקוט שמעוני P. I. fol. 68. col. 3. & fol. 107. col. 3. ubi docent, illam columnam *hostium pellere sagittas, illiusque ope omnes serpentes & scorpiones extinctos, ac altiora loca depressa fuisse, ut Israelitis plana pateret via.* Ad hanc Judæorum traditionem forsitan referres Pf. XCI. Nam v. 1. 2. 3. sedet sub tegmine tutus, en columnam nubis regentem pios. Hinc v. 5. 7. non timer hostium *sagittas.* Loca altiora sunt plana, ne *offendat ad lapides pedem* v. 12. Nec quicumquam nocent *serpentes atque dracones* v. 13. En idem in discipulis Christi privilegium Marc. XVI. 18.

§. 7.

(*) Hoc ex loco Cel. SCHILLINGIUS probat, divisionem maris rubri ex terræ motu derivandam esse, in *observo. de terra motu*, in Intelligentiis, ut vocantur Duisb. 1756. No. XXIV. §. XL.

§. 7.

ψ. 7. *gramen exarefcere* dicitur כי דוח יהוה / נשפת ברודך / & נשנה בו. Sic. Exod. XV. 10. hinc Egyptii erant כקש *sicut stipula* Exod. XV. 7.

§. 8.

ψ. 9. *Zion & Hierosolyma* מנשרת LXX. δ'εὐαγγελισμοσ. Adest enim εὐαγγελιον, bonum nuncium Græcis denotans partim de nato filio, partim de victoria reportata. Priori sensu & occurrit *Surat. XV. 54.* ubi Abrahamus læto filii nascendi nuncio adfectus, sic loquens introducit: *an evangelizatis mihi, quum me scigeris senectus.* Heic vero utrumque sensum conjungere licet. Totum enim caput agit de tempore N. T. quo filius nobis datus, quique simul hostes profligavit ψ. 10. Propheta ψ. 9. pergit: אל תיראי הנה אלהיכם. Eodem modo Moses ad Israelitas: אל תירא Exod. XIV. 13.

§. 9.

ψ. 10. אדני יהוה בחזק יבוא / quæ verba Cel. VITRINGA p. m. 429. recte & ordine reddit: *adversus robustum venit*, ac p. m. 430. de variis heic cogitat tyrannis &c. Si vero V. D. observasset, perpetuam ad liberationem ex Egypto esse allusionem, *Pbaraonem* non omisisset, cui & adscribitur חיל *exercitus* atque *robur* Exod. XV. 4. Ceterum דוח / quæ docta RHEINFERDII est observatio, quamque & Cl. SCHULTENS *Comments. in Jobum* p. m. 149. ex nostro loco probat, est *robusto brachio præditus*, cui robustius tamen brachium admovendum dicit Jesajas: זרעו משלה לו / *sed*

sed brachium Dei dominabitur ei. Sic Pharao :
 רורישמו ידו Exod. XV. 9. Sed dextra Dei fortior
 Exod. XV. 6. Cui & Exod. XV. 16. adscribitur
 גרל זרוע.

§. 10.

ψ. 11. *Ut pastor gregem pascet.* Huc refer, quæ
 jam ad Pf. XXIII. §. 1. diximus. Propheta addit :
 ובהיקו ישא sinu portabit. Sic Moses Num. XI. 12.
 num dicere potes ad me שארו בהיקו in sinu tuo
 porta populum: quippe quod solum Deo Deut. I.
 31. competit. Jesajas pergit: ינהל leniter ducet ;
 Ita Exod. XV. 13. נהלת ducis populum.

§. 11.

ψ. 24. כל נטעו non plantantur : sed Israelitæ
 Exod. XV. 17. plantantur in monte sanctitatis.
 Porro gentes sunt כקני / cui convenit Exod. XV. 7.

§. 12.

ψ. 29. 30. 31. respicit itinera Israelitarum per
 desertum. ψ. 31. וקוי יהוה expectantes Jeboram
 sunt secundum Chaldæum די לפורקנא די expectantes
 τη λυτρωσι Jebora. Et Cel. VITRIN-
 GA p. m. 455. hunc locum recte confert cum Luc.
 II. 38. προσδεχεται λυτρωσι. Sic & Moses Exod.
 XIV. 13. alloquitur populum: ורואו את
 ורואו את יהוה state & videte salutem Jebora. Pro-
 pheta illos aequiis assimilat, quæ phrasis & certo
 modo de Israelitis in deserto Deut. XXXII. 11.
 adhibetur: Jesajas his verbis capiti sinem imponit
 current & non fatigabuntur: ambulabunt & non
 fessi erunt. Apud SCHULTENSIUM in Job. p. m. 307.

Pocia

Poëta inter Arabes celebris, gentisque suæ gloriam in Coelum evehens, ita canit:

*Non manus bebetantur, non hasta inflectitur:
Neque gressus inter nos lapsabundi cæspitant.*

§. 13.

Ceterum ὁ πᾶν VITRINGA ad ψ. 31. p. m. 457. non absurdum putat, si respicias ad *reduces ex captivitate Babylonica*; sed vere existimat, *Propheetam respexisse & sibi ob oculos habuisse κατὰ γράμματα Heroes Maccabæos*; sed κατὰ πνεῦμα Heroes spirituales N. T. Sed Vir Cel. secum frontibus adversis pugnare videtur. Nam ad initium capitis p. m. 411. seq. pluribus probat, huic capiti unicum inesse sensum, ac Jesajam tantum prophetare de temporibus Messie. Præstat igitur, hæc quæ Messie agenda erant ævo, conferre, non cum liberatione ex captivitate Babylonica, utpote quæ adhuc futura erat; sed quemadmodum fecimus, cum egressu ex Egypto.

M A L A C H. IV.

§. 1.

Deus ipse nobis in memoriam revocat exitum ex Egypto, & legislationem Sinaiticam. ψ. 4. ut adeo absque ulla hæsitacione inde nostrum illustrare possimus Malachiæ caput.

§. 2.

ŷ. 1. *Dies ardens ut clibanus* sic in legislatione Sinaitica *ascendebat fumus, tanquam fumus fornacis.* Exod. XIX. 18. Propheta addit: erunt קש *stipula: quocum* confer Exod. XV. 7. Malachias ulterius minatur: *non relinquetur eis neque radix neque ramus.* Israelitæ e contrario *plantantur in monte sanctitatis* Exod. XV. 17.

§. 3.

Ast ŷ. 2. *timentibus nomen Jehovahæ* promittitur *sol justitiæ.* Israelitis lucem suppeditabat columna ignis. Cogitavi & aliquando de *Urim & Thummim*, Deus enim loco אורים promittit *solem*, & loco חמים *solem justitiæ.* Ceterum hæc phrasis & occurrit apud Arabes, qui *Hist. Sar. p. 289.* ita:

Es reddidit nobis e tenebris iniquitatis, postquam Ingruisset nox ejus, auroram justitiæ splendidissimam.

§. 4.

ŷ. 2. *Sol sanat* מרפא *radiis suis.* Deus columnam inhabitans nubis ac ignis, ad populum ita: אני יהוה רפואך *ego Dominus sanans te* Exod. XV. 26.

§. 5.

ŷ. 6. *Ne percutiam terram* ארץ *anathemate.* In hoc loco, quem 1749. singulari Disputatione de terra Israelis exposuit Cel. IKENIUS, observamus ingentem rerum conversionem. Cananæi in gratiam Israelitarum ארץ vel anathemate devoti erant. Ast eheu! jam ipsis Israelitis imminet ארץ & anathema.

MATTH.

M A T T H. IV. 11.

Angeli ministrabant ei. HIER. XAVRIUS, in *Historia Christi*, Persice conscripta & latine reddita a LUD. DE DIEU, p. m. 134. hæc sic enarrat: *eo tempore Angeli e Cœlo descenderunt, & cibum ipsi attulerunt.* Nec hæc cum LUD. DE DIEU p. m. 598. reprehendenda sunt: nam *dianores* Grecis indicat officium servorum, offerentium cibum. Hinc & hæc explicatio multis arrisit, ex. gr. BEAU-SORBIO *ad b. l.* WOLFIO *Cur. Crit. ad b. l. p. 75. 76.* PISCATORI *ad b. l. Comment. in N. T. p. m. 21.* HAMMONDO *ad b. l. p. m. 16.* aliisque. Et rationem petunt ex *Y. 2.* quo dicitur: *postea esuriit.* Verum & alia addere possumus. Christus nempe Satanam tentatorem profligaverat, hinc Angeli Christo, tanquam Triumphatori cibum offerunt, quemadmodum Veteribus moris fuisse, vel *Melchisedeci* exemplo patet Gen. XIV. Conf. & *ibid.* Interpretes. Ita & in S. Coëna accipimus *panem & vinum*, ut victores diaboli, mundi & carnis.

M A T T H. VI. 3.

Ne scias sinistra tua, quid faciat dextra tua. Ita & Arabes apud Pocockium *Not. ad portam Mosi* p. m. 277. loquuntur de illo, qui cum *elemosynam fecerit, eam celaverit, adeo ut non noceret sinistra ipsius, quid expenderit dextra.*

M A T T H. XL 25.

Revelasti hæc in piis. Sic Sobar Genes. fol. 74. col. 291. R. Simeon dixit: *Non est voluntas Dei T. O. M. ut hæc mundo revelentur. Cum vero appropinquabunt dies Messie, etiam pueri in mundo poterunt invenire, abscondita sapientiæ, — illo enim tempore hæc omnia revelabuntur.*

M A T T H. XI. 29.

Αρατε τον ζυγον μου. SCHOETTGENIUS *Horis Heb. ad b. l. p. 115. seq. huc primo refert jugum regni cœlorum.* His locis a V. D. citatis adde Sobar *Exod. fol. 66. col. 262. ubi pericopam שמע & jugum regni cœlorum conjungunt.*

M A T T H. XV. 26.

Ὅτι ἐστὶ καλὸν λαβεῖν τὸν ἀρτον τῶν τέκνων, i. e. *Judæorum.* Ita in *Gem. BERACOTH fol. 3. 1. Judæi, jam in exilio oberrantes, dicuntur בנים שנלו מעל אביהם* *fili, qui a mensa patris sui remoti sunt.*

MATTH. XVI. 17. 18. 19.

§. 1.

Specimen Horarum Hebraicarum in Matth XVI. 17. 18. 19. jam 1754. in Collegio Sapientiae, defendente SAM. MOGYOROSY Hungaro, privato commilitonum examini exposui; quodque paulo post aliis meis observationibus auctum, *Amoenit. Aca- dem. Tom. III. p. 217.—226.* inseruit Cel. CLEM- MIUS. Sed certis ex causis idem specimen denuo exhibere, & novis iterum observationibus, quas haec („ „) nota indicabit, exornare animus est.

§. 2.

Σαρκὶ καὶ αἵματι opponitur Deo ψ. 17. quemadmo- dum infra ψ. 23. τὰ τοῦ Θεοῦ τοῖς τὰν ἀνθρώπων. Hanc loquendi formulam & saepius adhibent Judæi. Locis a LIGHTFOOTO *Hor. Heb. ad b. l. Op. Tom. II. p. 335.* citatis nonnulla addere liceat.

In מדרש כראשית ad Gen. XLI. 1. לא כמדת בנה מרת בנה *non sicut mos Dei O. M. est mos carnis & sanguinis.*

In מדרש וקרא ad Lev. XVII. 3. dicit Deus: fuerunt. (scil. liberatores V. T.) בשר ודם *Caro & sanguis*, postea אנו נואל אהבם *Ego in sub- stantia mea salvoabo vos.*

In מדרש חתלים ad Pl. IV. 2. varia de carne & anguine prædicantur, & semper additur: הנה *Deus O. M. non sic.*

D

ibid.

Ibid. ad Pf. XXI. 1. sæpius מלך בִּוֹר *Rex carnis & sanguinis* opponitur *Deo & Messie.*

Ibid. ad Pf. XXXVI. 10. rogant: non illucescat nobis amplius בִּוֹר sed הִבָּה.

Sic R. JEHUDA MUSCATUS in קול יהודה i. e. in *Comment. ad lib. Cosri Part. IV. §. XXV. fol. 229. a.* Linguae Sanctæ ortum ex Deo defendens, addit: איננה מוסכמה מבשר ודם, *illa non est ex instituto carnis & sanguinis.*

„ *Bava Babra fol. 10. 1. R. Dositheus, Deum Regibus opponens, exclamat: Veni & vide. Non quemadmodum se res habet cum carne & sanguine; sic etiam cum Deo T. O. M.*

„ *Mecbilta fol. 25. 1. edit. Venet. Deus fecit, quod לבשר ודם carni & sanguini est impossibile.*

„ Sic & legimus libellis precationum Judaicis: *Ne efficias, ut necesse nobis sit, vel munus vel mutuuum accipere a carne & sanguine, sed sufficiat nobis manus tua plena.*

„ *Ast ohe! jam satis est.*

„ Cl. WITHOF *Comment. de Portis inferni p. 68.*

„ *Not. 3. per carnem & sanguinem Phariseos intelligit, non exclusis Sadduceis. Quæ conjectura & jam incidit Cel. LUD. CHRIST. MIEGIO nostro, qui Concion. Catechet. p. 258. Doctrinam Christi carni & sanguini, & statim Pharisæis opponit.*

§. 4.

ψ. 18. *Tu es Petrus &c.* Hæc HAMMONDUS *ad b. l. Tom. I. p. m. 71. ex antiquitatibus Judaicis illu-*

illustrare studet: *Cum Hebræi, inquit, Levitas omnes vocitarent LAPIDES TEMPLI, Petro dicit hic Christus, eum fore lapidem.* Hæc, ut plura alia, procul dubio desumpsit ex GROTIUS, qui ad 1 Pet. II. 5. *Op. Theol. Vol. II. Tom. III. p. 1699.* hæc habet: *apud Hebræos Levitæ dicebantur lapides templi.* Cum vero V. D. nullum locum ex Judæorum scriptis allegent, observationem Hammondi hucusque in medio relinquo. Confer dicenda ad Apoc. VII. §. 9.

§. 5.

„ *Tu es Petrus* §. 18. Antea enim dicebatur Si-
 „ *mon* Joh. I. 42. Sic Hebræorum Doctores disci-
 „ pulis suis nova sæpius imponebant nomina. Vid.
 „ פרקי אבות Cap. II. §. 8. & Conf. MONETA
 „ *Diff. de mutatione nominis* Witenb. 1722. vent.
 „ §. VIII. p. 9. 10. SURLAND *Diff. de Antiquitat.*
 „ *Judaico-Christianis*, sub præsidio Cl. RIBOVII,
 „ Gottingæ 1752. vent. p. 27. §. X. Vocabatur
 „ vero *Petrus* cum allusione ad *lapides*, quemad-
 „ modum & moris erat Populis Septentrionali-
 „ bus, docente JOH. ERICO *Tent. Philologico Anti-*
 „ *tiq. quo nomina propria & cognomina Veterum*
 „ *Septem. illustrantur.* Havniæ 1753. edit. p. 66.
 „ seq. Ast non sine omine salutatur Πέτρος. Mis-
 „ sis aliorum rationibus, observo, LXX. cultros
 „ lapideos, quibus peragebatur circumcisio, vo-
 „ care μαχαίρας in Πέτρας, & Πέτρινας; & hinc for-
 „ san Πέτρος, utpote qui circumcisionis erat Do-
 „ ctor. Ceterum cum hæc ex meditatione disca-
 „ mus, discipulis lapidum nomina indita fuisse,
 „ Johannes forsan Matth. III. 9. per *lapides* disci-
 „ pulos suos intelligit. Quemadmodum enim
 „ D. 2 „ *Christi*

„ Christus de suo loquebatur corpore, cum diceret: *ἀναστὴ τὸν ναὸν τούτων* Joh II. 19; ita filii *ἐκ τῶν λίθων τούτων*, si conjecturæ esset locus, sunt homines discipulorum ministerio olim convertendi.

§. 6.

„ *Ἐπι παύῃ τη Πέτρᾳ* ὕ. 18. Cel. RHEMPERDIUS Corol. II. annexo Diss. *de Viis Dei in Miscel. Duisb. Tom. II. p. 280.* per τὴν Πέτραν intelligit confessionem ὕ. 16. laudatam. Et hæc ex Judæis illustrat, quibus & varia doctrinæ capita sunt fundamenta, columnæ atque lapides.

§. 7.

„ ὕ. 18. *ἐπι ταύτῃ τη Πέτρᾳ.* Hac referre liceat Judæorum meditationes de *הַיְשׁוּבָה* i. e. *lapide foundationis*, in quo non tantum templum aut terra Israelis, sed & totus fundatur mundus. Vid. *Sobar Genes. fol. 53. col. 209. & fol. 124. col. 492.* Illumque foundationis lapidem ad Mesiam omnino pertinere pluribus, docet SCHÖTZGENIUS *Hor. Hebr. Tom. II. p. 605.—610.*

§. 8.

„ ὕ. 18. *ὀικοδομησῶ τὴν ἐκκλησίαν.* Hebræis *filium* בֵּן a *בָּנָה* *ædificare* dicere placuit, hinc Christus ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὕ. 16. statim ὕ. 18. addit: *ὀικοδομησῶ.*

§. 9.

ὕ. 18. etiam *πυλαὶ αἶδου* occurrunt. Multi, has ad mortem referentes, provocare solent ad Hebr.

Hebr. שאל. Et hanc in rem mihi locus clarissimus occurrit apud JOSEPHUM GORIONIDEM *lib. I. cap. XVIII. p. 52.* edit. Breithaupt. רבים נהרגו וירדו שאלה *multi interfecti sunt, & descenderunt ad infernum.* Ceterum & Judæi de portis Inferni in plurali loquuntur, ex. gr. in פרקי R. Eliezeris legimus: שבעה פתחי לנהגם / quæ Cl. VORSTIUS in sua editione p. 149. reddidit: *septem portas habet Gebenna.*

§. 10.

44

Si vero per *πυλας αιδου* inimicos Christi, ex. gr. populi Judæici antesignanos, Phariseos &c. intelligeres, novum & ab aliis diversum Systema non proferres.

„ Nam & alii per *πυλας αιδου* hæreticos intelligunt, ac speciatim hanc de Phariseis explicationem amplexus est P. T. WULFINGO *Geistlichen Hirten Stabl p. m. 522.*

Ceterum hanc hypothesein varie ornare possem. Nam 1.) in sequentibus *γ. 21.* de his inimicis loquitur Salvator. 2.) Pharisei & dici possent *πυλας αιδου*, partim, quia stiebant sanguinem, partim, quia ducebant ad infernum, *Matth. XXIII. 13.* quia vocantur *δφεις & γυνήματα ιχιθινων. γ. 23.* imo *νιαι γαρινης γ. 15.* Isti 3.) Pharisei etiam omnia corrumpere tentabant, ut patet ex notissima illa pericopa in *Sota Cap. III. §. 4.* אשה פרשה עם מכה פרשים הרי אלו מבלי עולם *Mulier Pharisea, & vulgæra Phariseorum, ecce ista sunt, quæ corrumpunt mundum.* Sed Ecclesia Petræ superstructa Phariseorum viribus superior evasit. Christus enim addit: *Portæ non prevalebunt.*

D 3

§. 11.

D E

GLORIA JEHOVÆ MANIFESTANDA.

§. 1.

Exitus ex Egypto procul dubio denotabat spirituales, Novi Testamenti tempore per Messiam acquirendam, redemptionem. Id quod nec ignotum Mohammedanis. Verba enim Deut. XXXII. 2. *exortus est Jehovah משיח* explicant de Messia, & dicunt, *adventum Dei in Sair significare Messiam cum Evangelio*. Vid. Cel. VRIEMORT *annot. ad dicta classica Tom. II. p. m. 73*. Ut adeo non sit, cur in horum Mohammedanorum verborum causas atque rationes anxie inquiramus. Quicquid sit! Ex Jes. XL. ulteriorem & confirmationem & illustrationem hujus asserti polliceri omnino possumus.

§. 2.

Gloria Jehovah יהוה יתברך *ψ. 5.* illustranda est ex columna nubis & ignis. Quod & Cel. VITRINGA *ad b. l. p. m. 422.* verbulo indicare videtur, sed reliquis hujus Capituli versiculis lucem inde accendere obliviscitur. Videamus igitur hæc paulo distinctius.

§. 3.

Cum hac enim nube *Gloria Domini* semper erat conjuncta, conf. BUXTORFIUS *Exercit. ad Hist. arcæ Foederis p. m. 119.* HASEUS *Differ. Syll. p. m. 142.* §. 6. Id quod & novissime contra Cl.
Tbale-

Tbalemannum monuit Cel. Jo. EBERHARD. RAVIUS, Vir his in rebus utique exercitatissimus, *Diff. pro Nube super arcam foederis*, Herbordæ 1757. edita, p. 16. § IV. אֵל כְּבוֹד יְהוָה apud Jesajam non tantum respicit in genere columnam nubis & ignis, sed quatenus sese manifestavit Israelitis educendis & jam eductis ex Egypto. Huc enim nos antecedentia & consequentia manu quasi ducunt.

§. 4.

ψ. 1. 2. dicit Deus: *Consolamini populum, Laquimini ad cor Hierosolymæ.* Sic Moses ex mandato divino Israelitis annuntiabat verba consolationis plena Exod. III. & IV. Ceterum de modo loquendi ad cor non ita pridem Tubingæ elegantissima prodiit dissertatio,

§. 5.

ψ. 2. כָּלֵאָה צָמָאָה *expletum est definitum tempus luctus.* Metaphora, observante ad h. l. VITRINGA p. m. 413. sumta a mercenario, qui molestam obiit stationem. Et hæc refero ad definitum servitutis Egyptiacæ tempus Gen. XV. 13. 16. quo Israelitæ sævissimis molestiis atque laboribus premebantur Exod. I. 14. Ac illo demum tempore impleto exiit populus Exod. XII. 40. 41. Hujusque rei quid perspexerunt LXX. Jes. XL. 2. redentes: ὅτι ἐπλησθη ἡ ταπεινωσις αὐτῆς: quam phrasin & de servitute Ægyptiaca adhibent Gen. XV. 13. καὶ ταπεινώσουσιν αὐτούς.

§. 6.

Omnis Vallis attolletur, & omnis mons & collis deprimetur &c. ꝑ. 4. & quidem propter *manifestationem gloriae Domini* ꝑ. 5. Interpretes hæc vulgo ex Principum Regumque pompallustrant. Neque tamen *columna nubis & ignis* omittenda videtur, qua Deus & Regiam manifestavit gloriam Exod. XV. 19 יהוה ימלך לעלם ועד. Nam præeunte hac columna terra movebatur Jud. V. 4. 5. Pf. LXXIII. 8. 9. Pf. CXIV. 6. (*), & *montes exultaverunt ut arietes; colles sicut agni ocium.* Pf. CXIV. 4. 5. Sic & alibi circa Messiae tempora Deus *commovebit coelos & terram, mare & aridam.* Hag. II. 7. 8. coll. Heb. XII. 26. 27. Ceterum hac de re superesse videntur reliquæ *ναρταχνοσας* Patrum in מדרש ילקוט שמעוני P. I. fol. 68. col. 3. & fol. 107. col. 3. ubi docent, illam columnam *hostium pellere sagittas, illiusque ope omnes serpentes & scorpiones extinctos, ac altiora loca depressa fuisse, ut Israelitis plana pateres via.* Ad hanc Judæorum traditionem forsitan referres Pf. XCI. Nam ꝑ. 1. 2. 3. sedet sub tegmine tutus, en columnam nubis regentem pios. Hinc ꝑ. 5. 7. non timer hostium *sagittas.* Loca altiora sunt plana, ne *offendat ad lapides pedem* ꝑ. 12. Nec quicquam nocent *serpentes atque dracones* ꝑ. 13. En idem in discipulis Christi privilegium Marc. XVI. 18.

§. 7.

(*) Hoc ex loco Cel. SCHILLINGIUS probat, *divisionem maris rubri ex terræ motu derivandam esse, in observ. de terræ motu, in Intelligentiis, ut vocantur Duisb. 1756. No. XXIV. §. XL.*

§. 7.

ψ. 7. *gramen exarescere* dicitur כִּי רוּחַ יְהוָה נִשְׁנָה בּוֹ / נשנה בו / & hinc Egyptii erant כִּקֵּשׁ *sicut stipula* Exod. XV. 7.

§. 8.

ψ. 9. *Zion & Hierosolyma* מְבַשְׂרָה LXX. δ' εὐαγγε-
λιζόμενος. Adest enim εὐαγγέλιον, bonum nuncium
Græcis denotans partim de nato filio, partim de vi-
ctoria reportata. Priori sensu & occurrit *Surat. XV.*
54. ubi Abrahamus læto filii nascendi nuncio adfe-
ctus, sic loquens introducit: *an evangelizasis mibi,*
quum me tetigerit senectus. Heic vero utrumque
sensum conjungere licet. Totum enim caput agit
de tempore N. T. quo filius nobis datus, quique
simul hostes profligavit ψ. 10. Propheta ψ. 9. per-
git: אֵל תִּירָאֵי הַנָּה אֱלֹהֵיכֶם. Eodem modo Mo-
ses ad Israelitas: אֵל תִּירָאוּ Exod. XIV. 13.

§. 9.

ψ. 10. אֲדַנִּי יְהוָה בְּחֹזֶק יָמוֹ / quæ verba Cel.
VITRINGA p. m. 429. recte & ordine reddit: *ad-*
versus robustum venit, ac p. m. 430. de variis heic
cogitat tyrannis &c. Si vero V. D. observasset,
perpetuam ad liberationem ex Egypto esse allusio-
nem, *Pbaraonem* non omisisset, cui & adscribi-
tur דָּוִד *exercitus* atque *robur* Exod. XV. 4. Ce-
terum דָּוִד / quæ docta RHEINFERRDII est obser-
vatio, quamque & Cl. SCHULTENS *Comment. in*
Jobum p. m. 149. ex nostro loco probat, est *ro-*
busso braebio prædisus, cui robustius tamen bra-
chium admoendum dicit Jefsas: זָרַע מְשֻׁלָּה לוֹ /
sed

sed brachium Dei dominabitur ei. Sic Pharao :
 ידו חזקה כד' Exod. XV. 9. Sed dextra Dei fortior
 Exod. XV. 6. Cui & Exod. XV. 16. adscribitur
 גדל זרוע.

§. 10.

ψ. 11. *Ut pastor gregem pascet.* Huc refer, quæ
 jam ad Ps. XXIII. §. 1. diximus. Propheta addit:
 יָשָׁן בְּחִיקוֹ וּבְחִיקוֹ יִשָּׁן *sinu portabit.* Sic Moses Num. XI. 12.
 אֲנִי אֶדְבָר אֲדַבֵּר אֲדַבֵּר אֲדַבֵּר אֲדַבֵּר *dicere potes ad me*
 וְשָׂאֵהוּ בְּחִיקוֹ *in sinu tuo*
 וְשָׂאֵהוּ בְּחִיקוֹ *porta populum:* quippe quod solum Deo Deut. I.
 31. competit. Jesajas pergit: יְהוָה יְהוָה *leniter ducet;*
 וְהוֹדוּ לַיהוָה *ducis populum.* Ita Exod. XV. 13. נְהַלֵּת *ducis populum.*

§. 11.

ψ. 24. כָּל נֹטְעֵי כָּל *non plantantur:* sed Israelitæ
 Exod. XV. 17. *plantantur in monte sanctitatis.*
 Porro gentes sunt כְּקִישׁ / cui convenit Exod. XV. 7.

§. 12.

ψ. 29. 30. 31. respicit itinera Israelitarum per
 desertum. ψ. 31. וְקָרַי יְהוָה *expectantes Jehovam*
 sunt secundum Chaldaicum דִּי פֹרְקֵנָא דִּי *ex-*
spectantes τη λυτρωσιν Jehovæ. Et Cel. VITRIN-
 GA p. m. 455. hunc locum recte confert cum Luc.
 II. 38. προσδεχόμεθα λυτρωσιν. Sic & Moses Exod.
 XIV. 13. alloquitur populum: הֲתִיַצְנוּ וְרָאוּ אֶת-
 יְהוָה *state & videte salutem Jehovæ.* Pro-
 pheta illos *aquiliis* assimilat, quæ phrasîs & certo
 modo de Israelitis in deserto Deut. XXXII. 11.
 adhibetur: Jesajas his verbis capiti sinem imponit:
 current & non fatigabuntur: *ambulabunt & non*
fessi erunt. Apud SCHULTENSIIUM in Job. p. m. 307.
 Poëtæ

Poëta inter Arabes celebris, gentisque suæ gloriam in Coelum evehens, ita canit:

*Non manus bebetantur, non hasta inflectitur:
Neque gressus inter nos lapsabundi cæspitant.*

§. 13.

Ceterum δ̄ καὶ VITRINGA ad ψ. 31. p. m. 457. non absurdum putat, si respicias ad *reduces ex captivitate Babylonica*; sed vere existimat, *Propheetam respexisse & sibi ob oculos habuisse κατὰ γράμμα Heroes Maccabæos*; sed κατὰ πνεῦμα Heroes spirituales N. T. Sed Vir Cel. secum frontibus adversis pugnare videtur. Nam ad initium capitis p. m. 411. seq. pluribus probat, huic capiti unicum inesse sensum, ac Jesajam tantum prophetare de temporibus Messiae. Præstat igitur, hæc quæ Messiae agenda erant ævo, conferre, non cum liberatione ex captivitate Babylonica, utpote quæ adhuc futura erat; sed quemadmodum fecimus, cum egressu ex Egypto.

M A L A C H. IV.

§. 1.

Deus ipse nobis in memoriam revocat exitum ex Egypto, & legislationem Sinaiticam. ψ. 4. ut adeo absque ulla hæsitacione inde nostrum illustrare possimus Malachiæ caput.

M A T T H. IV. 11.

Angeli ministrabant ei. HIER. XAVRIUS, in *historia Christi*, Persice conscripta & latine reddita a LUD. DE DIEU, p. m. 134. hæc sic enarrat: eo tempore Angeli e Cœlo descenderunt, & cibum ipsi attulerunt. Nec hæc cum LUD. DE DIEU p. m. 598. reprehendenda sunt: nam *διακονω* Grecis indicat officium servorum, offerentium cibum. Hinc & hæc explicatio multis arrisit, ex. gr. BEAU-SORRIO ad b. l. WOLFIO *Cur. Crit. ad b. l. p. 75. 76.* PISCATORI ad b. l. *Comment. in N. T. p. m. 21.* HAMMONDO ad b. l. p. m. 16. aliisque. Et rationem petunt ex ψ. 2. quo dicitur: *postea esuriit.* Verum & alia addere possumus. Christus nempe Satanam tentatorem profligaverat, hinc Angelis Christo, tanquam Triumphatori cibum offerunt, quemadmodum Veteribus moris fuisse, vel *Melchisedeci* exemplo patet Gen. XIV. Conf. & ibid. Interpretes. Ita & in S. Coëna accipimus panem & vinum, ut victores diaboli, mundi & carnis.

M A T T H. VI. 3.

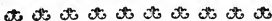
Ne scias sinistra tua, quid faciat dextra tua. Ita & Arabes apud POCOCKIUM *Not. ad portam Moysi p. m. 277.* loquuntur de illo, qui cum eleemosynam fecerit, eam celaverit, adeo ut non moveris sinistra ipsius, quid expenderit dextra.

MATTH.

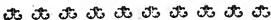
M A T T H. XI. 25.

Revelasti hæc impiis. Sic Sobar Genes. fol. 74. col. 291. R. Simeon dixit: *Non est voluntas Dei T. O. M. ut hæc mundo revelentur. Cum vero appropinquabunt dies Messiae, etiam pueri in mundo poterunt invenire, abscondita sapientiae, — illo enim tempore hæc omnia revelabuntur.*

M A T T H. XI. 29.

Αγατε τον ζυγον μου. SCHOETTGENIUS *Horis Heb. ad b. l. p. 115.* seq. huc primo refert *jugum regni coelorum*. His locis a V. D. citatis adde Sobar *Exod. fol. 66. col. 262.* ubi pericopam *שׂוֹבָר* & *jugum regni coelorum* conjungunt.

M A T T H. XV. 26.

Ὅχι ἐσι καλον λαβειν τον ἄρτον των τεκνων, i. e. *Judeorum*. Ita in *Gen. BERACOTH fol. 3. 1.* Judæi, jam in exilio oberrantes, dicuntur *בְּנֵי שְׂנַלּוֹ מֵעַל אֲבֵיהֶם* *filiis, qui a mensa patris sui remoti sunt:*

M A T T H. XVI. 17. 18. 19.

§. 1.

Specimen Horarum Hebraicarum in Matth XVI. 17. 18. 19. jam 1754. in Collegio Sapientiae, defendente SAM. MOGYOROSY Hungaro, privato commilitonum examini exposuit; quodque paulo post aliis meis observationibus auctum, *Amoenit. Aca-*dem. Tom. III. p. 217.—226. inseruit Cel. CLEM- MIUS. Sed certis ex causis idem specimen denuo exhibere, & novis iterum observationibus, quas hæc („ „) nota indicabit, exornare animus est.

§. 2.

Σαφξ και διμα opponitur Deo ψ. 17. quemadmo- dum infra ψ. 23. τα του Θεου ταις των ανθρωπων. Hanc loquendi formulam & sæpius adhibent Judæi. Locis a LIGHTFOOTO *Hor. Heb. ad b. l. Op. Tom. II. p. 335.* citatis nonnulla addere liceat.

In מדרש כראשית ad Gen. XLI. 1. לא כמדת כור הנה מרת כור *non sicut mos Dei O. M. est mos carnis & sanguinis.*

In מדרש ויקרא ad Lev. XVII. 3. dicit Deus: fuerunt (scil. liberatores V. T.) כור *Caro & sanguis*, postea אהכם נואל בעצמי אני *Ego in substantia mea salvabo vos.*

In מדרש תהלים ad Pl. IV. 2. varia de carne & sanguine prædicantur, & semper additur: הנה אני כן *Deus O. M. non sic.*

D

Ibid.

Ibid. ad Pf. XXI. 1. sapius מלך בור *Rex carnis & sanguinis* opponitur *Deo & Messia.*

Ibid. ad Pf. XXXVI. 10. rogant: non illucescat nobis amplius בור sed הבה.

Sic R. JERUDA MUSCATUS in קול יהודה i. e. in *Comment. ad lib. Cosri Part. IV. §. XXV. fol. 229. a.* Linguae Sanctae ortum ex Deo defendens, addit: אינה מוככמת מבשר ודם *illa non est ex instituto carnis & sanguinis.*

„ *Bava Babra fol. 10. 1. R. Dositheus, Deum Regibus opponens, exclamat: Veni & vide. Non quemadmodum se res habet cum carne & sanguine, sic etiam cum Deo T. O. M.*

„ *Mecbilta fol. 25, 1. edit. Venet. Deus fecit, quod לבשר ודם carni & sanguini est impossibile.*

„ Sic & legimus libellis precationum Judaicis: *Ne efficias, ut necesse nobis sit, vel munus vel mutuum accipere a carne & sanguine, sed sufficiat nobis manus tua plena.*

„ *At ohe! jam satis est.*

„ *Cl. WITHOF Comment. de Portis inferni p. 68.*

„ *Not. 3. per carnem & sanguinem Phariseos intelligit, non exclusis Sadducæis. Quæ conjectura & jam incidit Cel. LUD. CHRIST. MIEGIO nostro, qui Concion. Catechet. p. 258. Doctrinam Christi carni & sanguini, & statim Pharisæis opponit.*

§. 4.

ψ. 18. *Tu es Petrus &c.* Hæc HAMMONDUS ad b. l. Tom. I. p. m. 71. ex antiquitatibus Judaicis illu-

illustrare studet : *Cum Hebræi* ψ inquit, *Levitas omnes vocitarent LAPIDES TEMPLI, Petro dicit hic Christus, eum fore lapidem.* Hæc, ut plura alia, procul dubio desumfit ex GROTIUS, qui ad 1 *Pet. II. 5. Op. Theol. Vol. II. Tom. III. p. 1699.* hæc habet: *apud Hebræos Levitæ dicebantur lapides templi.* Cum vero V. D. nullum locum ex Judæorum scriptis allegent, observationem *Hammondi* hucusque in medio relinquo. Confer dicenda ad Apoc. VII. §. 9.

§. 5.

„ *Tu es Petrus* ψ . 18. Antea enim dicebatur *Simon* Joh. I. 42. Sic Hebræorum Doctores discipulis suis nova sæpius imponebant nomina. Vid. „ פּרְקֵי אֲבוֹת Cap. II. §. 8. & Conf. MONETA „ *Diff. de mutatione nominis* Witenb. 1722. vent. „ §. VIII. p. 9. 10. SURLAND *Diff. de Antiquitat. „ Judaico-Christianis*, sub præsidio Cl. RIBOVII, „ Gottingæ 1752. vent. p. 27. §. X. Vocabatur „ vero *Petrus* cum allusione ad *lapides*, quemad- „ modum & moris erat Populis Septentrionali- „ bus, docente JOH. ERICO *Tens. Philologico An- „ tiq. quo nomina propria & cognomina Veterum „ Septem. illustrantur.* Havniæ 1753. edit. p. 66. „ seq. Ast non sine omine salutaratur Πετρος. Mis- „ sis aliorum rationibus, observo, LXX, cultros „ lapideos, quibus peragebatur circumcisio, vo- „ care μαχαίρας in Πετρος, & Πετρινας; & hinc for- „ san Πετρος, utpote qui circumcisionis erat Do- „ ctor. Ceterum cum hæc ex meditatione disca- „ mus, discipulis lapidum nomina indita fuisse, „ Johannes forsan Matth. III 9. per *lapides* disci- „ pulos suos intelligit. Quemadmodum enim „ D. 2 „ Chris

„ Christus de suo loquebatur corpore, cum diceret: *ἀναθε τον ναον τουτων* Joh II. 19; ita filii *εκ των λιθων τουτων*, si conjecturæ esset locus, sunt homines discipulorum ministerio olim convertendi.

§. 6.

„ *Ἐπι παύη τη Πέτρα* ψ. 18. Cel. RHENFERDIUS Corol. II. annexo Diff. *de Viis Dei in Misael. Duisb. Tom. II. p. 280.* per *την Πετρας* intelligit confessionem ψ. 16. laudatam. Et hæc ex Judæis illustrat, quibus & varia doctrinæ capita sunt fundamenta, columnæ atque lapides.

§. 7.

„ ψ. 18. *επι ταύη τη Πέρα.* Huc referre liceat Judæorum meditationes de *הייתן יסוד* i. e. *lapide foundationis*, in quo non tantum templum aut terra Israelis, sed & totus fundatur mundus. Vid. *Sobar Genes. fol. 53. col. 209. & fol. 124. col. 492.* Illumque foundationis lapidem ad Mesiam omnino pertinere pluribus docet SCHÖTZTGENIUS *Hor. Heb. Tom. II. p. 605. — 610.*

§. 8.

„ ψ. 18. *οικοδομησω την εκκλησιαν.* Hebræis filium *בן* a *בנה* *ædificare* dicere placuit, hinc Christus *ὁ υἱος του Θεου* ψ. 16. statim ψ. 18 addit: *οικοδομησω.*

§. 9.

ψ. 18. etiam *πυλαι αδου* occurrunt. Multi, has ad mortem referentes, provocare solent ad Hebr.

Hebr. שאל. Et hanc in rem mihi locus clarissimus occurrit apud JOSEPHUM GORIONIDEM *lib. I. cap. XVIII. p. 52.* edit. Breithaupt. רבים נהרגו וירדו שאלה *multi interfeciti sunt, & descenderunt ad infernum.* Ceterum & Judæi de portis Inferni in plurali loquuntur, ex. gr. in שרקי *R. Eliezeris* legimus: שבעה פתחי לגהנם / quæ Cl. VORSTIUS in sua editione p. 149. reddidit: *septem portas habet Gebenna.*

§. 10.

Si vero per *πυλας αιδου* inimicos Christi, ex. gr. populi Judaici antesignanos, Phariseos &c. intelligerés, novum & ab aliis diversum Systema non proferres.

„ Nam & alii per *πυλας αιδου* hæreticos intelligunt, ac speciatim hanc de Phariseis explanationem amplexus est PET. WULFING *Geistlichen Hirten Stabl p. m. 522.*

Ceterum hanc hypothesin varie ornare possem. Nam 1.) in sequentibus *ψ. 21.* de his inimicis loquitur Salvator. 2.) Pharisei & dici possent *πυλας αιδου*, partim, quia siciebant sanguinem, partim, quia ducebant ad Infernum, *Matth. XXIII. 13.* quia vocantur *οφεις & γεννηματα ιχθυων. ψ. 23.* imo *υιοι γενης ψ. 15.* Isti 3.) Pharisei etiam omnia corrumpere tentabant, ut patet ex notissima illa pericopa in *Sota Cap. III. §. 4.* אשה פרושה ומכות פרושים הרי אלו מבלי עלם *Mulier Phariseæ, & vulgura Phariseorum, ecce ista sunt, quæ corrumpunt mundum.* Sed Ecclesia Petræ superstructa Phariseorum viribus superior evasit. Christus enim addit: *Porta non prevalebunt.*

D 3

§. 11.

§. 11.

„ Igitur jam 1754. observavi, Christum forsitā
 „ per *πυλας αἰδου* γ. 18. indigitare Phariseos.
 „ Quem postea sententiam sibi exornandam sum-
 „ sit Cl. FRID. THEOD. WITTHOF singulari de *Por-*
 „ *tis inferni* commentatione Lugduni Batav. 1755.
 „ In 8. edita. Ne tamen inventionis gloria super-
 „ bire videar; hæc B. L. teneas velim. Commu-
 „ nis nempe noster Præceptor, Cel AMMENDORF-
 „ FIUS, qui nos sæpius publice docuerat, *portam*
 „ *latam* Matth. VII. 13. esse *Phariseorum doctri-*
 „ *nam*, privato olim colloquio indicabat, WIT-
 „ THOFIUM hanc observationem applicaturum esse
 „ loco Matth. XVI. 18. Cum igitur hunc in lo-
 „ cum horas meas Hebraicas ederem, hanc de
 „ portis inferni explicationem, meis rationibus
 „ confirmavi, WITTHOFII enim argumenta nec
 „ edita, nec mihi nota erant. Si jam hæc inter
 „ sese conferre velis, videbis nonnulla argumenta
 „ nobis esse communia, alia vero vel mihi, vel
 „ Cel. WITTHOFIO priva. Ceterum hanc conjectu-
 „ ram & aliis adhuc illustrare possem argumentis.
 „ Christus enim alibi Matth. XXIII. 27. Phari-
 „ seos, i. e. *πυλας αἰδου*, sepulchris confert. Ac
 „ Judæi varios doctrinæ articulos *portas* vocabant.
 „ MAIMONIDES *More Nebuch. P. II. cap. 47.*
 „ דלתות שמים *portas cæli* de revelatione doctrinæ
 „ cælestis explicat. Ac in Talmude tres libri di-
 „ cuntur *בנה קמא בנה מניעא בנה בתרא* *por-*
 „ *ta prior, porta media & porta posterior.* Hæc
 „ vero debéo Cel. EWALDO *Emblem. Sac. lib. IV.*
 „ *cap. 3. p. m. 348.*

§. 12.

ψ. 18. *Portæ non prævalebunt.* Hæc ad Templum refero. Non tantum, quia securitas Ecclesiæ opponitur templo, sed etiam quia Christus ad ædificationem templi II. respicere videtur. Quemadmodum enim templum II. inter varios casus & tot discrimina rerum, inter tot hostium insultus ædificatum est Neh. IV. sic statim hostes Ecclesiæ ædificationem impedire tentant, sed irritò conatu,

§. 13.

Ceterum hac occasione de hoc *Nehemiæ* loco conjecturam meam aliorum iudicio submittere lubet. Scilicet ex Neh. IV. 16. & 21. discimus populum in duas partes fuisse divisum, Nehemias enim partem populi opponit hosti, alios operi intentos esse jubet. Verum enim vero ψ. 17. duas has populi partes iterum confundit: *unusquisque altera manu ædificabat, altera tenebat missile.* Hanc difficultatem ex ψ. 18. tollere studet LAVATERUS *Comment. ad b. l. p. m. 21. media pars,* inquit, *faciebat operas, & media pars armata bastis, unusquisque ædificantium accinctus erat gladio suo,* (scil. super lumbos) *& sic ædificabat. Quod perinde erat ac si una manu gladium vel telum haberet, altera ædificaret.* Ast multum heic fallitur: a lumbis ad manus nulla valet consequentia. Si igitur conjecturæ esset locus ψ. 17. vocem *ἡ* ea sumerem significatione, quæ præcipue Romanis familiaris, hoc modo: *altera manus,* i. e. altera populi pars, *pugnabit, & altera manus,* i. e. altera populi pars, ædificavit, Hac ratione ψ. 17. non repugnaret ψ. 16. & 21. sed potius rem ulterius explicaret.

§. 14.

Sed forte nimium quantum digressi sumus; redimus ad Matthæum. Hæc, quæ Christus ꝑ. 18. promittit, referunt & ipsi Judæi ad tempora Messie. Et quidem 1.) dicit: *Portæ non prævalebunt.* Sic in מדרש בראשית ad Gen. XLI. 1. huc ex Jud. V. 8. hæc verba trahunt: *אין לחם שערים תנע דעבוללביט פורטא.* 2.) ad Phrasin: *non prævalebunt*, sequentia Judæorum loca pertinent.

מדרש בראשית ad Gen. I. 1. colloquium Deum inter & diabolum legitur, quo diabolus: *Domine seculorum permitte mibi, & adversaber Messie & generationi ejus: אט הקנה* Deus T. O. M. respondet: *איה אי יוכל לו non prævalebis ei.*

„ *Pesikta Rabbati fol. 62 Deus de Messia ita;*
 „ *Neque gens aut natio quædam coram illo potest*
 „ *consistere, q. d. P. LXXXIX 23. non exacto-*
 „ *rem aget hostis contra illum, & filius iniquita-*
 „ *tis non opprimit illum. Ac Messie hostes Deus*
 „ *ita alloquitur: quomodo vos hostiliter agetis con-*
 „ *tra eum & generationem ejus?*

§. 15.

„ Christus ꝑ. 19. addit: *dabo tibi claves, cum*
 „ ꝑ. 18. de bello contra inferorum portas dixerat.
 „ Sic & *Mohammedani* bellum & claves conjun-
 „ gunt, ut patet ex codice MS. Cel. RBLANDI,
 „ ex quo accuratam de jure militari Mohammeda-
 „ norum dissertationem composuit, in qua p. 6.
 „ ita: *Nil in orbe præstantius esse dicunt, quam*
 „ *ad istiusmodi bellum (pro religione scil.) se accin-*
 „ *gere &c. gladium esse clavem cæli & inferni.*

§. 16.

§. 16.

Has claves §. 19 GEORG. URSINUS *Antiq. Hebr. Academ. p. 172.* aliique conferunt cum clavibus, quas Judæi Doctoribus, publice promotis, tradere solebant. Quam vero observationem Cl. CARPZOVIVS *apparatu Cris. ad Goodwin. p. 144.* rejicit.

§. 17.

Huc & referre liceat illa, quæ occurrunt in *Middotb Cap. I. §. 9.* quæque Doct. L'EMPEREUR in notis ad h. l. p. m. 33. ulterius explicat.

Scilicet in domo incendii erat spatium quadratum unius cubiti, cui impositus lapis marmoreus, sub illo pendeat catena, e qua suspendebantur claves templi. Tempore stato solvebat ædituus, qui erat ex genere sacerdotum, ibi repositas claves, atque officio defunctus, clavibus in suum locum relatis, super hunc lapidem somnum capiebat. Sic Christus, qui ecclesiam instar templi ædificavit (§. 12.), petram & claves conjungit. Neque hinc mirum erit, cur Christus, de clavibus loquens, simul *to ligare & solvere* addat. Nam in *Middotb* etiam claves cum catena conjunguntur.

Certe hæc æque huc referre licet, ac aliorum observationem, qui volunt Christum respicere ad ligationem & solutionem catenarum, quæ appositis feris impligi & ope clavium removeri solebant; vel ad veterum morem, quo loco clavium ostia loris & vinculis muniebant. Quæ explicatio prolixè videnda apud WOLFIVM *Curis Cris. ad b. l. p. 260.*

§. 18.

„ Sed & claves ex Antiquitatibus Romanis il-
 „ lustrare liceat. Docente nempe Cl. HEINECCIO
 „ *Antiq. Rom. Jurisprudentiam illustr. Syntagm.*
 „ *Adpend. ad lib. I. §. XLVIII. p. 317. 318.* novæ
 „ nuptæ, ingressæ domum mariti, claves in signum
 „ communicati cum ea domini tradebantur, ac
 „ clavibus ademptis dirimebantur connubia. Cete-
 „ rum cum HEINECCIUS loc. cit. addat, in divor-
 „ tiis tabulas dotales confractas fuisse; Mosen ta-
 „ bulas legis Exod. XXXII. 19. confringentem,
 „ considerare possumus ut nuntium, Dei nomine
 „ populum Israeliticum divortio dimittentem.

§. 19.

Denique Docti certant & adhuc sub judice lis
 est, quid per *δυνας* & *δυνας* intelligendum veniat.
 Hæc vero, cum ab aliis, præsertim WOLFIO *loc.*
cit. p. 356. — 259., dicta & repetita sint sexcenties,
 jam præterire lubet. Tantum addo, Cl. JOH. FRID.
 MÆGIUM, quem hac in re nondum citatum vidi,
 hæc referre ad præcipiendi, vetandique facultate-
 tem, libro quo *R. Mosi Maimonidis tractatum de*
juramentis vertit & notis illustravit, *p. m. 70.* ubi
 vero simul *præfationem B. 3.* conferre debes.

M A T T H. XVIII. 20.

Ὁυ γαρ εἰσι δυο ἢ τρεις συνηγμενοι εις το ἑμον ὄνομα,
 ἐπι ἑμαί ἐν μερω αὐτων. STEPH. LE MOYNE *Diff. ad*
Jer. XXIII. 6. cap. 4. §. 2. p. 166. huc refert ele-
 gan-

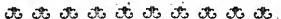
MATTH. XIX. 24. XXIII. 37. & XXVI. 34. 59

gantissima Judæorum verba: ככל מקום שהצדיקים
 עומדים שם הוא נמצא עמהם *in omni loco in quo
 stant justi, ille ipse Deus invenitur cum illis.* Sed
 locum non indicat. Verba existant מדרש תהלים
 ad Pf. XC. 1.

MATTH. XIX. 24.

Per foramen acus. Judæi phrasin de minimo spa-
 tio adhibent. In מבחר הפנינים fol. 19. 8. ita:
 אין נקב הכחש צר לשני אוהבים *Non est foramen
 acus nimis angustum pro duobus amicis: addunt:
 & tota latitudo mundi non sufficit duobus inimicis.*

MATTH. XXIII. 37.

Congregare sub alas &c. in Hamasa apud Cl.
 SCHULTENS in Job. p. m. 472. ita.

*Descendite sub alas meas, alasque gentis mee,
 Ut sim præsidium vobis, quum pugna conseritur,*

MATTH. XXVI. 34.

Πρὸ ἀλεκτορα Φωνησεν. Judæi privilegia urbis Hie-
 ros. enarrantes, dicunt: *ibidem non aluntur galli
 gallinæci.* Sed salvo aliorum judicio, hæc Judæo-
 rum traditio sublestæ plane est fidei, ac utique,
 repugnante licet acriter Cel. BASHUYSEN *Syst. Anti-
 q. Hebr. Min. p. 142. §. 9.* ad fabulas Judæorum per-

pertinet. Verpi enim ipsi sibi contradicunt. Nam ideo non aiebant gallos 1.) *ne officula cadaverum eruerent*; Sed eodem hlatu addunt: *non pernoctat ibi cadaver, nec ullius demortui ossa in eam inferuntur*. Porro 2.) quia *in sterquiliniis unguibus fodere solent*; sed vi illorum privilegiorum, *nulla Hierosolymis erant sterquilinia*. Nec sufficit cum Cel. L'EMPEREUR Notis ad אבבבא p. m. 172. dicere: *quod sterquilinii hic mentionem injiciant, stricte accipiendum non est*.

D E

LATRONIBUS CRUCIFIXIS
CUM CHRISTO.

MATTH. XXVII. 44. MARC. XV. 32.

LUC. XXIII. 39.

§. 1.

Matth. XXVII. 44. & Marc. XV. 32. legimus: *οἱ λησται, οἱ συκαυρωθεντες αὐτω, ἀντιδιζον αὐτω;* sed Luc. XXIII. 39. *εις των κρεμασθειων κακουργων ἐβλασφημει αὐτον*. Quam difficultatem hactenus Eruditi duplici modo tollere tentarunt.

§. 2.

Nonnulli enim defendunt, Matthæum & Marcum posuisse pluralem loco singularis. His, Cel. WOLFIO *Curis Crit. ad Matth. XXVII. 44. p. m. 407.* citatis, alios addere possumus. Sed ante omnia

omnia tenendum, illos non eandem inire viam. Plures enim hæc loca ex eloquentiæ regulis explicant. Sic PISCATORI *Comment. in N. T. p. m. 158. & 206.* est Synecdoche integri; aliis est Enallage numeri. Huc pertinent WALTHERUS *Harm. Bibl. p. m. 877.* GLASSIUS *Phil. Sac. lib. III p. m. 625.* BUXTORFIUS *Tbes. Gram. lib. II. cap. IV. p. 377.* LUD. DE DIEU *Crit. Sac. ad Matth. XXI. 7. p. m. 262.* & LYDIUS *Flor. Sparf. ad Passion. p. m. 266.* Sed figuram ac omnes artis oratoriæ regulas heic excludit CLERICUS, qui in *Hammondî Nov. Test. ad Matth. XXVII. p. m. 120.* ita: *Nec tamen figurato quodam stylo usum Matthæum existimarim, cum latrones pro latrone dixit. Merum est ἀκροει.* Ac in genere *Art. Crit. P. II. Sect. 1. Cap. X. §. 3. Tom I. p. 243.* docet, tali locutioni meram inesse ἀκροειλογίαν, ac loc. cit. *Cap. XI. §. 3. p. m. 257.* ἀκροειλογίαν a tropo distinguit, & tropis licitis & usitatis opponit, imo *ibid. §. 9. p. m. 261.* addit: *nemo in ἀκροει incidit arte, sed negligentia.*

§. 3.

Sed quod priores attinet, conferendus omnino est Cl. WOKENIUS *in textu V. & N. T. ab enallagis liberato.* Ac cum Cel. SALOMONE VAN TILL *Diff. de situ Paradisi, Comment. in Malach. adjecta p. m. 202.* *difficilis admodum sum in enallagis admittendis, præsertim, quando nulla ratio tale quid exigit.* Multo minus arridet CLERICI explicatio. Religio enim esset, Scriptoribus Sacris ἀκροειλογίαν, tribuere, in quam negligentia inciderint.

§. 4.

§. 4.

Alii hinc statuunt 1.) Latrones ab initio junctis convitiis proscidisse Christum, postea vero alterum pœnitentia ductum fuisse; 2.) Matthæum & Marcum initium, Lucam vero progressum historiæ narrare; hinc 3.) Matthæum & Marcum plurali, Lucam vero singulari numero loqui. Hæc ratione hunc nodum solvunt LIGHTFOOTUS *Hor. Hebr. ad Luc. XXIII. 42. Op. Tom. II. p. 563.* WOLFIUS *Curis Crit. ad Matth. XXVII. p. m. 407.*

§. 5.

Sed plurimi huic sententiæ sese opponunt, contententes, latronem istum non tam sero ad Christum conversum, ut in cruce demum veritatem agnovisse dici debeat. Præter illos, quos WOLFIUS *Curis Crit. ad Luc. XXIII. 40. p. m. 765.* allegat, huc spectant PISCATOR in *N. T. p. m. 155.* CLERICUS in *Hammondi N. T. Tom. I. p. m. 120.* SAURIN *Conc. Passion. Tom. I. p. 433.* edit. Lips. Heic vero GROTIUM, cujus hæc in rem meleternata minus coherere videntur, defendere liceat. Scil. *ad Matth. XXVII. 44. Op. Theol. Tom. III. p. 271.* Commentum dicit, illum subito a convitiis ad eam pietatem conversum fuisse. Sed *ad Luc. XXIII. 41. p. m. 460.* docet, adesse novam atque insolitam divinæ virtutis efficaciam, ac in ipso imaginem elucere extraordinariæ illius ac subitæ vocationis, quæ Apostolorum seculo multis gentibus contigit. Verum enim vero, facile componi potest istud dissidium. GROTIUS enim latroni nondum crucifixo adscribit cognitionem historicam, vi cujus Christum non blasphemaverit; in cruce vero cogni-

cognitionem salutarem. Si quis hæseat, audiat ipsum GROTIUM loc. cit. p. m. 460. affirmantem, *latronem hunc multa de rebus Jesu intellexisse, partim antequam caperetur, partim in ipso prætorio.* Adeoque GROTIUS scribere potuit, latronem quidem actu fuisse conversum in cruce, sed a convitiis subito non fuisse conversum, quippe qui jam antea multa de rebus Christi intellexerit, adeoque ipsum neutiquam convitiis oneraverit.

§. 6.

Quamvis vero non omnes Virorum Doctorum (§. 5.) laudatorum rationes probem, dubio tamen procul, unusquisque mihi concedet, assertum (§. 4.) citatum nullo probationis fundamento niti, tantumque esse hypothesin, quæ ex regulis Logice meliori atque aptiori reconciliationis modo cedere debeat.

§. 7.

Breviter igitur dicam quod sentio (*). Si quis in plurali *i. e.* nomine sociorum aliquem probris afficit, omnibus id recte adscribitur, donec socii ostendant, se socii factum neutiquam approbare. Jam 2.) alter latronum omnia egit in plurali, *i. e.* nomine socii, ut satis patet ex Luc. XXIII. 39. & *te ipsum & NOS serva.* 3.) Qui igitur, ut Matthæus & Marcus, hanc tantum historię partem, scilicet latronem in plurali locutum esse, enarrat, recte scri-

(*) Hæc jam protuli Cörol. III. annexo Diss. Cel. AM-
MENDORFFII de *Adfessionibus Jobi.* Duisb. 1751.

scribere potest: *ὁι λησαι ἀντιδιζον αὐτω.* Sed 4.) Alter latronum factum focii, in plurali loquentis, publice ac graviter Luc. XXIII. 40. 41. reprehendit. Qui itaque, ut Lucas, totam historiam profert, factum latronis non amplius latronibus adscribere potest, sed dicere debet: *ἰς ἑβλασφημῶν αὐτων.* Adeoque defendo alterum tantum latronum scelus perpetrasse, nec tamen enallage numeri in mea explicatione requiritur.

L U C. I. 68.—79:

§. I.

Zacharias, utpote sacerdos, phrasas in suo cantico desumpsisse videtur ex solenni ephemeriae sacerdotalis precatione, quotidianis templi ministeriis consecrata, dictaque Hebraeis עבודה. Hæc vero benedictionis formula, de qua in *Gemara Babyl. BERACHOT fol. XI. a.* Edît. Francos. ad Oderam, inque מסורת דת ad l. c. ita se habet: רצה "אלהינו עבודה עמך ישראל ואשי ישראל ותפלתם תקבל ברצון נדוך המקבל עבודה עמו וישראל ברצון שאותך לברך ביראה נעבוד *Accipe Domine Deus noster! ministerium populi tui Israelis, & sacrificia Israelis, & preces eorum benevolè accipias. Benedictus qui recipis cultum populi sui Israelis cum beneplacito, quoniam Tibi soli in timore serviemus.* Sacerdotes Deum vocant אלהינו " ipsique sæpius attribuunt עם ישראל: Zachariæ εἰς Κυρίου ἑ Θεοῦ του Ἰσραηλ, του λαου αὐτου ψ. 68. Sa.

Sacerdotes addunt: כִּרְרֹךְ; & Zacharias: ἰσαχάριος
 ψ. 68. Sacerdotes pergunt: *Tibi soli serviemus:*
 apud Lucam occurrit λατρευειν αὐτω, sed neutiquam
 ut sacerdotes כִּרְרֹךְ *in timore*, sed ἀφοβως ψ. 74.

§. 2.

• Si vero talia minus placeant, illustremus hæc
 ex liberatione ex Egypto, *qua imago*, ut ad Luc.
 I. 68. *Op. Tom. II. p. m. 345.* loquitur GROTIUS,
Messia temporum, Cel. quidem WOLFIUS *Curis*
Crit. ad Luc. I. 69. p. m. 570. affirmat: *Quod*
Zacharias ad liberationem Israelis ex Aegypto, tan-
quam typum redemptionis spiritualis, per Messiam
olim præstandæ, respiciat Luc. I. id gratis hic as-
sumi forte plerisque videbitur. Sed id neutiquam
 gratis assumitur, sed probatur ex collatione ψ. 76.
 cum Jes. XL. quo utique respiciuntur tempora
 Mosi & exitus ex Egypto. Confer quæ diximus ad
 Jes. XL. Sed idem ex jam dicendis clarius illu-
 cescet.

§. 3.

Et quidem primo huc pertinet elegans Cel. BRU-
 NINGS observatio, qui *Diss. de Cornu salutis*, Hei-
 delb. 1741. vent. *Secl. I. Cap. I. §. VIII. p. 7.*
 ita: *Principium Oeconomiae legalis convenit quodam-*
modo cum initio N. T. Illa Mosen balbutientem,
& gravi sermone, ut edicta legis postulant, uen-
tem, hoc Zachariam obmutescentem habuit. Si
 hac in meditatione pergimus, idem forsan cernere
 licet in Johanne. Is enim dicitur ὁ βαπτιστης Matth.
 III. 1. & omnes Israelitæ εἰς τον Μωσην ἰβαπτισαντο
 1 Cor. X. 2. Populum per desertum ex mandato
 Divino duxit Moses: ac Johannes ἐν τῷ ἱερῶν
 E Luc.

Luc. I. 80. Conf. Matth. III. 1. Et τροφή αὐτοῦ ἦν ἀκρίδες καὶ μέλι, ἀγρίου. Matth. III. 4. Prius forsitan respicit Egyptiorum *locustas* Exod. X. 13. posterius vero cibum Israelitarum, *sugentium mel de petra*, oleumque e durissimo saxo. Deut. XXXII. 13. Sed, his missis, solidiora proferamus.

§. 4.

Prima statim fronte Zacharias, celebrans ψ. 68. Deum, indicat, se enarrare liberationem spiritua-lem eodem cum Mose modo. Vid. Exod. XV. 1. 2. In specie vero Zacharias exclamat: εὐλογητός ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ψ. 68. Ipsissima hac phrasi & utitur Psal-mus, de exitu ex Egypto agens, Ps. scilicet CVI. 48. ubi ex versione LXX. quibus tamen Ps. CV. est, legitur: εὐλογητός κυριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ. Zacha-rias pergit: ὅτι ἐπισκεψάτο. Eadem vox de exitu ex Egypto adhibetur. Gen. L. 24. Josephus ita: ἐπισκοπή δὲ ἐπισκεψεται ὁ Θεὸς ὑμᾶς Exod. III. 16. מַלְאכָה יְהוָה לְפָנָיו לXX. ἐπισκοπή ἐπισκευμαι ὑμᾶς. Imprimis huc pertinet Exod. IV. 31. הוֹיָה לְפָנָיו כִּי ὅτι ἐπισκεψάτο ὁ Θεός. Hic vero mihi ὁμοψήφου laudare liceat GROTIUM *ad b. l. p. m.* 345. Lucas addit: καὶ ἐποίησε λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ. GROTIUS *ad b. l.* hæc esse dicit ex Ps. CXI. 9. ubi de bene-ficio exitus ex Egypto. Sed alia addamus. Gen. VI. 6. Deus ita: καὶ λύτρωσομαι ὑμᾶς. Exod. XV. 13. τὸν λαὸν σου, ἐν ἐλύτρωσά. Ceterum cum phra-si: ἐποίησε λύτρωσιν, confer Exod. XIV. 13. τὴν σω-τηρίαν ἣν ποιῆσαι ἡμῖν.

§. 5.

ψ. 69. Καὶ ἤγειρε κέρασ σωτηρίας ἡμῖν. Cel. LAM-PIUS *Bibl. Brem. Class. II. Fasc. IV. Diff. V. p.*
680.

680. ita; cum autem hæc visitatio & redemptio a Domino in nube splendida, præsentiam suam testante, facta sit, quidni eo collimari pusemus, quando κερας σωτηριας Messia tribuitur. Verum enim vero hanc Lampianam sententiam profligavit Vir. Cel. & Patronus nunquam non colendus, CHRIST. BRUNINGS Diss. de cornu salutis, ac cornu explicat per galeam salutis, idque inter alia Cap. II. §. IX. p. 10. ex eo probat, quod cornua sint armorum (*) loco. Unde CICERO de Nat. Deorum, animantes cornibus armatas dicat; & MARTIALIS Lib. XXIII. Ep. 94.

Dense rimentur apri, defendunt cornua tauros.

Quibus hæc Græcorum addere possumus. ANACR. Od. B. ψ. 1.

Φνες κερατα ταυροις,
 *Οπλας δ' ἰδωκεν ἰπποις.

PORPHYRIUS de Abst. lib. III. Sect. 9. de animalibus ita: και τα μεν φυλαττεται, τοις δε χριται, ως παρθαλις μεν ὀδουσι, ὄνουξι δε λεων, ἰππος δε ὄπλα, και βους κερασι. Cum vero Cel. BRUNINGS loc. cit. §. VI. p. m. 7. addat: Si tamen sint quibus Ven. Lampii conjectura non displicet, illos amice dissentire, & dissentium libere profiteri per nos licet; nobis tentare liceat, annon hæc sententiarum divortia amice conjungi possint. Per cornu enim salutis intelligere possumus columnam nubis & ignis, non sensu Lampiano, utpote quem Cel. BRUNINGS loc. cit. §. IV. p. m. 6. minus simplicem aut nativum dixit;

(*) Conf. Antiq. Græc. Cap. VIII. §. 5. Not.

dixit; sed ex ipsissima interpretatione Cel. BRUNINGS. Scil. *cornu salutis* est *galea* regens contra hostes caput: Sed & sæpius jam laudata columna erat *galea* Israelis, quæ totum tegebat populum, Exod. XIV. 20, quæque armorum loco contra Egyptios defendebat Israelitas. Illi enim *quiescebant & Jehova pugnabat* Exod. XIV. 14. & quidem e columna nubis & ignis Exod. XIV. 24. 25. Hinc & Deus dicitur Exod. XV. 3. *איש מלחמה* *Vir belli*, qui & ex versione LXX. *το πλῆθος της δοξης* i. e. columnæ, profligavit hostes Exod. XV. 7. confer omnino Pf. LXXXIX. 16. 17. 18. 19. ubi columna triplici proponitur emblemate, *lucis* scil. ψ. 16. *cornu* ψ. 18. atque *clypei* ψ. 19. Sic & Pf. LXXXIV. 12. ostendente Cel. HASSÆO *Syll. Dissert. p. m. 143. Not. a.* *שמש ומנן* *sole & clypeo*, alluditur ad idem Divinæ præsentia signum. Et Judæi supra Obs. ad Jes. XL. §. 6. docent in *מדרש ילקוט שמעוני* *columnam nubis hostium pel- lere sagittas*. En columnam nubis, & simul arma! Sic & JUVENALIS *Sat. 13.*

Quicquid habent telorum armamentaria Cæli.

Oppositæ quoque §. IV. V. & VI. p. m 6. rationes hoc modo evanescere videntur. Nam primum, quod Cl. BRUNINGS movet, dubium, non removet in genere nubem, sed tantum interpretationem *Lampianam*. Dein, Christus dicitur *cornu salutis* respectu fidelium, quique eo ipso regnum Satanæ destruit. Porro, *το εγερσει* huic columnæ convenire potest, etsi illa descendat cælitus. Non enim attendendum est ad primum hujus columnæ e cælo descensum, sed potius ad id, quod egredientibus ex Egypto Israelitis contigit, cum *mi- graret*

graret quoque columna nubis, & staret a tergo Israelitarum, illosque contra Egyptios defenderet Exod. XIV. 19. 20. Sic ἐγερειν denotat motum hostilem, ut idem sit ac *adversus aliquem insurgere* Matth. XXIV. 7. Marc. XIII. 8. quæque vocis expositio optime columnæ huic convenit. Si enim castra movenda erant, Moses Num. X. 35. ex versione LXX. exclamat: ἐξεγερθητι, vel ἐγερθητι (vid. Bos *ad b. l. p.*, 185. nos. 50.) Κυριε, και διασκορπισθησασαι ἐις ἐχθροι σου. Nec denique obstat, quod Luc. I. 78. huc alludat.

§. 6.

ψ. 71. Σωτηριαν. Sic & Israelitæ videbant σωτηριαν Exod. XIV. 13. & Moses in Epinicio Exod. XV. 2. ἐγνωτο μοι ἐις σωτηριαν, ac Deus dicitur σωτηρ αυτων Deut. XXXII. 16. Porro Zacharias loquitur de salute ἐκ χειρος hostium. Sic olim ὁ ἐχθρος exclamabat: Κυριευσει ἡ χειρ μου, sed Dominus liberabat Israelitas ἐκ χειρος των Αιγυπτιων Exod. III. 8. Exod. XIV. 30. Zacharias denique deprædicat salutem ἐξ ἐχθρων ἡμων, και ἐκ χειρος παντων των μισουντων ἡμας. Ita & notante *ad b. l. Grotio*, canit Psaltes CVI. 10. vel secundum LXX. Pl. CV. 10. ἰσωσεν αυτους ἐκ χειρος μισουντος, και ἰλυτρωσαστο αυτους ἐκ χειρος ἐχθρων. Addam Num. X. 35. ὁ ἐχθροι σου, και παντες οἱ μισουντες σε.

§. 7.

ψ. 72. ποιησαι ἰλιος. Grotius *ad b. l.* observat, esse ipsissima Decalogi verba Exod. XX. 6. & Deut. V. 10. ubi Deus dicit, se esse *יהוה יושב* ποιησαι ἰλιος. Zacharias pergit: και μνησθηναι διαθηκης ἀγιας αυτου.

αὐτου. Sumtum, docente *ad b. l.* GROTIUS, ex Lev. XXVI. 42. Addam vero Exod. II. 24. και ἡμεροσθη ὁ Θεος της διαθηκης αὐτου, & quam maxime Pf. CVI. vel apud LXX. Pf. CV. 45. ubi & hæc duo, a Zacharia ὕ. 72. celebrata junguntur: ἡμεροσθη της διαθηκης αὐτου κατα το πληθος του ἱλεους αὐτου.

§. 8.

ὕ. 73. ὄρον, ὃν ὤμοσε προς Αβρααμ. Sic Gen. L. 24. γην, ἣν ὤμοσεν ὁ Θεος τοις πατριοις ἡμων. Lucas addit: του δουναι ἡμιν, & Deus ad Abrahamum Gen. XV. 7. δουναι σοι την γην.

§. 9.

ὕ. 74. Ἐκ χειρος των ἰχθρων ἡμων ῥυσθενιας. Verbum ῥυειν sæpe usurpatur de liberatione Israelitarum Exod. V. 23. VI. 6. XIV. 30. & adde Pf. CVI. vel apud LXX. Pf. CV. 43. Zacharias addit: λατρευειν αὐτω. GROTIUS *ad b. l. p. m.* 346. scribit: manifesta allusio ad verba Dei Exod. III. 12. και λατρευετε τω Θεω. Hinc Moses ad Pharaonem: ἴνα μοι λατρευση Exod. IV. 23. VII. 16. vel: ἴνα μοι λατρευσωσιν. Exod. VIII. 1. 20. IX. 1. 13 X. 3. Zacharias addit: ἀφοβος. Secundum GROTIUM *ad b. l.* respicitur Deut. XII 10. Adde Deut. XXXIII. 28. *habitabit Israel* כָּבוֹד vel *πεποιθως*.

§. 10.

ὕ. 75. Ἐν ὁσιότητι και δικαιοσυνη. Deus, ducens δικαιοσυνη populum Exod. XV. 13. Israelitas ita alloquitur: ὕμεις ἴσεσθε μοι ἴθνος ἁγιον. Exod. XIX. 6.

§. 11.

§. 11.

ψ. 77. Ἐν ἀφίσει ἁμαρτιῶν. Sic Moses Exod. XXXII. 32. ἀφεις αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν. Et Num. XIV. 19. addit: *quemadmodum fecisti ἀπ' Αἴγυπτου ἰως τὴν νῦν.*

§. 12.

ψ. 78. Δια σπλαγχνὰ ἰλεως Θεοῦ ἡμῶν. Ita Moses Num. XIV. 19. κατὰ τὸ μέγα ἰλεος σε.

§. 13.

De illis quæ ψ. 78. & 79. hæc habet Cel. BRUNINGS loc. cit. §. VI. p. m. 6. *aptus videtur & accommodatus ψ. 78. (scil. ad quærendam in vaticinio hoc Zachariæ columnam nubis & ignis) ubi sequentia ad beneficia Israel in deserto exhibita, alludere videntur, nempe illustratas noctis tenebras, & demonstratum iter per desertum in Canaanem. Cumque Zacharias ψ. 79. ὁδὸν εἰρηνης addat, cogita de Israelitarum via Hierosolymam, i. e. pacis urbem versus, & adde ex versione LXX. Pf. CVI. 7. καὶ ἠδηγήσεν αὐτὸς εἰς ὁδὸν ἰουδαίαν, εἰς πόλιν κατοικήθησαν.*

LUC. XI. 27.

Μακαρία ἡ κοιλία, ἡ βασάσασα σε. Locis a SCHOETTGENIO citatis adde מַחְוֵה פֶּרְקִי Cap. II. §. 8. ubi de R. Jebofcbus filio Chananiæ ita: וְיָשָׁה לְרַחֵם *beata est genetrix ejus.*

72 LUC. XII. 32. XX. 34. 35. & JOH. XIV. 27.

L U C. XII. 32.

Μη φοβησθε το μικρον ποιμνιον. Sic Karæi apud TRI-
GLANDIUM de Karæis Cap. VIII. p. 112. de multis
rerum discriminibus loquuntur, semperque bono
sunt animo, et si sint מצאן מעט parvulus grex.

L U C. XX. 34. 35.

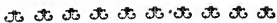
Cel. RHENFERDIUS Op. p. m. 39. huc refert Be-
racb. fol. 17. in futuro seculo non est conjugium.
Sed maxime huc pertinet locus, quem MILLIUS
Præf. ad Rhenferdii Opera adduxit ex מדרש ילקוט
שמעוני P. I. fol. 32. col. 4. ubi ita: in hoc seculo
uxorem ducimus, liberosque generamus, sed in seculo
futuro nihil horum locum habebit.

J O H. XIV. 27.

Ἐπιζητεῖ ἀφ᾽ ἑαυτῶν εἰρήνην, ἐπιζητεῖ τὴν εἰρήνην δίδωμι εἰρήνην.
Huc refer Judæorum verba apud RAYMUNDUM
MARTINI Pug. fidei p. m. 520. ubi de Messia ita:
שהוא אוהב שלום ורודה שלום ומקדים שלום
לשלום ומטיל שלום ומשים שלום ומטיל שלום
diligis pacem, & per-
mittis pacem, & persequitur pacem, & reddit pa-
cem, & mittit pacem.

J O H.

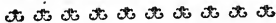

J O H. XIX. 33.

Milites non fregerunt ejus crura. Hujus rei rationem ψ. 36. Indicat. Interim conferre liceat illa, quæ Judæi tradunt de fugientibus in bello, quorum frangebantur crura *Sota* Cap. VIII. §. VI. מעמירין זקיפין לפניהם ואחרים מאחוריהם וכשליין של ברול ביריהן וכל המבקש לחזור הרשות בידן לקפח את שוקיו *Disposuerunt viros robustissimos a fronte, aliosque a tergo, ii ferratas bipennes in manibus habebant, & cuique profugere volenti, crura amputare, iis permissum erat.* Sic hoc loco,

grandia si parvis assimulare licet,

& Christum fortiter pugnantem contra inferorum copias cerno, cui proinde crura non frangebant.

A C T. I. 25.

Ἐἰς τὸν τόπον τοῦ Ἰδοῦ. Hanc phrasin Judæi de statu post hanc vitam adhibent in שבילי הלקט *fol. 55. col. 1. ubi R. Jeboscbua angelum mortis ita rogat: ostende mihi בנן ערן מקומי locum meum in Eden* scil. post mortem mihi paratum. Sic CLEMENS *Ep. cap. V. de Petro; ἐπορεύθη εἰς τὸν τόπον τῆς δεξιᾶς.*

A C T. III. 3.

D E

P O R T A ὨΡΑΙΑ.

§. 1.

Meam, & ni fallor, novam quidem de hac porta conjecturam, jam 1755. (*) rudi penicillo adumbratam, denuo exhibere animus est.

§. 2.

Maxima Eruditorum pars intelligit portam atrii Mulierum, ex ære conflata Corinthio. Ex gr. L'EMPEREUR *Not. ad Middoth cap. II. §. 3. Not. 7. p. m. 55.* OTTO *Lex. Rab. p. m. 473.* BALTH. SCHEIDIUS ad h. l. in *Meuschenii Nov. Test. ex Talm. illust. p. m. 161.* GROTIUS ad h. l. *Op. Theol. Tom. II. p. m. 161.* DACHS *Not. ad Succa Cap. V. Not. 13. p. m. 481.* & LIGHTFOOTIUS *Descript. Templi Op. Tom. I. p. 594. & Comment. ad Act. II. 2. Op. Tom. II. p. 769.* Quem vero Cl. WAGENSEILIUS *Not. ad Sota Cap. I. Not. 6. p. m. 39.* male huc simpliciter refert, alibi enim aliam amplectitur opinionem.

§. 3.

Alia vero placuerunt Cel. WAGENSEILIO, qui
variis

(*) Thef. Miscel. de *Memnone* in Collegio Sapientie venetatis per SAM. MAGOROSV. §. V.

variis argumentis *loc. cit.* probatum dedit, heic potius cogitandum esse de porta atrii gentium, cujus argumenta WOLFIUS *Curis Crit. ad b. l. p. 1051.* LAKEMACHERUS *Obs. Phil. P. I. Obs. VI. p. 151.* ac novissime Cl. WALCHIUS *Diff. in Acta, Diff. IV. §. 6. p. 49. 50.* adduxerunt.

§. 4.

Verum plures in hoc atrio erant portæ, hinc V. D. iterum varias inierunt vias.

I.) LIGHTFOOTUS *Horis ad Act. III. 2. Op. Tom. II. p. 698.* & ibid ad ψ. 11. scribit: *Si ὄψαια in significatione sua aliquid relationis habet ad ὄψα, tempus, tum portam respiceremus vocatam וְחֹלְרָה / forsan sic dictam ab חֹלְרָה tempus vel ævum.*

II.) Aliis vero porta ὄψαια rectius est שַׁעַר שׁוֹשָׁן.

§. 5.

Eam jam portam cur ὄψαια Lucas dixerit, nunc investigandum restat.

I.) WAGENSEILIUS *loc. cit.* censet, *vocem ὄψαια non tam vertendam esse Speciosam, aut Pulchram, quam Lætam, Hilarem, Amœnam.* Hinc est, ut addit, *fortasse ἡ θύρα ὄψαια ipsa porta orientalis שַׁעַר שׁוֹשָׁן dicta, banc enim Portam Gaudentem, vel Lætam merito quis vocaverit. שׁוֹשָׁן enim & שַׁעַר cognatæ voces sunt &c. &c.*

II.) Cl. LAKEMACHERUS *loc. cit. p. 158. — 160.* observât, portam istam שַׁעַר nomen suum ab urbe Susan accepisse, illamque urbem nuncupatam sic esse *διὰ τῆς ὀψαιότητος τοῦ τόπου*, ac inde concludit; *Lucam, quando portam Susan ὄψαια dixit, nomen istud Hebraicum Græce esse interpretatum, ut ita*
θύρα

Θύρα ὠρεία porta sit, cui urbs, ἐκ τῆς ὠρεϊότητος νό-
 men suum sortita, nomen dedit. Et hæc V. D.
 sententia præcipue sibi plausum Cl. WALCHII loc.
 cit. §. VII. conciliavit.

III.) Jam tandem mea prodeat conjectura. Por-
 tam ὠρεϊάν quidem & ex urbe *Susan* illustrandam
 duco, sed alia ratione. Scil. 1.) urbs ista *Susan*
 sæpius Græcis a *Memnone* dicitur *Memnonia*.
 Conf. Duumviros Doctiss. MARSHAMUM *Can.*
Cbron. p. m. 429. & JABLONSKIUM *Synt. I. de*
Memnone Cap. II. §. V. p. 12. Cum vero 2.) maxi-
 mis laudibus *Memnonis* formam celebrarent, for-
 san porta *Susan* a *Memnone* vocari potest ὠρεία.
 Nam ipsissimum istud vocabulum adhibere solent:
 ex. gr. apud EUSTATHIUM *ad Homeri Odyss. IV.*
ῥ. 188. p. 1490. ὠρεϊότητα τοῦ Μελμνονος memoratur.

A P P E N D I X

D E

M E M N O N E.

§. I.

Dum portam ὠρεϊάν ex *Memnonis* vita illustra-
 rem, varias sese offerentes observationes 1755. in
 Collegio Sapientiæ commilitonum examini, defen-
 dente SAMUELE MOGYOROSY *Hungaro*, exposui,
 quasque iteratæ huic de porta ὠρεία editioni ad-
 dere liceat. Ceterum sæpius Cel. JABLONSKIUM
 i. e. illius *Syntagma tria de Memnone Græcorum*
& Egyptiorum, 1753. edita, allegare soleo.
 Quæque huic editioni accesserunt, nota „ „ in-
 dicabit.

§. 2.

§. 2.

Memnonis parentes erant *Aurora & Tisbon*. Hac occasione Poëtæ multa de *Auroræ* thalamo fingunt: Conf. JABLONSKIUM *Synt. I. cap. 1. §. 4. p. m. 5.* & adde VIRGILIUM *Æn. lib. IV. v. 585.*

Tisboni croceum linquens aurora cubile.

Eandem ferme metaphoram Pf. XIX. 5. 6. legimus: *Sol tanquam sponsus prodiens e thalamo suo.*

§. 3.

Pulcherrimam vultus speciem *Memnoni* tribuere solent. Et ne quidem dubitarunt illum cum sole conferre. HOMERO salatur *ἦος φαινης ἀγλαος υἱος*. *Odyss. IV. v. 188.* (*) cujus rei EUSTATHIUS, ad locum *Homeri* laudatum, hanc rationem reddit, quod *adpectu soli esset similis*. Hinc epigramma, a Cl. JABLONSKIO *Synt. III. cap. IV. §. 8. p. 99. & p. 72. & 116.* restitutum, eum vocat *Βασιλεὺς ἡλίου ἰκὼνα ἐκμεγαλυμένον*. „Quemadmo-
„ dum & apud *Arabes* viri splendidi & præpoten-
„ tes cum sole conferentur, teste SCHULTENSIO
„ ad *Job. XXXI. 26. p. m. 870.*” Potiori jure de Christo, qui *pulchrior est filiis Adami* Pf. XLV. 3. quique *Mal. IV. 2. ut justitiæ sol* promittitur, dicere

(*) Observatur enim Tom. VI. der neuen Sammlung der merkwürdigsten Reisen-geschichten! p. 356. *Homerium* hujus *Memnonis* tantum mentionem facere in *Odyss.* non vero in *Iliad.*

cere possumus: ἡ ὄψις αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος φαίνεται Apoc. I. 16.

§. 4.

Neque nigrities, quam ipsi adscribere solent, huic pulchritudini obstat: ista enim, *floris quid*, Cl. JABLONSKIO *Synt. I. cap. II. §. 7. p. 14.* docente, *præ se ferebat.* Hinc explicata Cant. I. 5. *Nigra sum, sed pulchra.*

§. 5.

Numeratur inter Heroes belli Trojani. Hac occasione etiam *vitis aureæ* mentionem faciunt. Vid. JABLONSKIUM *Synt. I. cap. III. §. 2. p. 17.* Hinc discimus, jam ante tempora templi II. vitem per populos fuisse memorabilem. Cæterum ex hac *vite* templi Hieros. nonnulli vexatissimum FLORI locum *lib. III. cap. V.* illustrare tentant. LIPSIUS enim *Elect. lib. II. cap. V. Op. Tom. II. p. 772.* edit. Vefal. cujus & Cl. JANUS *Diff. de Vite aurea templi Hieros. 1706. Lipsiæ vent. §. IX. p. 11. 12.* vestigia premit, locum sic emendat: *sub aureo vitem cælo.* Quemadmodum & Editio Neomag. 1662. *p. m. 329.* & JOH. MINELLIUS Edit. Roterod. 1670. *p. m. 156.* textum exhibent. Alii aliter legunt, ut videre est ex variis ad h. l. notis. J. H. WITHOFFII *Cel. Duisb. Polyhistoris* sententia digna utique est, quæ addatur: illam vero nobis exhibet B. E. WITHOFF *Diff. de Abrahamo Amico Dei Duisb. 1743.* edita, *p. m. 44. Corol. X. Ex eo, inquit, quod Pompejus Ἰϛ ingressus, nihil nisi superficiem inauratam instar convexi cæli vidit, Judæi videntur cælicolæ dicti. Vexatissimum enim FLORI locum lib. III. cap. V. cum venerando Parente nostro ita legen-*

legendum censemus : Et vidit illud impiæ gentis
 arcanum patens SUB AUREO COLI COELO.
 Verum enim vero, cum in omnibus M. S. & codi-
 cibus reperitur: *sub aureo uti celo*, nuper alia,
 ad hanc lectionem proxime accedens, conjectura
 mihi venit in mentem: unica enim litera mutata,
 lego: *suo* (loco *sub*.) *aureo uti celo*. „ Sancti S.
 „ enim superficiem merito *cælum* dixeris. Audia-
 „ mus ADRICHOMIUM, qui *Theat. Terræ Sanctæ*
 „ p. m. 158. No. 76. ita: *Parietes de polisis facti*
 „ *lapidibus, & intrinsecus cedrinis vestiti tabulis,*
 „ *laminis quoque desuper operiti aureis, — divino*
 „ *profsus opere splendebant, in quibus sculpti cbe-*
 „ *rubim, gemmæ (*), palmæ, flores ac celatura,*
 „ *picturæque variæ, cæli pulchritudinem repræ-*
 „ *sentarunt.*

§. 6.

Porro docent enituisse in morte *Memnonis* signa
 favoris & amoris eximia, quo eum Dii complexi
 sunt, quo referunt tenebras aliaque plura. Vid.
 JABLONSKIUM *Synt. I. cap. IV. §. 3. p. 25.* Hinc
 centurio, talia cernens signa, exclamat: *vere filius*
Dei erat iste Matth. XXVII. 54.

§. 7.

Varia in variis regionibus *Memnonis* sepulchra
 occurrunt, ut observat JABLONSKIUS *Synt. I. cap.*
IV. §. 1. 2. p. 22. — 24. qui & inde scriptores con-
 tra.

(*) Quod attinet *gemmas* consulendus omnino est Cl. HES-
 PERIUS *Diff. Sac. lib. I. cap. X. §. VII. p. m. 140.*

traditionis arguit. Sed jam Cl. MORINUS Diff. de *Paradiso terrestri*, præmissa BOCHARTI *Geog. Sac.* edit. 1707. p. m. 23. recte monuit: *Id mirum videri non debet, cum κειραφια seu sepulcra honoraria in pluribus locis solerent illustribus viris dicari.* Sic forsitan explicare possumus Jud. XII. 7. *sepultus est in urbibus Gilead*: quibus verbis V. D. ut taceam Rabbīnorum interpretationem, enallagen numeri admittunt, quam tamen figuram, quantum saltem fieri potest, evitandam duco. Conf. dicta ad Matth. XXVII.

§. 8.

„ De Memnonis statua prolixius egit Cel. JABLONSKIUS. Sed pauca addere liceat. Scil. de statuis loquentibus agentes, & ad illas alludentes, Viros Doctos indicat Cel. BRUNINGS *Antiq. Græc. cap. XIX. §. 17. Not. b. p. m. 262.* Ceterum ibid. §. 11. *Not. c. p. m. 258.* Cel. BRUNINGIO æque ac HULSIO *Columnæ Gentilium lapideæ*, videntur formam columnæ nubis & ignis sive *Scheebinæ* referrè. Hæc generaliora in specie *Memnonis* statuæ applicare possumus. Omnino enim suspicor, Gentiles hanc *Memnonis* statuam loquentem opposuisse columnæ nubis & ignis, ex qua Deum sæpius locutum esse, forte audiverant.

§. 9.

„ Deinde de Symbolica hujus Memnonianæ statuæ explicatione, videatur URSINUS *Theol. Symbolicæ p. m. 147.*

§. 10.

§. 10.

Antequam vero hæc statua vocem emitteret optatam, sæpius ter geminis vicibus eam adire necesse erat. Vid. JABLONSKIUS *Synt. III. Cap. IV. §. 4. p. 83.* Cur igitur Christiani recusarent toties invocare Deum? 2 Cor. XII. 8. 9.

§. 11.

De hac statua loquitur et DIODORUS SICULUS *p. 44. Edit. Wechel. παρα δε την εισοδον ανδριαντας ειναι τρεις, εξ ενος τους παντας λιθου, Μεμνονος του Συκνιτου.* Qui locus multos torfit interpretes, quæ de re videatur *Synt. III. Cap. V. §. 3. p. 104.* Cel. JABLONSKIUS, qui non tantum vocem του Συκνιτου corrigiit, sed & Μεμνονος ad alium locum transfert. Ast, quod pace Doctiss. Viri dixerim, transpositione hac neglecta, verba sic reddere possumus: *tres erant statuae, ex uno saxo omnes, statuae videlicet Memnonis τε Συκνιτου.* Sed quis est Memnon Sycniis? Ad patriam Memnonis, ni fallor, digitum intendit DIODORUS: Legerem enim vel Συσιου vel Συκνιτου, vel etiam cum V. D. Συνηνιτου, verum istud vocabulum mihi non indicaret patriam lapidis, sed potius ipsius Memnonis. „ Forsitan etiam „ legere posses Μεμνονος του κλιτου i. e. conditore „ Memnone.

§. 12.

„ Addam & locum ex AGATHARCHIDE *de mari*
 „ *rubro*, qui Edit. Steph. 1594. in textu Græco
 „ *p. m. 46.* in versione vero *p. m. 130.* ita: *Quan-*
 „ *do Æthiopum olim agmen Ægyptum incurjavit,*
 „ *& multis urbes annis custoditas præsidii suis te-*
 „ *nuit?*

„ πνιit: ὃφ ὧν καὶ τὰ μὲμνονεῖα συντετελεσθῆαι φασι,
 „ à quibus etiam Memnonia esse perfecta memorant.

§. 13.

DIODORUS SICULUS loc. cit. huic statuæ sequentem inscriptionem tribuit: βασιλεὺς βασιλέων Ὀσσημανδίας εἰμι. Hoc tamen nomen κατ' ἐξοχὴν competit Deo 1 Tim. VI. 15. Apoc. XIX. 16. Ceterum Cel. FALSTERUS *Amæn. Pbil. Vol. III. p. m. 43. 44.* lancem saturam de hoc titulo admetietur.

§. 14.

DIODORUS SICULUS loc. cit. pergit: *In primo pariete Rex cernitur — cum leone — alii volens imagine leonis fortissimi regis animum designari.* Hæc sese propter perpetuum omnium linguarum usum commendant. Phrasis enim 1.) notissima Scriptoribus Sacris. Jehova *Leo bellator* Jes. XXXI. 4; & Christus *Leo Victor* Apoc. V. 5. salutatur. Si conjecturæ esset locus per duos *leones Moabitarum* 2 Sam. XXIII. 20. intelligerem duos Moabitarum Heroes. Nec 2.) hæc phrasis ignota Arabibus. *Arkela Damascenus*, apud ABULPHEDAM *Hist. Univ. de Sjyrcoubo & Sjawara* (*) canit.

Is acer in prædam leo est, multo formidolosissimus, At Sjawarus canis infestus & mordax est, Tumidus, effervesceus; adeo ut ipsi dicerent comites: Tali specie Satanas maledictus circumcurrit.

Cum

(*) Quem locum debito Cl. HACKMANNO. *Prac. Sac. Tom. I. p. 27.*

Cum quo loco simul conferi Pet. V. 8. Διαβολος ως λεων υριουανος περιπατει. 3.) Hic loquendi modus & populis Septentrionalibus usitatus erat, ut nos docet JON. ERICI *Tentam. Philologico Antiq. quo nomina propria & cognomina Veterum Septentr. illustrantur.* Havniæ 1753. edit. cap. 1. §. 6. p. 37. 4.) Missis Græcis, inter quos HOMERUS bellorum duces cum *feris* sæpius comparat, tendimus in Latium. FLORUS lib. IV. cap. II. pugnam Cæsarem inter & Pompejum enarrans, scribit: *Voces quoque obequitantis exceptæ, altera cruenta, sed doctæ & ad victoriam efficax.* MILES FACIEM FERRI. Variæ variorum explicationes sunt notæ, addam & aliam: *Miles faciem feri* h. e. Leonis induet. Et hanc in rem mihi nuper incidit in mentem locus i Chron. XII. 8. *eorum facies, ut facies leonum.*

§. 15.

Hæc dum scribebam (*), Incido in Doct. GESNERI observationem, qua inscriptiones, sibi e Transylvania missas, pertractat, quibus Numen dicitur *bonus puer, bonus puer Phosphorus, Deus bonus Phosphorus, Apollo Pythius.* Illust. GESNERUS putat, Hadrianum hisce coluisse puerum *Antinuum* (†). Statim cogitavi de *Memnone* nostro. Et has jam meas nugæ proferre liceat. Scil. V. D. 1.) probat, has inscriptiones ad *Hadriani* tempora referendas esse. Sic Hadrianus ejusque uxor adierunt *Memnonis* statuam, ejusque inscriptiones plu-

(*) Hæc tantum propter Defendentem, utpote Hungarum, adjeci.

(†) Vid. BAYLE art. *Antin.* Tom. I. p. 246. edit. Germ.

plurimæ ætatem *Hadriani* aperte loquuntur. Vid. *JABLONSKIUS Synt. III. cap. IV. §. 4. p. 84.* & *Synt. III. cap. VI §. 7. p. 93.* *Memnon* 2.) sæpius *puei* nomine apud Scriptores venit. V. D. quidem observat, istud vocabulum præcipue competere filiiis Jovis, ast & *Memnonem* Jove patre factum esse nonnulli observant. Conf. *JABLONSKIUM Synt. I. cap. I. §. 5. p. 7.* Nomen 3.) *Phosphori*, docente V. D. formosis sæpius adscribitur. Sed et *Memnonis* pulchritudo celebratur, *Auroræ* filius dicitur, & cum sole confertur.

Πρὸς κέντρα λακτιζειν. Græci hanc phrasin et de equis adhibent. *HOMERUS Iliad. lib. XXIII. ὕ. 429.* *Antilochus* equos impellebat, κέντρῳ *stimulo* *urgens.* *PHILO lib. de Congr. p. m. 447.* *A.* dicit, *castigationem nobis prodesse καθάρτην ἰπποῖς ἀφηνιασαῖς κέντρον sicut stimulus equis contumacibus.* Qui vero *ibid. p. m. 434.* *E.* improprie ita: *cum primum cæpi κέντροις φιλοσοφίας stimulari amore Phisosophiæ.* Sed jam *Paulum υἱὸν φαρισαίου Act. XXIII. 6.* & κατὰ νομὸν *Φαρισαίου ad Phil. III. 5.* hac occasione considerare licet cum respectu ad *Pharisæos.* *Cel. CARPZOVIVS ad Goodwin. p. m. 199.* ex *HIERONYMO* & *ANSELMO* hæc docet: *Pharisæi in simbrisi acutissimas spinas ligabant, ut videlicet ambulantes & sedentes interdum pungerentur, & quasi hac admonitione retraherentur ad officia Domini & ministeria servitutis ejus.* Adeoque ad has *Pharisæorum* spinas forte respicit phrasin: *Πρὸς κέντρα λακτιζειν:* & inde forsitan simul illustratur *εὐλοψὲ τῆ σαρκ*

22 2 Cor. XII. 7. Quin imo *Pharisei* hinc forsitan nomen trahunt a פֶּרִישׁ / quod denotat *stimulum*, quo inter arandum vel vebendum punguntur boves. Vid. BUXTORFIUS *Lex. Talm.* p. m. 1853.

XX

A C T. I X. 15.

σκενος ἐκλογης. Paulus, hætenus *Pharisæus*, quos Christus Luc. XI. 39 cum *vasis* confert, jam est σκενος ἐκλογης. Judæi etiam hac voce in doctrinæ negotio utuntur. Doctor dicitur קופה של ריבליים *cista aromatum*, vel (*) קופה של הלכות *cista traditionum*. Ac in *Avoda Sara cap. II.* discipulus similis dicitur *pyxidi unguenti*, *cujus odor se diffundit*. Ita & Romanis *capsa* erat *discipulus*. Vid. HOFFMANNI *lex. ad b. v. p. m.* 370. Hinc Græcorum πληρωω respondet τω Heb. גָּמַר / quibus *implere* denotat atque *docere*. Conf. SCHOETGENIUS *Hor. Heb. ad Matth. V. 17. p. m.* 27. & *ad Colof. II. 10. p. m.* 813. ubi vero simul hujus rei ratio indicanda, quia nempe discipuli implentur doctrina, quemadmodum vasa aqua vel aliis rebus. Id quod maxime docet PHILO *lib. de Sacrif. Abelis p. m.* 140. B. *Non possunt præceptores, quemadmodum qui in vas infundunt, implere mentem illorum, qui introducuntur. Sed quando fons Sapieniæ, Deus, scientias tradit humano generi, sine mora hoc facit.* En simul exemplum in Paulo, qui sine mora

(*) Vid. SCHOETTGEN. *Hor. Heb. ad Marc. III. 17. p. m.* 343. 244.

mora doctrina impletur a Christo, est enim εκινος εκλογης. Ceterum Græcos πληρωω de vasis usurpare, patet ex EURIPID. *Iphig. in Tauris.* v. 951. εις δ' άγγος πληρωσαντες in vas infundentes vinum. Sed & V. D. hæc verba ex cultu Levitico illustrent. Et 1.) hæc referunt ad *arcam sæderis*, & quidem vario modo. Cel. enim HAMMIUS, postquam de *ara inter. P. III. §. 10. p. 124.* observaverat, *Vestes aræ designare prædicationem Evangelii per ministerium Apostolorum, qui vectium instar portarunt Christum, etiam per deserta mundi, addit: ideo Paulus venusta quadam ad hæc instrumenta adlusione Act. IX. 15. εκινος audit εκλογης, instrumentum electionis ad portandum nomen Dei &c. Quemadmodum enim arca, & reliqua tabernaculi vasa bis vectibus instructa, — quæ, sicut templum domus electa, ita vasa, vasa electionis כלי הבחירה Judæis vocabantur, quibusque insitum fuisse nomen יהוה BECHAI ad Exod. XXXVII. observat, Kabaitarum bumeris per deserta portabantur, eodem plane modo Paulus, tanquam vas electum electa in domo Dei, Ecclesia N. T. Christum, Angelum illum sæderis, in cuius medio nomen Dei Exod XXIII. 21. omnia implendo Evangelio Christi, per deserta gentium portavit. Pf. LXIII. 8. & CVII. 4. Sed aliæ sunt meditationes Cel. BRUNINGS in *Diss. de Paulo Vase Electo ad portandum nomen Christi* Heidelbergæ 1745. vent. qui hanc phrasin ad vasa animata refert, i. e. ad Sacerdotes V. T. portant vasa sacra, imprimisque arcam sæderis. Vel, ut breviter V. D. has meditationes in *Regno Dei* p. 315. *Not. x.* exhibet, *Paulus est εκινος εκλεκτου ad portandum nomen Christi, ut Sacerdotes arcam bumeris ferebant, divini nominis & gloriæ sedem, Christi typum, imprimis Canaanem ingressi,**

gressi, *typum quietis N.T.* Ceterum Cel. BRUNINGS
 scriinia P. E. SCHEURER in *Diff. ad b. l. Bernæ*
 1753. vent. sub præsidio Cl. ALTMANNI, adco
 compilavit, ut jurares, dissertationem Bernensem
 ortam esse ex Heidelbergensi. Antea vero, *Diff.*
 scilicet de *Propitiatorio* Brem. 1725. edita, p. 38.
 §. 16. Cl. BRUNINGS hunc locum contulerat cum
Cberubis arcæ, denotantibus Apostolos, qui *proxi-*
me latus Christi claudentes, *propius* illum mirari
 potuerunt, quique *alis suis* Christum in carne ma-
 nifestatum *sulerunt* *inser genes* Act. IX. 15. Ac 2.)
 Hæc verba V. D. referunt ad Sacerdotum vesti-
 tum. Ita sæpius jam laudatus D. BRUNINGS *Do-*
ctrina de Regno Dei, p. 315. *Not.* * vas electum
 ad portandum nomen Christi opponit Pontificibus,
 qui nomen Dei fronti inscriptum circumgestabant.
 Et, si hac in meditatione pergere velis, lamina
 illa aurea, cui inscriptum erat *קֹרֵן לַיהוָה* adeo-
 que *nomen Dei*, *נזר* Exod. XXIX. 6. Exod. XXXIX.
 30. appellatur a *נזר separavit*, quemadmodum
 heic *εκνοε εκλογη* *separationis* vel electionis *ad por-*
tandum nomen. Ac tandem Cl. DAV. STEMLERUS
Comment. ad h. l. 1742. Lipsiæ edita, §. XVIII.
 p. 26. putat, oraculum nostrum ad id, quod de
Sacerdote magno V. T. commemoratur Exod.
 XXVIII. 12. respexisse, ubi peculiare Aharonis
 officium in eo collocatur, *ut portes nomina filiorum*
Israelis coram Jehovah super duos humeros suos in-
monimentum. Et hæc V. D. ad scopum suum ita
 applicat: *Magna* inquit, *erat prærogativa Sacer-*
dotis Magni V.T. nomina filiorum Israelis in hume-
ris gerenis, sed longe major sacerdotum N. T. no-
men Christi, — in conspectum omnium portantium.
Quis hinc non multo feliciorum ac præstantiorum
Abarone deprædicaret Paulum, non nomen filio-
 rum

68 ACT. X, 11. ROM. V. 18. & VI. 12.

rum Israelis, sed ipsum nomen redemptoris filiorum Israelis — portantem?

A C T. X. 11.

Linteum magnum caelo descendens. Hæc visio indicabat Dei amorem atque hospitalitatem, vi cujus gentes admittebantur ad communionem Ecclesiæ, quemadmodum et Hierosolymis hospitalitatem *linteo* extrinsecus ædibus appenso, significatam fuisse, Judæi tradunt.

R O M. V. 18.

Δι' ενός δικαιώματος, εις παντας ανθρώπους, εις δικαιώσιν ζωής. Sobar Num. fol. 88. col. 351. & fol. 93. col. 372. propter unum justum sanitas universis contingit.

R O M. V I. 12.

Μη βασιλευτω η αμαρτια, BECHAI ad Gen. IV. 7. יצר הרע מלך גדול figmentum malum rex magnus.

I C O R. V. 5.

Tradere Satanæ. Nonnulli volunt, phrasin hanc Judæis idem esse, ac Satanæ tradere ad mortem aut plagam corporalem infligendam. Huc trahit

trahit Doctiff. LIGHTFOOTUS *Horis Heb. ad Job, XX. 17. Op. Tom. II. p. 679.* locum ex *Succa fol. 53. 1. tradidit eos Salomo Diabolo, qui adduxit eos ad limites Lus, ubi mortui sunt.* Addit LIGHTFOOTUS: *Nos ex hoc loco observamus, quod tradere Satanæ sensu Judæorum erat divinæ & miraculosæ potestatis.* Cel. WITSIUS Melet. *Leidens. Prælat. de Vita Pauli Sect. VIII. §. XXX.* monet: *explicationem — quæ nescio qua Talmudica de Salomone & Cusbitis sabella arcessitur, — ego cassa non emerim nuce.* Verum hæc & alio rejicienda sunt nomine. Frustrâ LIGHTFOOTUS, ignoscant nobis Viri illustris manes, (*) hoc in loco causæ suæ præsidium quærit. Cuius hoc fiet manifestum, quicumque locum ex *Succa* recte perpenderit. Scilicet Angelus Mortis *Cusbitas*, coram Salomone stans, occidere voluit, at non potuit, quia ut *Gloss.* loquitur, *de iis decretum erat, ut non morerentur nisi in porta Lus.* Salomo, cum mentem Angeli Mortis cognosceret, verum nesciret *Cusbitas* in porta *Lus* fatum manere, *Cusbitas Diabolo* vel *Faunis* tradidit, præcipiens: *Hos mihi deferte in urbem Lus*, ne scil. angelus mortis illis necem inferat, angelo enim mortis, ut tradunt *Judæi*, fas non est eam urbem *Lus* ingredi. *At Cusbitæ delati ad urbis portam*, ut decretum erat, *mortui sunt.* Ex his clarissime patet, Salomonem *Cushitas* non tradidisse Satanæ ad occidendum, ut LIGHTFOOTUS vellet, sed ad conservandum. Ex aliis igitur locis discendum erit, quid phrasiologia

ista

(*) Hæc jam monui Thef. Miscel. de *Excommunicatione Jud.* Heidelbergæ 1753. vent. p. 7.

ista tradere Satanae sonuerit in auribus Judæorum. Et sese jam offerunt loca ex libro *de Vita & Morte Moſis*, cujus Latinam versionem edidit Cel. FABRICIUS Hamburg. 1714. Ubi p. 46. hæc extant: *Deus Sammaeli Moſis mortem mandavit* – Sammael dicit: *venit tibi ſumma dies, DA mibi animam tuam.* Moſi interroganti *quis te huc miſit?* Sammael reſpondet: *qui orbem creavit & animas, quas omnes poteſtati meæ ab orbe condito TRADIDIT.* Moſes p. 48. exclamat: *Noli me Angelo moriſ TRADERE.* Similia ferme leguntur in מדרש אלה הדברים ad Deut. XXXIII. 1. Angelus ſcil.

Mortis ſecum reputavit על הכנה רשות על נתן לי הכנה רשות על נפשו של משה *DEDIT mibi Deus T. O. M. poteſtatem in animam Moſis.* Aſt reſpondet Moſes: *confido Deo O. M. שלא ימסרני בידך & non TRADET me in manus tuas.* Ita *Paraphraſtes* in Ruthæ Cap. IV. 5. ult. dicit: *ישי דמתקרי נחש בנין דלא אשתכחח ביה עולא ושחיתא לאתמסרא בידוי דמלאכא דמותא למסכית נפשיה מיניה* *Iſai vocatus eſt aneus, eo quod nulla in ipſo perverſitas & corruptio reperta eſt, ob quam TRADERETUR in manus angeli moriſ, ut auſſerret ab eo animam ipſius.* JOSEPH. DE VOISIN Obſerv. ad RAYMONDI Pugion. edit. Lipſ. p. 602. locum noſtrum ita reddit: *Iſai vocatus eſt נחש i. e. ſerpens.* Vir Doct. forte deceptus eſt per verba ſtatim ſequentia, ubi & *ſerpens* memoratur; alias enim factis patet, נחש heic non denotare *ſerpentem*, ſed potius *aneum*. Adeoque huic loco conveniunt iſta HORATHI *Epift. lib. I. Epift. 1. 5. 60.*

— Hic murus abeneus eſto
Nil conſcire ſibi, nulla paleſcere culpa.

§. 1.

Ψ. 19. Το σωμα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐστίν. Hanc jam pericopam ex templo Hierosolymitano explicare liceat.

§. 2.

Ψ. 18. Φευγετε τὴν πόρνην. Nonnulli excogitant allusionem Apostoli ad templa gentilium, speciatimque Veneris illud apud Corinthios, quippe in quibus impuris esse deorum cultoribus licuerit: quasi Apostolus vellet fideles, puritatis & sanctitatis studiosos, quippe qui non Veneris alicujus, sed Spiritus Sancti templum sint. Sed cum Cel. WOLFIO *Curis Crit. ad b. l. p. m. 393.* Paulina phrasis sublimior mihi videtur, quam ut ex hoc loco tam obscuro nata sit. Nata quippe, quod WOLFIUS omisit, ex templo Dei Hierosolymitano, *ad domum enim Jehovæ merces meretricis non erat adducenda, quia abominatio est Jehovæ Deuter. XXIII. 19.* Ac in perpetuum filiorum Eli dedecus legimus, illos venerem exercuisse in templo. Ceterum non possum non huc referre locum ex *Sandrin Cap. XI.* ex editione COCCENII p. 344. תניא ר' יהודה אומר דור שבן דור בא בו בית הוער יהיה לזנות *traditio est, R. Jebudab dixit, in ea generatione, qua veniet filius David, domus conventus erit in scortationes (*).* Etsi jam ex *traditio*

(*) Conf. Matth. XXI. 13. ubi Christus templum dicit *σκηναίον λαῶν.* Vide WOLFIUM *ad b. l. p. m. 303.*

ditione hac cultus externus tempore Messiae adeo corruptus futurus erat, ut templum vel alia loca sacra *sint in scortationes*, templum tamen spirituale N. T. scortationem procul esse jubet; odit istud profanum vulgus & arcet. Hinc & Apoc. XXII. 15. legimus: *ἐξω δε οἱ πόρνοι.*

§. 3.

ψ. 20. Ἠγορασθετε γαρ τιμης. Redemptionem hanc pretiosam opponi usui meretricis, tanquam quaestuariae & merentis, monet in *Bibl. Brem. Class. III. p. 449.* Sed, ut recte iterum WOLFIUS ad h. l. observat, *ingeniose magis, quam convenienter.* Convenit potius dicere, Apostolum in oppositione ad templum Hierosolymitanum, cujus materia erat pretiosissima & maximis sumptibus acquisita, eleganter admodum addere: *ἠγορασθετε τιμης.* Non *auro & argento* redempti, quod erat *τιμη* templi, sed *τιμη αιματος Χριστου*, 1 Pet. I. 18. 19. Sic & JOSEPHUS *Antiq. lib. XV. cap. XIV.* τὴν τιμὴν templo adscribit: *una porta*, inquit, *erat ex aere Corinthio*, *quae πολυ τη τιμη multum ceteras pretio superabat.* Confer Apoc. XXI. 24. 26. ubi urbi & templo spirituali reges inferunt τὴν τιμην.

§. 4.

ψ. 20. Addit: *δοξασατε τον Θεον εν τω σωματι, και εν τω πνευματι.* Quibus nos docet, qua in re istud Dei consistat templum, in cultu videlicet interno, i. e. *mentis*, & in cultu externo, h. e. *corporis*. Ceterum non ita pridem hunc locum Philosophiae ope exposuit F. M. NEUFFER *Diss. de Deo in corpore & anima glorificando*, Tubingæ 1757, Præfide JO. FRID. COTTA ventilata.

§. 5.

§. 5.

Hanc pericopam ita concludit ψ. 20. *ἀτινα ἴσι του Θεου*. Hæc vulgo redduntur: *illa sunt Dei*. Sed si ad argumentationem Apostoli attendimus, ex superioribus repetere possumus *ναος*. Dixerat Apostolus: *templum Dei estis*, & inde concludit Deum glorificandum esse. Hanc vero Apostoli argumentationem, ut intentis, quod ajunt, oculis contemplaremur, Apostolus adhuc addit: *ἀτινα ἴσι του Θεου* i. e. *ναος*. En locum plane parallelum 2 Cor. VI. 16. *τις δε συγκαταθεσις ναου Θεου μετα ἰδωλων* i. e. *ναου*. Hanc enim vocem subintelligendam esse, patet ex ψ. 14. 15. ubi exactissima est oppositio fideles inter & infideles; adeoque & ψ. 16. fideles, ut templum Dei, opponit infidelibus, utpote qui sint templum *ιδωλων*. Huic vero nostræ explicationi quam maxime inservit Ccl. LE MOYNE in *Diff. ad Jer. XXIII. 6. p. m. 289.* qui observat templa designata fuisse solo nomine Deorum, quibus consecrabantur, nulla templi vel ædis facta mentione. Exemplis, a V. D. citatis, adde HORATII istud: *ventum erat ad Vestæ*, scilicet ædem; & ex Sacris literis, loca antea laudata 1 Cor. VI. 20. *του Θεου*, nempe *ναος*, & 2 Cor. VI. 16. *ιδωλων*, scilicet *ναος*.

§. 6.

Hæc vero mihi in memoriam revocant Luc. II. 49. *ει τοι του πατρος*. Novissime Cl. GERH. HORREUS *Animad. Sac. & Prof.* 1749. edit. *lib. II. cap. XI. p. 147.* hæc explicat per phrasin: *ἰνας ἰν τινι πραγmati*, *in aliqua re*, tanquam vestimento, *semet occupatum tenere, versari*. Sed hæc
Christi

Christi verba, quem in templo invenerant patentes, potius de templo explicanda videntur, hoc modo: ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς scilicet ædibus, quasi diceret: annon convenit filium quærere in domo patris. Videatur GROTIUS ad h. l. cujusque explanationem calculo suo approbat, atque ex versione Syriaca, Persica, ac Evangelio Infantiae Jesu illustrat Cl. SIRE *Not. ad Ev. Infantiae p. m. 77.* & addatur Cl. PALAIRET *Observ. Philologico-Crit. ad h. l. p. m. 162.*

I C O R. X. 4.

Ἐπιπὼν ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθουσῆς πέτρας ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. Cl. MEL de *tabernaculo*, Præf. de usu Antiq. Jud. p. 45. hæc illustrat ex phrasi Judæorum: *comedere Messiam*. Quemadmodum Cod. *Sanbedrin fol 98. 2.* legitur: *comedet Israel annos Messia*. Addo *Targum Jes. XVI. 1.* מִן דְּצִיָּה בְּדֶשֶׁת אֵשֶׁת שֶׁר נִמְדָּרָה וְהוּא מֶלֶךְ (Messias) *in deserto fuit rupes Ecclesie Zionis*. Et Paulus forte per πέτραν respicit ad *columnam nubis*, quæ ambulavit cum Israelitis, *columnæ enim & petræ* vocabulum unum idemque denotare potest. Hinc & gentilibus columnæ erant lapideæ ad imitationem hujus columnæ nubis. Vid. BRUNINGS *Antiq. Sac. p. 258. Not.* Et ex hac columna biberunt Israelitæ, quia Messias illam inhabitans, populo aquam suppeditavit. Et ipse JOSEPHUS asserit *Antiq. lib. III. cap. VIII.* ex nube *gratum quendam rorem defluxisse*.

I C O R. XI. 10.

ΔΙΑ ΤΟΥΤΟ 'ΟΦΕΙΛΕΙ 'Η ΓΥΝΗ 'ΕΞΟΤΕΙΑΝ
'ΕΧΕΙΝ 'ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΕΦΑΛΗΣ ΔΙΑ ΤΟΥΤ
'ΑΓΓΕΛΟΥΣ.

§. 1.

In horum verborum explicatione desudarunt Doctissimi Viri, quorum opiniones conquirere, & huc transferre, nostri neque otii est, neque instituti. Illorum, qui sibi hunc locum Paullinum ex *matrimonii Judaici* apparatu illustrandum sumserunt, conjecturas in medium proferre satis erit; quibus & nostram bona lectoris venia adjungemus. Si quis meliora docuerit, lubens mutabo sententiam: *facilis enim mihi, ut phrasi Rbenferdiana Op. p. m. 827. utar, levissimæ conjecturæ jactura.*

§. 2.

Prodeat igitur primo LIGHTFOOTUS, aſt quantus Vir? iste *Hor. Heb. ad b. l. Op. Tom. II. p. m. 909. 910.* per τους ἀγγέλους intelligit *ישׂרׂאֵל קרובי* *angelos vel legatos desponsationis.* Huic conjecturæ BRAUNIVS *Select. Sac. lib. I. cap. III. §. 59. p. 62. 63.* RELANDUS *Antiq. Sac. P. I. cap. X. §. XI. & CON. MEL Antiq. Sac. p. 42.* niveum addiderunt Iapillum; atrum vero GEORG. BRIGHT Præf. ad *Lightfooti Opera, & Cl. RIES Comment. Crit. ad b. l. Marb. 1738. §. IX. p. 11. & §. XLI. p. m. 49.*

§. 3.

§. 3.

Aliam ingressus est viam Cel. FERD. STOSCHTUS, qui huc refert istum Synagogæ ritum, quo *sponsæ caput a Rabino in matrimonii consecratione velo quodam tegitur*, locumque nostrum sic reddit: *Propterea femina seu sponsa debet velamen accipere in capite a sacrorum ministris*. Hanc hujus oraculi explicationem Osnabrugæ 1747. edidit Vir Doctissimus, quamque illustrare ac ornare contendit binis ad h. l. Dissertationibus Lingæ 1750. & 1751. ventilatis.

§. 4.

Cum vero in lectionibus Antiq. Heb. comilitonibus meis caput de *matrimonio Judaico* explicarem, alia hujus loci expositio, desumpta ex *divoritiis Hebræorum* sese obtulit. Cujus conjecturæ ut qualescunque rationes reddamus, ordine procedendum erit.

§. 5.

Per τὴν κεφαλὴν intelligo uxoris *caput morale*, i. e. maritum. His vero pluribus confirmandis superfedemus, quum otia nobis fecerit Cel. RIES loc. cit. §. XXVIII. p. m. 29. 30.

§. 6.

Per ἰξουσιαν Apostolus indicare videtur libellum repudii, quo potestatem abeundi accipiebat uxor. Ne vero hæc plane portentosa videantur, ad phrasas, quas de matrimonio & divortiis adhibent Judæi, attendendum est. Ezech. XVI. 30. in contextu Hebræo *meretrix libera*, i. e. (GROTIUS *ad b. l. Op. Theol.*

Tom. I. p. m. 418. observante) *maritum non habens*. Tract. KETUVOTH cap. IV. §. 5. היא כרשות האב היא כרשות הבעל *est in potestate patris donec intraverit potestatem mariti*: addunt: מסר. האב לשלוחי הבעל היא כרשות הבעל. *Si pater tradiderit nunciis mariti jam est in potestate mariti*. Et ibid. cap. VII. 8. dicitur לרשות הבעל *ingressa in potestatem mariti*. Ast per divortia potestas illa tollitur: Nam in libellis repudii apud BUXTORFIUM de Sponsal. & Divort. p. 164. 165. dicunt: רשאה ושלטאה *facultatem & potestatem habes pro libitu tuo abeundi & nubendi omni viro, cui volueris*. Tract. GITTIN cap. IX. §. 1. והרי את מותרת לכל אדם & ecce *permissa es cuivis*, quæque verba ibidem cap. IX. §. 3. גוף של נט *Corpus i. e. substantia libelli repudii dicuntur*: addunt ibid. §. 3. את הרי את לעצמך *ecce tui ipsius, tui juris esto*. Audiamus & JOSEPHUM (*) *Antiq. lib. IV. cap. VIII. Quicumque a conjuge disjungi postulat, scripto ei securitatem faciat, quod eam nolit amplius repeterc. Sic enim habebit ἔκδοσις συνουσιον ἐπέγω, potestatem nubendi viro alteri*. Sic & Judæi nonnunquam, absque ulla additione, *potestatis voce utuntur*. לית לי רשו *non est mihi potestas*

(*) GROTIUS ad Matth. V. 31. Tom. II. p. m. 51. citat *Josephum*, sed nec librum nec caput indicat. Alter, quem ibidem profert, locus existat *Antiq. lib. XV. Cap. XI*. Alibi (Obs. in Job. §. 6.) simile exemplum e *Philone* habuimus. Sæpius quidem ΓΑΡΤΟΙ Commentarii, antea seorsim editi, recusi sunt, Amstel. scil. Basileæ, & in Bibliis Criticis: nemo tamen scriptorum, a GROTIO citatorum, libros vel capita addidit. Si nova; quæ Erlangæ prodit, editio istum suppleret defectum, reliquas longo utique intervallo post se relinqueret.

testas ducendi aliam. Vid. BUXTORFIUS *Lex. Talm.* ad vocem רשות *p. m.* 2290. & conferatur 1 Cor. VII. 37. ἔξουσιαν δὲ ἔχει περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος *sed in potestate habet propriam voluntatem*, vel ut Cel. PASOR *lex. p. m.* 294. hanc phrasin explicat: *in conjugio contrahendo potest ducere uxorem, & potest non ducere.* Deinde per *potestatem* intelligunt libellum repudii vel *potestatis*. Nam שטר ההרשאה Judais sunt *literæ datæ potestatis*, ast voce שטר omiſſa, tantum הרשאה ponunt, docente iterum BUXTORFIO *lex. Talm. ad. b. v. p. m.* 2291.

§. 7.

Ἔχει est *accipere*. Hanc vocis significationem satis superque probavit Cel. STOSCHIUS *Diff. I. cit. §. VII. p. m.* 12. & adde 1 Cor. VII. 25. & ex ΑΘΗΝÆΟ *lib. XIII. cap. V. p.* 576. ἔχει ἀντὶν *accipere uxorem*. Sic uxor accipiebat libellum repudii, Deut. XXIV. 1. & tradet libellum in manus ejus. Ceterum τὸ *habere* de scripto accipiendo & adhibet OVIDIUS *Trist. lib. VI. v.* 33.

*Hos quoque sex versus in primi fronte libelli
Si præponendos esse putabis; babe.*

§. 8.

Libellum vero repudii vel maritus tradebat ipsemet, vel שלוחו *delegatus ipsius*. Mulier etiam libellum potest recipere ipsamet, vel per legitimum procuratorem, qui vocatur שלייה קבלה *delegatus acceptionis*. Hinc Apostolus addit: *δὸς τοὺς ἀγγέλους.*

§. 9.

§. 9.

Nexus etiam nos ad divortia ducit, ψ. enim 11. *ἀνη χωρις γυναικος & γυνη χωρις ἀνδρος*. Hinc Græci hanc in rem habent *χωρισμεν & χωρισθηναι* 1 Cor. VII. 10. 11. 15. Non possum non huc referre locum ACHMETIS *Oneiroc.* cap. CXXIII. *ἰαν ἰδη τις ὅτι ἔχωρισθη τῆς γυναικος αὐτου, ἀπαβαλει τὴν ἔξουσιαν αὐτου,* & additur: *ἡ γυνη του ἀνδρος ἡ δυναμις καὶ ἔξουσια ἔστι.* Hæc ultima verba jam adduxerat *ad b. l. p. m.* 129. edit. Fabric. MORUS, inde concludens, non legendum esse *ἔξουσιαν*, sed *ἔξουσια*, quam conjecturam & SELDENUS *Uxor. Heb. lib. III. cap. XXVII. p. m.* 401. perspicacioribus offert. Ast religio est in Sacris criticum adhibere scalpellum. Et verba laudata potius meam explicationem illustrant, ex illis enim docemur, *ἔξουσιαν*, si conjungitur cum *χωρισθηναι* respicere divortia, id enim volunt: *maritus quidem in uxorem potestatem exercere potest, ast illam per divortium amittit*, adeoque supponunt, uxorem iterum isto casu habere *ἔξουσιαν*.

§. 10.

Hæc etiam conveniunt cum scopo Apostoli, qui ψ. 8. — 13. totus in eo est, ut demonstret viri præ uxore *ὑπεροχην*: illamque probat ψ. 9. ex creatione, & ψ. 10. ex divortii, *propterea* enim uxor maritum non pro lubitu deserere potest, sed debet habere *ἔξουσιαν* &c. Et ista *ὑπεροχη* eo magis patet, si attendimus ad Hebræorum instituta, apud quos maritus uxori libellum repudii scribere poterat, non vero uxor marito: conf. BUXTORFIUM *De Spons. & Divort.* §. 86. *p. m.* 85. qui & hanc in rem allegat locum ex JOSEPHI GORIONIDIS *lib.*

106 I C O R. XIII. 12. & XV. 29.

V. cap. XXII. ubi maritus vocatur בעלה. In editione vero *Breisbaups.* locus reperitur *lib. V. cap. XXIII. p. 446.* ibique non legitur בעלה / sed אישה. Idem viguisse jus apud Romanos nos docet *Cel. HEINECCIUS Syntag. Antiq. Roman. Jurisprudensiam illust. p. m. 311. §. XLIV. & §. XLVI. p. 315.*

XX

I C O R. XIII. 12.

Ingens istud discrimen inter cognitionem & visionem hujus & futuræ vitæ observant Judæi et in *נורו שלום lib. II. cap. I.*

XX

D E

B A P T I S M O

ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ.

I C O R. XV. 29.

§. 1.

Magna est copia Virorum Doctissimorum, qui in sensu loci hujus vexatissimi eruendo defudarunt. Præter illos, qui in commentariis suis Sacrum codicem, ac in eo Epistolam hanc Paulinam illuminare contenderunt, plures peculiaribus istum sibi exercitationibus illustrandum sumserunt. Ex recentioribus huc spectant *JOH. HEN. ZOPPIUS Gym. Alindinensis Director IV. Diss. de Baptismo*

ἵνα

ὑπερ των νεκρων 1731. Cel. J. G. ALTMANN Diff. *de Baptismate Propter Mortuos*. Bernæ 1731. & concione sacra Germanice edita. Ac novissime Vir πολλων ἀνταξιος άλλων, Cel. GERDESIUS Diff. Exeget. VIII. in cap. XV. *Epistolæ Prioris ad Corinthios*. Groningæ 1754.

§. 2.

Et inde tot, ut proverbio utar, quos *Thebarum portæ vel Divitis ostia Nili*, hujus loci expositiones occurrunt. Inter omnes vero HAMMONDI, Doctissimi Angli, interpretatio veluti inter stellas luna minores eminere videtur. Quæque ad uberiorem *Hammondianæ* sententiæ explicationem atque illustrationem facere possunt, bona lectoris venia in medium jam proferam.

§. 3.

Cum nemine vero litigare vellem, an HAMMONDUS heic istud LUCRETII repetere possit:

*Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita solo* ——— ———

V. D. pro illa, qua pollebat modestia, noluit

Insignem — suo Capiti petere inde coronam.

Sed Not. ad h. l. Tom. II. p. 130. edit. Amst. CHRYSOSTOMUM aliosque sibi ὁμοφρονας laudat. Neque id reprehendunt SPANHEMIUS ad h. l. BINGHAMUS *Origin. Eccles. Vol. IV. p. 189.* ac GERDESIUS Diff. cit. §. IX. p. 13. GOTTF. vero OLEARIUS Diff. ad h. l. vent. 1704. §. VII. hæc monet: *quod Hammondus alios, eandem, quam ipse tuetur*

sententiam defendisse putat, in eo certe ingenio magis quam veritati litat. Quin potius dicat quod res est, sibi que ipsi inventionis gloriam non deroget. Sed quicquid sit? audiamus jam HAMMONDUM.

§. 4.

Iste vero *Paraph. ad h. l. p. m. 128.* ita: *resurrectio mortuorum hic brevitatis causa exprimitur voce mortui.* Hinc forte CHRYSOSTOMUM non vero HAMMONDUM tangit Cel. GERDESII κρισις, Diff. laud. §. IX. p. 13. scribentis: *Unicuique φραστος ακυρολογία est perspecta, & dura censerī debet interpretatio, qua statuitur unum idemque esse βαπτίζεσθαι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, & baptizari ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.* Nam, quod pace Viri Doctissimi dixerim, HAMMONDO ὑπὲρ τῶν νεκρῶν idem est ac ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, ut ipse concedit *annot. 1. p. m. 131.* CLERICUS, acerrimus alioquin HAMMONDI hac in re hostis.

§. 5.

Et hanc jam sententiam Noster duplici probat argumento, desumto nempe partim ex verbis ipsis, partim vero ex nexu.

§. 6.

Quod prius attinet, scil. ὑπὲρ τῶν νεκρῶν idem esse ac ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, HAMMONDUS ad *h. l. p. 131.* variis exemplis probare annititur. Sed CLERICUS ad *h. l. not. 1. p. 131.* scribit: *Hæc explicatio nec quicquam habet affine eum exemplis, quæ offert.* Ac contra hoc argumentum argumen-
ta

ta utriq̄e cumulat OLEARIUS loc. cit. §. V. nolo quidem hac in re defendere HAMMONDUM, unum tamen, quod SPANHEMIUS *Diat. ad b. l.* ac OLEARIUS excipiunt, præterire nequeo. Scil. V. D. concedunt, Scriptores sæpius titulum legis, aut constitutionis, aut integri tractatus allegare verbis, quæ inchoent legem textumque allegatum. Verum addunt, initiale verbum, quo resurrectionem carnis in symbolo profiteamur, non certe esse νεκρων, sed potius ἀναστασις. Verum & nonnunquam το νεκρων præmittitur. Ex. gr. ap. CHRYSOSTOMUM *Tom. III. p. 514.* ita: πισυνω εις νεκρων ἀναστασιν.

§. 7.

Sed his missis, affirmo, Apostolum brevitatis gratia loco ἀναστασις των νεκρων scripsisse ὑπερ των νεκρων. CLERICUS quidem *annot. I. p. m. 131.* objicit: *Compendium loquendi, quod hic querit noster, ut dicatur ὑπερ των νεκρων pro ὑπερ της ἀναστασις των νεκρων, in serie orationis, qualis est Paulina, & in media ratiocinatione, quæ omnia exprimi postulat, id, inquam, compendium durissimum est.* Verum CLERICUS alibi ad Matth. XXIV. 3. *annot. p. m. 105.* scribit: *συντομία του αιωνος est pbrasis elliptica, in qua subintelligendum, ἐν ᾧ δει το ἱερὸν ἵσασθαι.* Annon & heic compendium locutionis est durissimum? Sed transeat hoc. Illa, quæ in demonstratione HAMMONDI deficiunt, supplere, & ex ipso N. T. ostendere animus est, talem ellipsin in media ratiocinatione non adeo esse infrequentem. Si enim res sæpius occurrit illa repetenda omittitur, & genitivus tantum ponitur. En exempla. I Cor. VIII. 1. *περι των ειδωλοθυτων, idem est, docente ὕ. 4., ac περι της βρωτης των ειδωλοθυτων,*

de qua nempe comestione quærebatur. 2 Cor. VI. 16. *τις δε συγκατανασσει νω Θεου μετα ιδωλων i. e. ναου.* Heb. XII. 4. *αιματι ιαντισμου, κρειττονα λαλουντι παρα τον Αβελ, i. e. παρα το αιμα του Αβελ.* Cum jam Apostolus ψ. antecedentibus sæpius de resurrectione locutus esset, resurrectionem, modo sibi familiari, omisit, ac dixit, *περι των νεκρων προ περι της αναστασεως των νεκρων.*

§. 8.

Et hac ratione etiam nexus optime fuit. HAMMONDUS *Paraph. p. 128.* ita: *Verum ab iis, qui inter vos negant resurrectionem, adeoque ullum adveniente Christo excitatum iri (quod quærebatur ψ. 23. a quo ad hunc interposita sunt quasi parentibetis, quæ habentur de statu omnium rerum, cum mortui excitabuntur, & postea.) hoc unum quæsitum, quare ergo in baptismo professi sint, se hæc credere? (vide ψ. 14. 17.) cum sit certum resurrectionem mortuorum esse ex potissimis fidei capitibus, in quæ baptizati fuerunt, & cujus baptismus (immerfione baptizandi & emersione) symbolum est, primum quidem resurrectionis Christi, deinde etiam nostra. Quare hi homines, in baptismo, professi sunt, hoc fidei Christianæ caput a se credi, si non credebant? Baptizari, instar Christiani, nec credere resurrectionem est res absurda, & dissimulatio, quam numquam nec Deo, nec hominibus probabunt, ac propter quam omnibus baptismi beneficiis excident. Et V. D. annot. p. m. 130. addit: *τοις εξ υμων ψ. 12. est nominativus verbi βαπτίζονται, ideoque illi Corinthiis, qui tunc temporis de resurrectione dubitabant, se eam credere suere professi cum baptizarentur. Hinc Apostolus ducit argumentum, quia**

quia nondum baptismo suo nuntium remiserant, licet resurrectionem negarent.

§. 9.

Hanc Hammondi argumentationem paucis explicare liceat.

I.) Apostolus redarguit illos ex Corinthiis, qui resurrectionem negarent ψ. 12. *τινες εκ υμων.*

II.) Contra illos argumentatur ex resurrectione Christi ψ. 13. seq. qua occasione usque ad ψ. 29. nonnulla parenthesi includit. Neque Apostoli stylum a parenthesibus adeo esse alienum, dudum annotarunt V. D. Qua de re videatur Cel. GERDESII *Miscel. Duisb. Tom: I. Fasc. I. p. 84. seq.*

III.) Jam contra illos secundum argumentum profert ex baptismo illorum ψ. 29. *τι ποιησουσιν* scil. *οι τινες εκ υμων*, cum tamen sint *βαπτιζομενοι υπερ των νεκρων*. Et clarius addit: Si verum est, quod *οι τινες* dicunt, i. e. *ει νεκροι ουκ εγυρισται, τι και βαπτιζονται* (scil. *οι τινες*) *υπερ των νεκρων* i. e. in resurrectionem mortuorum. Hac ratione demum patet, non inanem esse horum verborum repetitionem. Ac CLERICUS tricas sequitur Grammaticorum, *annot. II. p. m. 131.* scribens: *Quod confidenter ait, τινες de quibus ψ. 12. esse nominativum verbi βαπτιζονται, plane inane est cum sit nominativus in hoc ipso ψ. 29. οι βαπτιζομενοι υπερ των νεκρων, proxime antecedit.* Hæc ex nostra expositione facile dissipantur.

§. 10.

Et hoc Pauli argumentum validissimum erat. Baptismus enim est signum resurrectionis. Rom. VI. 4. 5. ac Heb. VI. 2. *βαπτισμων διδαχην & ανα-*

γενει των νεκρων conjungit. Quæ vero OLEARIUS objicit §. VI. non magni sunt momenti.

§. 11.

Si vero hæc minus placeant, addamus & alia, Hebræis & Arabibus *hy* denotare, *non obstante*, multis exemplis probat Cl. SCHULTENS in *Job. p. m.* 268. Hæc si applicemus loco nostro, *υπερ των νεκρων* forte reddere possemus: *non obstantibus mortuis.*

§. 12.

Denique, si *circumcisio mortuorum, qua infantes super sepulchro circumciduntur, ut reviviscant in resurrectione mortuorum*, (quam ex *Schulchan Aruch* & ex *Kolbo* prolixius profert Cl. SCHMIDTUS de *Circumc. P. III. cap. VII. p. m.* 515.) jam Apostolorum ævo fuisset in usu, nonnulli forte Corinthiorum, cum varios Synagogæ ritus in Ecclesiam Christianam receptos, & baptismum circumcisionis loco institutum cernerent, & heic Judaismi reliquias retinendas putarunt. Adeoque inde illustrari posset illorum sententia, qui vel de *sepulchris* mortuorum, vel hominibus *mortuorum loco baptizatis* cogitant.

2 C O R. III. 7.

GROTIUS ad *b. I. Op. Theol. Tom. III. p. m.* 836. scribit: *fulgorem faciei Moïsi recte δοξαν dixit.* Ast ad *Exod XXXIV. 29. Op. Tom. I. p. m.* 58. addit: *Nibil tamen est quod veteres credere, radios illos,*

los, surrexisse in cornuum speciem. Et inde jam CALOVIUS *Bibl. Illust.* ad Exod. XXXIV. ac CI. DEYLINGIUS *Obs. Sac. Part. III. p. 81.* GROTIUM ad illorum numerum referunt, qui cornua Mosis fingunt. Sed de his ne cogitavit quidem GROTIUS, ac ipsius ad Exod. XXXIV. verba sanam utique interpretationem admittunt, istis enim tantum indicat, radiorum lucis magnam cum cornu esse similitudinem. Quam similitudinem & admittit KIMCHIUS, qui קרן splendoris significationem ideo habere affirmat, quod si homo intueatur solem, ירמה לו שעשה הזרח קרנים *videatur illi, quasi lux cornua emittat.* De qua similitudine videatur & CRAMERUS *de ara exter. cap. V. §. II. p. m. 66. 67.* His jam verba illust. ab UFFENBACH coronidis loco addo, qui *Commer. Epistol. Uffenbach. P. II. p. 453.* ita: recte faciunt, qui — omnia, quæ ad innocentiam atro nimis carbone notatorum hominum demonstrandam, vel certe ad aliquam eorundem exculpationem facere possunt, cum cura colligunt.

2 C O R. IV. 7.

Ἐν ὀσσεσιν ὡς κλύβου. Sic *justi Sobar Exod. fol. 87. col. 356.* dicuntur, כְּאֵינִי תְּכֵינִין *vasa fragilia.*

E P H. I. 19.

Κατὰ τὴν ἰσχυρίαν τοῦ κρατοῦς τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. Ita *Karai apud TRIGLANDIUM de Karais cap. X. p. m. 155.*

108 COLOS. I. 16. 1 THE S. IV. 17. &c.

155. dicunt, *creationem esse ex beneplacito Dei*
יצם נכורתו להודיע *ad significandum robur po-*
sentia sua.

COLOS. I. 16.

Ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα — — ἴτε ἀρχαί, ἴτε
ἐξουσίαι. In מדרש שיר השירים ad Cap. IV. 4.
in *Exo* i. e. in Messia, כל שלטי הנכורים, *omnes po-*
tentia fortium.

1 THE S. IV. 17.

Ἐἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου. *Surat. VI. 30. resurre-*
ctio occurfus Dei audit.

1 TIMOTH. III. 15. 16.

Στυλος καὶ ἰσθαιῶμα τῆς ἀληθείας, καὶ ὁμολογουμε-
νός μεγὰ ἴσθι τοῦ τῆς ἐκείνης μυστηρίου. *POCOCKIUS.*
Specim. Hist. Arabum p. 312. observat, Mobam-
medem nonnullos ritus e columnis & fundamentis
Mobammedismi esse voluisse.

HEB;

H E B. I X. 2. — 4.

D E

SITU ALTARIS AUREI.

§. 1.

Hanc de situ Altaris interioris Dissertationem hanc per JOH. ADAM. DUPRE, jam V. D. Ministrum apud Neuhaus. prope Wormaciam, in Collegio Sapientiæ 1755. ventilatam, denuo edere, ac paucis observationibus, quas hac „ „ nota cognoscere, augere lubet.

§. 2.

Plures quidem hanc aram descripserunt, ex. gr. DAVID GERTMANN duabus, ut loquitur Cl. SCHLICHTER loco mox citando *p. m.* 403., vel docente Cel. CARPZOVIO *Apparatu Crit. ad Goodw. p. m.* 277., septem dissertationibus Witteb. 1699. editis. Porro Cel. JOH. AB HAMM. *Exercit. Phil. de ara interiore* Herbornæ 1715. editis. Ac novissime CHRIST. LUD. SCHLICHTER *libello singulari de altari aureo, Symb. Liter. Brem. Tom. II. P. III. p.* 401. seq. inserto. V. D. & jam promissum *de suffitu Sacro tractatum* Haleæ 1754. in dias luminis auras emisit. Interim tamen Spicilegium post amplissimam messem relictum est.

§. 3.

In præsentiarum unicam tantum quæstionem, de
siti

fito scilicet altaris, levi brachio tangam: Judæi illud unanimi consensu in Sancto extra Sanctum Sanctorum ponunt, illorumque testimonia protulerunt varii, quos Cl. SCHLICHTER *de ara cap. III. §. 2. p. m. 440.* laudat, quibusque BUXTORFIUS *Exercit. de arca fœderis cap. V. p. m. 74.* addi omnino meretur: Et hoc abunde patet 1.) Ex connexione hujus aræ cum mensa & lychnucho Exod. XL. 22. 28. 2.) Ex ministerio in hac ara peragendo, & quidem *tam* ex ministerio anniversario in die expiationis Lev. XVI. 14. 18. *quam* ex ministerio quotidiano: in quo distinguimus *partim* tempus, *partim* vero personas. *Tempus* hujus Ministerii, quod erat בכקר בכקר ובן הערבים Exod. XXX. 7. 8., situm hujus altaris in Sancto probat: non enim singulis diebus, sed tantum ארת בשנה fas erat ingredi in S. Sanctorum. *Personæ* etiam hanc aram e Sancto Sanctorum removent: nam & Sacerdotes gregarii, quibus S. Sanctorum intrare licitum non erat, suffitum adolebant. Id quod discimus non tantum ex modo fortiendi, a Judæis descripto, sed & ex 1 Chron. VI. 49. & 2 Chron. XIII. 10. 11. & exemplo *Zachariae* Luc. I., quippe qui Sacerdos erat gregarius. Vid. LUD. DE DIEU *animado. ad HIER. XAV. Hist. Christi Perfice conscriptam p. m. 550.* aliosque plures. Nec Sacerdotibus gregariis suffitum adolentibus obstat Exod. XXX. 7. 8.

§. 4.

Hæc quidem nobis nonnulli opponunt 1.) Judæos, quibus המזבח הפנימי audit; 2.) S. Scripturam, quæ hanc aram nos ponere jubet לדביר 1 Reg. VI. 22. לפני הכפרת Exod. XXX. 6. לפני ארון העדת Exod. XL. 5. ἔναντι τοῦ θρόνου Apoc.

Apoc. VIII. 3. & ἱναπικιον του Θεου Apoc. IX. 13.
Sed ista non sunt magni momenti.

§. 5.

Altioris vero indaginis difficultas peti solet ex
Heb. IX. 4. vi cujus sic concludunt:

*Si per θυμιατηριον ara suffatus intelligenda venit,
ista non erat in S. sed S. S.*

*Atqui verum prius,
Ergo & posterius.*

§. 6.

Nonnulli hujus argumenti consequentiam negant, & quidem vario conatu. Scil. 1.) LUD. DE TENA *ad b. l. Difficult. IV.* urget, Apostolum non perhibere istud θυμιατηριον intra Sanctum S. fuisse; sed tantum Sanctissimum hoc conclave altare istud habuisse, scil. e regione positum in Sancto. 2.) Cel. REIZIUS *ad Goodw. lib. II. cap. I. Not. 6. p. m. 142.* docet, istud altare, quum velo prope adstaret, visum esse pertinere ad S. Sanctorum, præprimis cum ex eo fumeretur ignis introrsum ferendus; ut quodammodo ipsum altare introrsum ferri videretur. 3.) Cl. VRIEMOET, cui tamen jam alii præiverunt, vult, Apostolum generaliori sub nomine θυμιατηριου, thuribulum aureum & aram interiorem significare apto, comprehendere utraque ista: simulque hanc explicationem ex JOSEPHO, quem jam Cl. RELANDUS *de spoliis templi Hieros. p. 121.* huc retulit, illustrat. Hæc Cel. VRIEMOET *Thef. Controv. Antiq. Israel. p. 97. 98.* exposuit, quemadmodum ex *Miscel. Duisb. Tom. I. p. 691. 692.* disco. „ Cum vero harum *Thef. Con-*
„ 1190.

„ trov. tantum specimen III. 1744. ventilatum
 „ conferre potuerim, ex eo §. CXL. p. 52. occur-
 „ rentem, proferam, ubi V. D. ita: Θυματήριον
 „ Hebr. IX. 4. ex modo loquendi ejus ævi, cujus
 „ sunt vestigia apud Josephum, videtur complecti,
 „ & Aram suffitus, cujus usus proximam habebat
 „ relationem ad S. Sanctorum, & Thuribulum,
 „ quod in eo, uti die expiationis, sic forte alias
 „ quoque, erat. Idem Vir Doctus Theob. Select.
 „ Antiq. Israel. 1745. edit. §. XLIV. p. 5. ita:
 „ Nomen Θυματήριον, Hebr. IX. 4. commode com-
 „ plecti videtur duo instrumenta Suffitus, Aram in
 „ sancto, & Thuribulum in S. Sanctorum. ” De-
 „ nique 4.) Cl. ZELTNER Æ Bibl. Germ. ad b. l.
 „ 3. parenthesi includit, & 3. 4. ad τῆς ἐκκλησίας re-
 „ fert, hoc modo: in tabernaculo erat candelabrum
 „ — & istud tabernaculum habebat Θυματήριον.

§. 7.

Alii vero rectius minorem negant. Sed ὁ ἱεὺς
 ἱερατικῆς instant:

Si Θυματήριον 3. 4. non esset ara suffitus, ista
 omitteretur.

At posterius est absurdum.

Ergo & prius.

§. 8.

Hinc varii varias hujus omissionis rationes pro-
 ferunt. Nam 1.) Nonnulli ad 3. 5. provocant.
 2.) VILLALPANDUS in Ezech. Tom. II. P. II. cap.
 LII. & JOH. AB HAMM. ara inter. P. I. cap. IV. §.
 IV. p. 34. monent, talis omissionis plura exempla
 in SS. occurrere. 3.) VILLALPANDUS & Cl. AB
 HAMM. loc. cit. typicam hujus rei rationem addunt.

Ceterum Cl. D'OUTREIN *ad* v. 2. *Tom. II. p. 560.* vers. Germ. varia contra mysterium, a VILLALPANDO productum, excipit. 4.) Cl. ALTINGIUS *ad* v. 2. *Op. Tom. IV. p. 248.* observat, descriptionem hujus aræ in historia Mosaica per variâ capita à reliquis vasis Sancti remotam esse, & Apostolum huc alludere. In qua responsione & Cl. D'OUTREIN *loc. cit.* & Cl. SCHLICHTERUS *de altari cap. III. §. IV. p. 447.* acquiescunt.

§. 9.

Heb. IX. 2. - 4. ulterius ex PHILONE illustrare possem. Sed hæc opportuniore loco & tempore reservo.

§. 10.

Cum hæc non ita pridem D. Comillitonibus exponerem, atque lectione finita de illis cum cognato & amico charissimo, hujusque dissertatiunculæ defendente, paullo liberius, pro more nostro confabularer, utrinque fatebamur, hæc nobis nondum satisfacere. Igitur iterum iterumque volvimus atque revolvimus locum, ac nullum tandem amplius nobis remansit dubium, quin ara interior v. 2. per τῆς ἑστῆς exponi debeat. Quam jam conjecturam D. Comillitonum examini exponere animus est.

„ Ceteram postea deprehendi, STARCKIUM *Synop.*
 „ *Bibl. Exegen.* ad h. l. eandem proferre expositionem. Laudem igitur *ἰνεύματος* aliis non in-
 „ video, mihi vero quoque attribuo. Et cum
 „ Rev. STARCKIUS hæc dubitanter tantum profe-
 „ rat; nilquæ præter Ezech. XLI. 22. addat, non
 „ ingratum fore confido L. B. si hanc ulterius con-
 „ firmatam videat conjecturam.”

H

§. 11.

§. 11.

Heic unusquisque dubio procul concedet, aptiorem longe nodi hujus difficilis solutionem esse, si demonstretur aram ψ . 2. non omissam, atque adeo majorem syllogismi (§. 7.) citati falsam esse.

§. 12.

Ex nostra conjectura id & facillimo negotio fieri potest. Nam 1.) non quidem cum versione *Æthiopica* (vid. *Bibl. Polyglot. ad b. l. p. 867.*) verba ex ψ . 4. ad ψ . 2. referimus, sed altare aureum alio modo scil. nomine *mensæ* invenimus. Altaria enim apud Judæos, Christianos & Gentes nomen mensarum gerere dudum observarunt eruditi, conf. præter alios Cl. MILLIUM *Diff. de Gad & Meni §. XXV. Diff. Select. p. 257. 258.* Edit. Novæ in 4. Non possum tamen non unicum locum, qui quæ propius hic spectat, ex Ezech. XLI. 22. addere, quo hæc, de qua disputamus, ara interior vocatur יהוה השלחן אשר לפני יהוה. At 2.) $\pi\rho\sigma\theta\epsilon\iota\varsigma\ \tau\omega\upsilon\ \acute{\alpha}\rho\tau\omega\upsilon$ nobis indicat *mensam*, Græcis enim, teste SCAPULA *ad b. v. p. 1625.* edit. Basil., $\pi\rho\sigma\theta\epsilon\iota\varsigma$ sæpius denotat apponere mensam. Nec adeo cum ALTINICIO *ad b. l. Op. Tom. IV. p. 247.* allisque ad hypalagen confugimus, ac si $\pi\rho\sigma\theta\epsilon\iota\varsigma\ \tau\omega\upsilon\ \acute{\alpha}\rho\tau\omega\upsilon$ positum esset pro $\acute{\alpha}\rho\tau\omega\iota\ \tau\eta\varsigma\ \pi\rho\sigma\theta\epsilon\iota\omega\upsilon$.

§. 13.

Sed dices forsan, hæc tantum possibilitatem conjecturæ probant. Verum enim vero, explicatio, quæ difficultatem S. S. absque torsione optime tollit,

lit, & quidem tali modo, quo ipsa S. S. præire solet, illa explicatio mihi probabilis est.

§. 14.

Sequentia & adhuc observare possumus: 1.) Apostolus, qui ex hypothese nostra ostendit, Sanctum habuisse *candelabrum*, *τραπιζαν* i. e. *aram* & *προθεσιν των αειτων* i. e. *mensam*, optime convenit cum Judæis, qui, docente Cl. SONNENSCHEIMIO Diss. Witeb. 1723. vent. *de thymiaterio Heb. IX. 4. §. V. p. 4.*, altari semper medium inter candelabrum & mensam locum tribuere solent. 2.) και suadet triplicis generis adeste vasa: Apostolus enim ψ . 2. ita: *λυχνια, και η τραπιζα, και η προθεσιν των αειτων.* 3.) Cum Apostolus in descriptione Sancti maxime brevitati studeat, nulla apparet ratio, cur & mensam & res in mensa contentas distincte enarrare, & verbis: *και η τραπιζα, και η προθεσιν των αειτων* unam eandemque rem intelligere vellet. Putabit forsitan aliquis, me in eundem impingere lapidem, cum ex mea hypothese Apostolus ψ . 2. altaris & ψ . 4. thuribuli mentionem faciat. Sed hæc objectio non est tanti, ut penulam, quod ajunt, ego scindere debeam, nam ψ . 4. per *θυριακτηριον* non intelligo thuribulum altari impositum, sed positum in Sancto Sanctorum. Sed

*Qui meliora tenes, moneas; nec morsibus attris
Carpas; quod solent Juvenes nescire monendi.*

A P P E N D I X

D E

MYSTERIO SUFFITUS.

§. 1.

Hac occasione & verbum de suffitu addamus. Cel. SCHLICHTERUS *de suffitu p. m.* 131. §. V. Not. scribit: *suffitus preces Christi & fidelium adumbravit, non bona opera ipsorum: Sed nescio an adeo solide? an enim preces non sunt bona opera? an non Paulus ὄσμην ἰουδαίας Phil. IV. 18. ad omnia bona refert opera? Hinc & V. D. ex hoc suffitu illustrent Act. X. 4. ubi non tantum preces, sed & eleemosynæ ascenderunt εἰς μνημοσύνην ἑνωπίου τοῦ Θεοῦ. Nec hæc ignota Judæis. Targum ad Os. XIV. 6. opera fidelium bona non tantum cum candelabro, sed & cum suffitu confert: שִׁנְנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִחִי כְּוִי מְנֻרַת קִוְדֶשׁ וְיִהְיֶה וְרִיחֵהוּן כְּרִיחַ קְטֹרֶת נוֹסְמִיא *multiplicansur filii & filie, & erit sicut splendor candelabri sanctuarii splendor illorum, (Conf. Apoc. I. 20. αἶ ἐπὶ λαμπρῶν ἐπὶ ἐκκλησιαῖσι) & odor eorum sicut odor fumi aromatizati.* Et libro Apocrypho, σοφία Σειραχ dicto, Cap. XXIV. 15. 16. vel in versione Lutheri ψ. 20. 21. legitur: ὡς κινναμῶνον καὶ ἀσπαραγῶν ἀρωματῶν δῶκα ὄσμην, καὶ ὡς σμύρνα ἐκλεκτὴ διδάσκα ἰουδαίαν, ὡς χαλβανὴ καὶ ὄνη καὶ σακίη, καὶ ὡς λιβανῶν ἀτμῆς ἐν σκηνῇ. Ceterum cum heic Sapiencia ὄσμην & ἰουδαίαν conjungat, illustra Phil. IV. 18. ὄσμην ἰουδαίας.*

§. 2.

Aromata in mortario concusa denotant corda fidelium contrita. Et vulgo huc refertur *Jes. LXVI. 1. 2.* Conf. SCHLICHTERUM *loc. cit. §. V. p. 131.* si vero simul ad *ψ. 3.* attendimus, eleganter facis antithesis suffitum inter & contritionem cordis patebit.

§. 3.

Denique heic sæpius occurrit phrasis *dare*: Vid. MEIERUS *Diss. de Suffitu Bremæ 1700. vent. §. XLV. p. m. 82.* & SCHLICHTERUS *loc. cit. P. I. Cap. V. §. 1. p. 83. seq.* Sic Sapientia exclamat: *Da mihi cor tuum. Prov. XXIII. 26.*

H E B. XII. 23.

Δίκαιοι τέλειοιμένοι. Cel. RHENPERDIUS *Op. p. 61. §. XIX.* huc refert verba *R. Joseph. Albo*, libro *Ikkarim*, Part. IV. cap. 30. dicentis: בתחיית הנטורים הצדיקים שיחיו אז הצדיקים *in resurrectione mortuorum iusti perfecti reviviscunt.*

A P O C. II. 3.-7.

ψ. 3. labor, & *ψ. 7. Paradisus* memorantur. Sic *Suras. XVI. 32. & XXI. 103.* angeli pios ita alloquuntur: *intrate Paradisum, cujus rei gratia laboravistis.*

H 3

APOC.

A P O C. II. 17.

D E

N O M I N E N O V O .

§. 1.

His observationibus, jam 1755. in Collegio sapientiae per J. G. KOENIG, Collegii tum temporis alumnum, privato comilitonum examini expositis, nonnulla iterata hac editione addam: quaeque hac „ „ nota a reliquis distinguere potes.

§. 2.

„ Et quidem primo observationem MS. *Relandi*, in Collegii Bibliotheca asservato, p. 8. adjectam, Eruditorum judicio submittam. Ita vero se habet: *Præmia Apoc. II. & III. proponuntur juxta seriem temporum V. T. Apoc. II. 7. respicit Paradisum; v. 10. exitum ex Egypto; v. 17. tempus quo Manna dabatur; v. 26. tempus, quo Israelitis potestas data expellendi Cananeos; & Cap. III. 5. tempora in deserto, ubi Moses exclamat: dele me ex libro. Ac tandem cap. III. 12. progreditur ad Salomonis tempora.*

§. 3.

His jam præmissis videamus rem ipsam. Sententiam illorum, qui *Nomen Novum* de nomine *filiorum Dei* in caelis futuro interpretantur, improbat Cel. FRID. THEOD. WITTHOF, cujus amicitiam & amo-

amorem læta adhuc mente recordor, in Dissertatione ad h. l. de *Nomino Novo* Duisburgi 1753. ventilata, ac omni eruditionis genere repleta. V. D. vero aliud potius vivendi genus, aliam dignitatem in cœlis acquirendam intelligit. Sed si verum absque furo amamus, facile patebit, hanc explanationem non adeo repugnare illis, quos V. D. refutare aggressus est: „ Illi enim per nomen *filiorum Dei* neutiquam intelligunt merum sine dignitate titulum: Conf. Doctum Hungarum, SAM. DIOSZEGI Diff. de nomine novo ad Esj. LXII. vent. Franeq. 1698. §. XXXIV. p. 27. & §. XXXVIII. p. 35. ac JOH. SCHMIDTUM Diff. ad h. l. *triplici Brabeo fidelibus promisso*, edita Lipsiæ 1712. §. XXV. p. 34. Hinc & PAREUS, quem Diff. cit. Cap. III. §. XII. p. m. 49. sibi *ἰσοψηφον* laudat CI WITHOFF, postquam ad h. l. *Op. Exeget. Tom. II. p. m. 1102* dixerat, *nomen dignitate præstans*, statim addit: *Quodnam vero hoc nomen novum? haud dubie filiorum Dei.* Adeoque has sententias conjungere possemus.

§. 4.

„ Cel. quidem WITHOFF *Cap. I. §. V. p. 12. 13.*
 „ 14. objicit: *cum nomen filiorum Dei jam glorificandis in hac terra desur, nomen vero novum tale sit, quod antea non habuerunt, ultro patet, nomen hoc filiorum Dei non esse idem cum nomine novo. Q. E. D.* Verum enim vero totus hujus objectionis apparatus mole ruit sua, si teneamus, pios alio sensu nomine *filiorum Dei* gaudere in his terris, alio vero sensu in cœlis: quemadmodum ipsa S. S. hanc rem exponit, ex gr. Matth. V. 9. *ὄμις Θεοῦ κληθήσονται;* ad quæ
 H 4 „ 10.

„ locum vid. ALTINGIUS *Select. N. T. locis, Op.*
 „ *Tom. III. p. 3. Luc. XX. 34.—36. υἱοι υἱοι του*
 „ *Θεου, της αναστασεως υἱοι οντες;* ad quem locum
 „ BURNETUS, *cujus, non ubivis obvii, verba, pro-*
 „ *ferre liceat, sic lib. de statu mortuorum & resur-*
 „ *gentium Cap. VIII. p. 140. Edit. Lond. 1726.*
 „ *commentatur: Non nescio dictionem illam filios*
 „ *Dei sanctis in hac vita aliquatenus congruere.*
 „ — *Sed cum vitam futuram respicit, denotare*
 „ *mibi videtur statum Angelicum Luc. XX. Porro*
 „ *Rom. VIII. 18.—24. υιοθεσιαν απερχομενοι, &*
 „ *Apoc. XXI. 7. ο νικων κληρονομησει παντα, και*
 „ *ισομαι αυτω Θεος, και αυτος ισαι μοι ο υιος. Ah!*
 „ *ohé! jam satis est.*

§. 5.

Suam vero expositionem Cl. WITHOFF *Cap. II.*
 §. *IV. seq. p. m 20. seq.* ex omnium linguarum &
 populorum consensu probat, vi *cujus nomen novum*
 novam semper denotat dignitatem & novum hono-
 rem; *ex. gr.* ex consuetudine ista, qua recens
 creatis Pontificibus novum imponitur nomen. Heic
 LAONICUS CHALCOCONDYLAS (*) *eleganter Cl.*
 WITHOFFII *sententiam confirmat; Nomina, inquit,*
post electionem illico immutant, quasi jam divinioris,
quam antea sint natura, & planissime mutant.
 Hac & ex aliis ritibus, quos Cl. MONETA *Diff.*
de mutatione nominis Witenb. 1722. ventilata,
largam manu profert, illustrari possent, v. c. Vete-
 res

(*) Cujus verba Cel. WAGENSELIUS *Diff. de Johanna Pa-*
pissa, apocrit. lit. P. L. p. 162 profert,

res sæpius regibus inter inaugurationis solemnia,
ut & servis manumissis nomina mutare solebant.

§. 6.

„ Ceterum Christus tria promittit: *δοξα αὐτῶν*
 „ *Φαγῆτε ἀπο τοῦ μαννα τοῦ κεκρυμμένου, καὶ δώσατε*
 „ *αὐτῶ ψῆφον λευκὴν, καὶ ἐπὶ τὴν ψῆφον ὄνομα και-*
 „ *νὸν γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς ἰγνώει μηδὲ λαμβάνει.*
 „ Et hinc forsan ad hospitalitatis alludit tesseras.
 „ His enim tesseriis vel lapillis characteres vel no-
 „ mina inscribebantur, quæ nemo cognoscebat,
 „ nisi familia hospitalitatis sædus contrahens; qui-
 „ busque tesseriis instructos esse oportebat, qui
 „ aliorum ædibus & victu excipi vellent. En *cal-*
 „ *culum*, *nomen* & *cibum*, i. e. *Manna*? Conf.
 „ B. E. WITHERIUM *Diff. de Abrahamo Amico*
 „ *Dei.* p. 38.

§. 7.

Sed his missis transeamus jam ad Antiquitates
Judaicas. Cel. MORUS *ad b. l. p. m.* 217. (*) pro-
duxit allusionem ad lapidem foundationis, cui &
insculptum ajunt fuisse nomen *τῆλεγεγραμμένον*; ut
& ad cultros lapideos, quibus circumcisio, quæ &
nomen imponebat, peragebatur, quosque LXX.
non tantum *μαχαίρας ἐκ πέτρας*, & *πέτρινας*, sed &
ψῆφους vocant. Sed alia addere lubet.

§. 8.

(*) Ex editione FARRICII *Observo. ad N. T.* Edit. Hamb.
1712.

§. 8.

Scil. primo, mutationem nominis Hebræi, quorum testimonia ubivis obvia, inter pœnitentiæ signa numerant. Adjiciamus tantum locum ex PHILONIS *lib. de mutat. nomin. p. m. 1055. C. Numen*, inquit, non imperitur ἐνοματων ἀλλαγης mutationem nominum, sed potius per signa ἰθων ἐπανορθωσει morum emendationem. Hinc & in morbis nomina sua mutabant. Cl. quidem WITHOFF *Cap. II. §. VII. p. 24.* scribit, illos hoc fecisse post recuperatam sanitatem; ast hujus asserti demonstrationem frustra hætenus quæsi, saltem illi, quos loc. cit. in notis citat, loquuntur de mutatione nominis peracta in ipsissimo morbi periculo. „ Sic & apud recentioris ævi Judæos hæc, „ mutandi nomina, consuetudo locum obtinet, „ docente A. R. G. C. ΜΑΤΤΗΛΟ converso Ju- „ dæo, libro Norimb. 1755. Germanice in 4. edi- „ to, *Cap. II. p. m. 35. 36.* ” Ceterum, cum Judæi ægrotantes propter fuciles plane rationes, & decretis divinis minime dignas, sua mutant nomina, Cel. ΜΟΝΕΤΑ *Diff. laud. §. X. p. m. 14.* monet, illos, qui sibi persuadent S. S. ubi de *novo homine & nova creatura* loquitur, ad hunc Judæorum ritum respicere, aliquid admittere, quod veritatibus Evangelicis haud congruum sit.

§. 9.

Alias dein allusiones paucis tangere liceat: Pro-
felyti nempe nomina mutabant: hinc & Cl. VIT-
TRINGA *ad Jes. XLIV. 5 Tom. II. p. 560. edit.*
Herb. huc refert *nomen novum* Αποκ. III. 12.

§. 10.

§. 10.

Porro, ut Cl. IKENIUS *Antiq. Part. I. Cap. X. §. X.* loquitur, *novus Pontifex impetrata hac dignitate nonnunquam novum quoque nomen assumfisse videtur.* Et inde forsan mutationem nominis, Popificibus Romanis usitatam; derivare possumus.

§. 11.

Forfan heic & aliquis cogitare posset de *ישׂרׂאֵל* / in quo XII. gemmæ, totidem filiorum Israelis inscriptis nomipibus insignes.

§. 12.

Denique huc referre liceat ritus in Scholis & Academiis Judæorum usitatos. Nam 1.) Præceptores apud Hebræos discipulis suis, quos scil. præceteris curarunt, nova nomina indere subinde solebant. Vid. Obs. ad Matth. XVI. §. 5. Sic 2.) in publicis promotionibus etiam *nomen novum*, novum titulum imponebant. Si vero hæc alicui aliena videantur a phrasi: *quicumque vicerit*, teneat velim, non tantum *Bellonam* sed & *Minervoam* vincere, ac Judæos sapientes atque (*) Doctores cum *fortissimis* conferre *militibus*. Vid. *Berach. fol. 29.* Quapropter & Apoc. II. 13.—15. memoratur victoria in doctrinæ negotio reportata; & Apoc. II. 9. III. 9. *ἐναγυγι τοῦ σατανα.*

§. 13.

(*) Exercitissimi in disputando dicuntur *יִשְׂרָאֵל*.

§. 13.

Ac tandem Judæi, quorum testimonia SCHICKARDUS & CARPZOVIVS *Jure Reg.* p. 2. seq. & p. 224. seq. congesserunt, gloriantur de triplici corona, legis scilicet, regni & sacerdotii, quas tamen omnes superet כתר שם טוב corona boni nominis.

§. 14.

Coronidis loco ad elegantem hoc versu occurrentem oppositionem, quam & ferme in omnibus epistolis Apocalypticis cernere licet, attendamus. Nam 1.) τὸ φαγεῖν ἐξιδωλοθῦτα ψ. 14. opponitur τὸ φαγεῖν ἀπὸ τοῦ μάρτυρα, ut jam Doct. MORUS loc. cit. p. m. 216, & Rev. RAMBACHIVS *medit. in VII. Epistolas Christi ad Ecclesias Asiaticas* 1750. germanice edit. p. 221. observarunt. Illis 2.) qui fidem non abnegarunt tempore illo, quo Antipas μαρτυρῆς ὁ πιστὸς ψ. 13. damnatus & occisus est, dat jam ψῆφον λευκὴν in signum justificationis. Id quod iterum docet Cl. RAMBACH loc. cit. p. m. 225. Ac 3.) in nomine novo idem observare liceat. Non quidem, ut Cl. RAMBACHIVS loc. cit. p. m. 227. vellet, piis ideo novum promittitur nomen, quia illis a Gentibus & Nicolaitis odiosa imponebantur nomina, de hac enim re nihil in antecedentibus legimus; sed rem sic concipio: Christus ψ. 13. Angelum Pergamensis Ecclesiæ alloquitur: κρατεῖτε τὸ ὄνομα μου, nostro vero loco promittit ὄνομα καινόν. Qualem & antithesin V. D. Matth. XVI. defendunt: Scil. Petrus ψ. 16. dicit: σὺ εἶ ὁ Χριστός, Christus ψ. 18. respondet: καγὼ, & ego tibi vice versa dico: σὺ εἶ ὁ Πέτρος.

A P O C.

A P O C. III. 11.

ἵνα μηδεις λαβη τον σεφανον σου. Fideles enim expectant της δικαιοσυνης σεφανον 2 Tim. IV. 8. & σεφανον της ζωης Apoc. II. 10. Sic in tract. *Sabbath* apud RAYMUNDUM Pug. fidei p. m. 529. legimus: *descenderunt sexcenta millia angelorum, & unumquemque Israelitarum exclamantem* Exod. XXIV. 7. *coronantur duabus coronis. Cum autem peccaverunt in vitulo, ירדו ששים רבוא על ששים רבוא, מלאכי הבלה descenderunt sexcenta millia Angelorum tormenti super sexcenta millia, & sustulerunt, ut additur, coronas. Judæi phrasin, sexcenta millia super sexcenta millia, explicant per bis sexcenta millia, ac apud Jos. de VOISIN annot. ad Raymundum varias comminiscuntur rationes, quare prima vice tantum sexcenta millia, postea vero bis sexcenta millia Angelorum venerint. Sed forte melius verba reddi possent: sexcenta millia Angelorum descenderunt super sexcenta millia Israelitarum.*

A P O C. .IV. 4.

Ἐπι τους θρονους ἰδον — πρεσβυτερος καθημενους, — και ἰσχον ἐπι τας κεφαλαις αυτων σεφανους χρυσεους. Sic. Cod. Berach. fol. 17. col. 1. *הצדיקים יישבים* *justi sedebunt, & coronas suas capitibus gestabunt.*

A P O C. VII. 9. - 17.

§. 1.

Fidelium symbolum est *per angusta ad augusta*.
Οἱ ἔρχομενοι ἐκ τῆς θλίψεως τῆς μεγάλης εἰσὶν ἐνό-
πιον τοῦ Θεοῦ, &c.

§. 2.

Ἐλευκαναν φοδας ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἀρνίου ψ. 14. omnia
in hoc agno plane sunt mira. Sanguine alias com-
maculantur vestimenta Jes. LXIII. 3. heic vero
sanguine abluuntur. Vestes sanguine quidem tin-
ctæ, sed tamen sunt albæ ψ. 9. Deus Jes. I. 17:
ita: *Si peccata vestra sint rubra*, λευκανώ, ut ha-
bent LXX. heic vero ἐλευκαναν φοδας ἐν αἵματι.
Hinc moriente in cruce agno, ἐξηλθεν αἷμα καὶ
ὕδωρ Joh. XIX. 34. Sanguis hujus agni vulnera at-
que mortem indicat, sed nihilominus vivit & am-
bulat. ψ. 17. Denique *agnus*, ut eleganter Diss.
de agno lucerna Apoc. XXI. 23. p. m. 8. 9. §. XI:
observat cel. BRUNINGS, simul est *pastor* ψ. 17:

§. 3.

Cum quondam Ægyptiorum percütiebantur pri-
mogeniti, agni paschalis sanguine servati sunt
Israelitæ Exod. XII. 7. 12. 13. Quique hujus agni
sanguine sua imbuunt vestimenta, semper vivunt,
sunt enim ἐνόπιον τοῦ Θεοῦ. Ille vero non est Θεὸς
νεκρῶν ἀλλὰ ζωντῶν Matth. XXII. 32.

§. 4.

§. 4.

Et illis tantum istud competit privilegium. In legislatione Sinaitica Deus apparuit Israelitis, qui lotis induti erant vestibus Exod. XIX. 10. Sic in cælis illi, qui ἐλουκάναν ἑλκας, sunt coram Deo. Et id jam Christus Matth. V. 8. docuerat: μακαριοι, inquit, οἱ καθαροὶ τῆ καρδία, ὅτι αὐτοὶ τοὺς Θεοὺς ὄψονται. Ceterum & alias beatitudines, Matth. V. promissas, Apoc. VII. cernere licet. Matth. V. 4. legimus: μακαριοι οἱ πενθοντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθησονται; & Apoc. VII. 17. ἐξαιψίσει ὁ Θεὸς πᾶν δακρυὸν ἀπο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. Porro Matth. V. 6. μακαριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται. Ita Apoc. VII. 16. ἡ πεινασσομεν ἔτι, ἡ δὲ διψήσομεν ἔτι.

§. 5.

Sed & ex templo Hierosolymitano hanc illustrare liceat pericopam. Sunt enim ἐν τῷ ψ. 15. Sic & in cælis templum Dei apparet Apoc. XI. 19. Nec hæc ignota Judæis. Vid. SCHÖRTTGENI Diff. de Hierosolyma cælesti Cap. II. de templo Hierosolymæ cælestis in Hor. Heb. Tom. I. p. m. 1213. qui tamen ibid. nostrum caput intactum reliquit.

§. 6.

Fideles jam his in terris templum Dei sunt, sed, quemadmodum gloria templi secundæ major eras gloria templi primi Hag. II. 10. ita & templum cæleste longo post se intervallo relinquit templum istud fidelium his in terris.

§. 7.

§. 7.

ψ. 9. Occurrit ὄχλος πολὺς, quemadmodum sacerdotum magna erat multitudo, sed ἐκ παντοῦ ἔθνους, adeoque non tantum ex populo Israelis; καὶ φυλῶν, adeoque non tantum ex tribu Levī. Porro ἐσωτες; sc. in templo non licitum erat sedere. Περιβλημένοι στολᾶς λευκᾶς; quæ verba V. D. passim ex vestibus sacerdotum albis illustrant.

§. 8.

ψ. 14. Ἐλευκατὴν στολᾶν αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἀρνίου. Huc refer Rev. DEYLINGIUM, qui *Observ. lib. III. p. 604.* de albis cœlestium animarum vestibus inter alia observat, Sacerdotes *ad ministerium prius non admissos esse, quam ipsi una cūm albis vestibus, quas induerant, solemnī ritu victimarum sanguine essent adpersi.* Exod. XXI. 21: Lev. VIII. 30.

§. 9.

Sunt ψ. 15. ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ. Sic phrasis in cultu Levitico notissima ἡτῆρ ἡσθ. Porro λατρεύουσιν αὐτῷ ἡμέρας καὶ νυκτός, Sacerdotes vicibus ministrabant in templo; sed in cœlis semper ἡμέρας καὶ νυκτός. Idem promittit Christus Apoc. III. 12. ποιῆσω αὐτὸν στυλοῦ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ μου, καὶ ἔξω ἢ μὴ ἐξέλθῃ ἐτι. Ceterum cūm heic de columna ambulante loquatur Christus, forsan columna denotat sacerdotem, & inde illustrari posset sententia GROTII atque HAMMONDI, quæ Sacerdotes *lapides templi dictos vellent, conferre quæ diximus ad Matth. XVI. §. 4.* Ceterum phras

ἢς πρῶτον & sic occurrit Apoc. I. 6. ἰσχυροὶ ἡμῶν ἰσχυροί.

§. 10.

ψ. 15. Ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἐκίνησεν ἐν' αὐτοῖς. Quemadmodum Deus inhabitabat quondam arcam fœderis.

§. 11.

ψ. 16. Ὅν πειναροῦσιν ἴτι &c. Quemadmodum & Sacerdotes nulla laborabant penuria, sed sancta ac sanctissima comedebant.

§. 12.

Adeoqui hi Sacerdotes, ablutis induti vestibus conveniunt Apoc. I. 5. 6. ubi est gloria Christo, τα λουσαντι ἡμᾶς. Καὶ ἰσχυροὶ ἡμῶν ἰσχυροὶ τῷ Θεῷ. Quia nempe Sacerdotes, manibus pedibusque lotis Domino serviebant. Et inde simul lux præferatur Pf. XXVI, 6. 7. *lavo innocentia palmas meas*, en allusionem ad labrum æneum! & *circa altare suum versor Jehova*, en functionem sacerdotalem.

A P O C. XXI. 23.

δοξα τοῦ Θεοῦ ἰσχυροῖς αὐτοῦ. Sic Cod. Berach. fol. 17. col. 1. וְהִנֵּן מוֹיֵד הַשְּׂכִינָה *fruentur (julli) splendore Majestatis divina.*

 A P O C. XXII. 13.

Ἐγὼ εἶμι· το Α και το Ω, ἀρχη και τέλος, ὁ πρῶτος και ὁ ἔσχατος. Idem legimus Apoc. I. 8. & XXI. 6. Sic & rerum quarumvis, quæ in suo genere *primæ* & *præcipuæ* sunt, apud ipsos Talmudicos nomen est *Menachosh VIII. 1. 3.* & inde hæc Apoc. loca illustrat Cl. VRIEMOET Orat. 1731. habita, ac *Observat. Miscell.* adjuncta p. 18. Not. β. Ita & R. JOHANNES KEMPER Not. ad Deut. VI: 4. de Jehova scribit: יהוה ה' ראשון וה' אחרון *illem est & ὁ primus & novissimus.*

APPENDIX I.

Sive

OBSERVATIONES MISCELLANÆ

in

PROVERBIA ARABICA.

§. 1.

Proverborum Arabicorum centuriæ duæ, in quas observationum specimen edere animus est, prodierunt 1614. & altera vice 1623. in 8. cum interpretatione latina & Scholiis JOS. SCALIGERI, & THOMÆ ERPENII, quaque editione jam utor.

In Centuriam Primam.

§. 2.

Prov. II. p. 2. *Ne equites equum alienum; i. e. Noli te ornare scientia, quam non intelligis.* Ita & Judæi similitudinem, ab equis desumptam, in doctrinæ negotio adhibent. Vide quæ supra ad Act. IX. c. PHILONE adduximus.

§. 3.

Prov. V. p. 5. *Ne indue album velle obscura. i. e. Ne sis extrinsecus decorus, & intrinsecus plenus iniquitatis & nequitie.* Sic Christus Matth. XXIII. 27. 28. docet. Phariseos, utpote qui foris quidem apparebant justi, intus autem pleni erant hypocriti

12

&

& iniquitate, similes esse sepulchris dealbatis. Ac si in adagio per *noctem obscuram* mortem intelligimus, inde simul patet, quomodo *εχολιου* undique adagio respondeat, id quod Cel. TH. ERPENIUM ad h. l. latebat. Sic & Prov. XLIV. p. 36. *tenebrae* denotant *mortem*.

§. 4.

Prov. VII. p. 7. *Ne deambula nudus per plateas.* i. e. *Ne aperias secretum tuum coram hominibus.* Ita Deo, cui hominum consilia patent, *omnia sunt γυμνα nuda* Heb. IV. 13.

§. 5.

Prov. X. p. 9. *Ne te dedas cupiditatibus, ne moriaris in peccatis tuis.* Conf. Eph. II. 3. 5. *ημεις παντες ανεστραφημεν εν ταις ηπιθυμιας — και εντας ημας νεκρους τοις παραπτωμασι.*

§. 6.

Prov. XIV. p. 12. *observant, pravos cupiditates hominem spinarum instar pungere.* Sic & Christus cupiditates hujus mundi *spinis* confert Luc. VIII. 7. 14.

§. 7.

Prov. XV. p. 13. *Ne perde margaritas in die festo.* i. e. *Ne fleas in loco laticke.* Cel. ERPENIO proverbii hujus ratio obscura fatis est. Sed forsau lacrymæ ipsis dicuntur *margaritæ*.

§. 8.

Prov. XX. p. 18. *Ne carcera pavonem & columbam simul.* Oppositio columbas inter. & alia animalia ubivis est obvia. Confer Matth. X. 16.

§. 9.

Ne emittas voluntatem tuam post cupiditates sine freno legis; sed obfræna appetitum tuum, legimus Prov. XXI. p. 18. & 1 Cor. IX. 27. ὑποπιπάζω με τὸ σῆμά καὶ δουλαγωγῶ.

§. 10.

Prov. XXIX. p. 26. Ne converseare cum leote quadrupede. i. e. Cave & declina omnem hominem nequam. Sic Petro diabolus est λέων ἠερόμιβος 1 Pet. V. 8.

§. 11.

Prov. XXXV. p. 30. Ne des porcis honorem & laudem. i. e. Ne attribue stultis sapientiam. Conf. Matth. VII. 6.

§. 12.

Prov. XXXVII. p. 31. Appone januam tuam frænum. i. e. fræna os tuum, & impone illi frænum silentii. Conf. Jac. III. 8. τὴν γλῶσσαν δαμιάσαι.

§. 13.

Prov. XLII. p. 34. Ne aperias fenestras. i. e. Ne aperias sensus tuos. Sic oculi Eccles. XII. 3. conseruntur fenestris.

§. 14.

Prov. XLIV. p. 35. Accende lucernam tuam. i. e. Illumina te operibus bonis. Ita Matth. V. 16. fidei lux bona eorum opera denotat.

§. 15.

Prov. LXII. p. 45. Quando magnificabis, quem vides, is magnificabit te, quem non vides. 1 Joh. IV. 20. Apostolus memorat ἀδελφὸν ἐν ἰσραὴλ & Θεὸν ὃν ἔκκε ἰσραὴλ.

§. 16.

Prov. LXIV. p. 46. *Bonum divitiarum est, esse contentum.* Cui convenit istud Apostoli 1 Tim. VI. 6.

§. 17.

Prov. LXXIII. p. 58. *Mendacium infirmitas est; & veritas sanitas.* Sic & Paulus sæpius *veritatem dixit sanam* 1 Tim. VI. 3. *ἡ τις μὴ προσηχθῆαι ὑγιαίνοντος λόγου* — *καὶ τὴ κατ' ἰουδαϊκῶν διδασκαλίαν.* 2 Tim. I. 13. *exhibet ὑποτακτικῶν ὑγιαίνοντων λόγων.* Tit. I. 13. *scribit: ἵνα ὑγιαίνῃσιν ἐν τῇ πίστει.* Ac Tit. II. 1. *commendat ὑγιαίνουσαν διδασκαλίαν.*

§. 18.

Prov. LXXX. p. 55. *Liberalis vicinus est Dei, vicinus paradisi.* Inde illustrari posset sententia Cl. WITTHORII *Diss. de Abrahamo amico Dei* Duisb. 1743. edita, quæ docet, istud nomen Abrahamo propter hospitalitatis laudem competere.

In Centuriam Secundam.

§. 19.

Prov. XIII. p. 71. *Opus & mundus transibunt;* & Prov. XLII. p. 58. *Mundus transibit.* Conf. 1 Joh. II. 17. & Prov. Cent. II. Prov. XLVI. p. 87.

§. 20.

Prov. XVII. p. 73. *O. tu, qui male egisti in eo, quod præterit, esto bene agens in eo, quod reliquum est.* Ita & Paulus.

§. 21.

Prov. XXII. p. 75. *Scientia diadema est puero, & intellectus torques aureus.* Istud proverbium & Cl.

Cl. HACKMANNUS *Præcid. Sac. Tom. I. p. m. 110.*
 variis S. S. locis applicat.

§. 22.

Prov. XXXVII. p. 83. *Custodi præceptum paren-
 sum tuorum.* Idem in Proverbiis Salomonis Cap.
 VI. 30.

§. 23.

Prov. LXV. p. 109. *Accidit, ut die quadam
 Locman Doctus verba faceret ad socios suos: & in-
 terrogavit eum quidam ex illis: unde didicisti eru-
 ditionem? dixit Locman, ex eo, qui non habet eru-
 ditionem.* SCALIGER atque ERPENIUS varie sese
 torquent, quomodo didicerit eruditionem ex eo,
 qui non habet eruditionem. Dicam tamen, quid
 post diligentem considerationem mihi videatur.
 Is, qui non habet eruditionem, est *Mohammed*, qui
 semet ipsum *Prophetam illiteratum* vocat *Surat.*
VII. 158. 159.

§. 24.

Prov. CX. p. 125. *O Medice medere tibi ipsi.*
*Dicitur Viro ignorantem rem, qui cum ignorantia
 sua præsumit notitiam.* ERPENIUS ad h. l. putat,
 Schollasten id minus recte explicare. Sed si cogi-
 temus, Orientales conferre doctores cum medico,
 sensus erit: *indocto, qui alios docere vult, dicitur:
 medice medere tibi prius. i. e. discere antequam do-
 ceas.*

APPENDIX II.

Sive

OBSERVATIONES MISCELLANÆ

in

RELANDI LIBRUM

DE

RELIGIONE MOHAMMEDICA.

§. 1.

De elegantissimo libello, jam 1705. edito, ac 1717. recuffo varia monenda habeo.

§. 2.

Et quidem primo, cum illa, quæ sana sunt apud Mohammedanos, laudet, consuli potest, si magnis parva addere licet, AUG. GOTTOF. SCHUPARTII *Dissertatio de vestigiis Sapientiæ inter Turcas præfide* GOTTOF. HÆCKING 1738. ventilata.

§. 3.

RELANDUS, illos enarrans, qui jure sive injuria de Mohammedanorum religione egerunt, omittit, quod miror, PET. HOLMII *Theologie Mubammedanæ brevcem considerationem* Jenæ 1670. in 4. editam.

§. 4.

Porro V. D. præfatione observat, Pontificios cum Mohammedanis comparare Protestantés. Maxime

xime vero huc pertinet *Calvino-Turcismus* i. e. *Calvinistica perfidia cum Mahumetana collatio, & dilucida utriusque sectæ confusio. Quatuor libris explicata. Auctore GULIELMO REGINALDO Anglo. Antwerpæ 1597. in 8. Ceterum magis dolendum Lutheranos idem contra Reformatos urgere. Ex gr. JOH. WOLFG. RENTSCHII Diff. de Turcis Wittenbergæ 1661. vent. Cap. III. §. 1, scribit: Id de Calvinianis suspicari quis haud abs re posset.*

§. 5.

Ac denique de hoc compendio Theologiæ a RELANDO edito, teneas velim, quæ monet Cel. MILLIUS Diff. de *Mohammedismo* anse *Mohammedem* §. XLIII. Diff. Select. p. m. 56. Auctor, inquit, erat *Philosophia peritus, cujus terminos in suam Theologiam innoxis. Cujus generis tamen Theologiam rigidiores religiosioresque Mohammedani, quasi ea ratione profanaretur contaminareturque, haud admittere solent.*

§. 6.

Sed his jam missis, istud compendium conferre liceat cum variis S. S. locis. Multis capitibus, scil. Cap. II. p. m. 17. Cap. VI. p. 47. Cap. VII. p. 65. requirunt *agnitionem animæ & confessionem linguæ.* Ac Cap. V. p. m. 29. volunt, *ut corde agnoscamus & lingua fateamur.* Quibus convenit istud Paulinum Rom. X. 9. *ἰαν ὁμολογήσῃς ἐν τῷ στήθετι, καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ.*

§. 7.

Cap. I. p. m. 6. 7. primum, quod credendum offerunt, est id, *quod Deus sit.* Sic Heb. XI. 6. *πιστεύσαι θεῖ τοι προεπιχρημένοι τοι Θεῷ, ὅτι ἐστὶ.*

I 5.

§. 8.

§. 8.

Cap. III. p. 15. de Angelis ita; *nec edunt, nec bibunt — nec inter illos mares aut fœminæ sunt, nec iis appetitus carnalis.* Quæ est Evangelica de Angelis doctrina Matth. XXII. 30.

§. 9.

De resurrectione mortuorum variis utuntur phrasibus.

I.) Cap. VI. p. 53. *reducet Deus & resuscitabit:* ac Cap. II. p. m. 11. Deus dicitur *reverti faciens*, ad quem locum RELANDUS Not. c. ita: *Reverti faciens i. e. resuscitans. Resurrectio quasi reversio ad Deum.* Si Pf. XC. 3. *אשוב redire facis, & dicis ושוב revertimini*, ad resurrectionem referres, istam explicationem ex hac Mohammedanorum phrasi illustrare posses. Si vero Psalmi laudati verba ad mortem traheres, nec tibi contrarii Mohammedani, qui Surat. XXXII. 12. *extrahet e vobis angelus mortis animam, & sic ad Dominum vestrum reducemini.*

II.) Cap. VI. p. m. 55. *congregabis eos.* Sic auctor Cenizil asrar, apud POCOCCIUM Not. ad partem Mosi p. m. 269. *Scias Deum congregaturum — in locum quo sistendi sunt recusitati.* Conf. Matth. XXV. 32.

III.) Ibid. *rationes eorum exiget, & examinabis eos, & dabitur iis liber eorum.* Conf. Apoc. XX. 12.

IV.) Ibid. *ponderabis opera eorum, tam bona quam mala, & retribuet omni animæ secundum id, quod fecit.* Conf. 1 Cor. V. 10. & sexcenta aliâ S. S. loca.

F I N I S

V. A. 1
1542835